

*Multi és Jövő Szentföldi társas-
ulazása 1935. március-április*

A tartalomról:

Prof. Ludwig Köhler (Zürich): A zsidóság három ajándéka az emberiségnek — Hill Guiland: Ben Silbert amerikai festőművész — Kiss Arnold: Tragédia a diáktanyán — Pap Izsák: Földdel, éjjel egybeázom (vers) — Richter Arthur: A két vallásban nevelt rabbileány — Dr Patai Ervin György (Jeruzsálem): Klausner, a héber ember (60-ik születésnapjára) — Hamvas Sándor: Botrány — Dr Rózsa Ignác: A könyv népe vagyunk-e még? — Fleischer Lipót: Néplegendák Ábrahám Ibn Ezráról — Chilevicz Hermann (Arad): Moses Barasch, a 13 éves festőművész csernoviczi tárlata — Patai József: Posthumiák Bialiktól és Bialikról — Feleki Sándor: A mezuzo (vers) — Hajdu Miklós: Sárkányröpítés — Gálosi Soma: Salamon útja a Dunán — Tollhegyről — Zsidó humor — Új könyvek — Néhai Sándor jugoszláv király és a zsidóság — Fodor Fülöp: Szlovenszkói levél — Krónika és szemle — Az „ismert jótévő” — Huszonnyolc illusztráció és két műmelléklet

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSASÁGI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT
SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST-WIEN-TEL-AVIV

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Felolós szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
 minden hó elején

Telefonszám:
 199-55

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár,
 Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

Zene!

GRAMOFON

HEGEDŰ

RÁDIÓ

ZONGORA

MINDEN HANGSZER

Sternberg

KIRÁLYI UDVARI HANGSZERGYÁR
VII, RAKÓCZI-ÚT 60
 SAJÁT PALOTA

ARJEGYZÉK INGYEN! FIZESSEN ELŐ ÉVI 1 — P-ért A LEGGAZDAGABB TARTALMU, KÉPEKKEL ILLUSZTRÁLT STERNBERG HIRADÓRA
 NAGY PÁLYÁZATOK, HATALMAS DIJAKKAL AZ ELŐFIZETŐK RÉSZÉRE.

F Ü R T H

lakástakarító- és lélegztető vállalat
 Budapest, V., Csáky-utca 7. II. emelet
 Telefon 24-4-55

Lelkiismeretes munka * Prima referenciák

Hangszerek, zongorák
 részletre is legolcsóbban

REMÉNYINÉL

VI., Király-utca 58

Tábla- és tükörüveg
 nagykereskedés

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon 10-1-14*

Kuffler-étterem

Vilmos császár-út 39 Hajós-utca sarok
 Telefonszám: 16-7-57 Fennáll 1903 óta

Menürendszer, mérsékelt árak
 Ebéd házhoz szállítás
 Péntek esti vacsorák

Celluloid ajtóvédő

Minden színben és formában.
 Megvéd kopástól, piszkolódástól.

Celluloid klozetülés

fürdőszoba-butor,

Celluloid kilincs

celluloid felirati táblák.

„Cello-fix” ajtó- és ablak-
 légréselzárók
 alkalmazásával nagy tüzelőanyag-meg-
 takarítás

HIGIÉRIA CELLULOID IPAR

V., Hold-utca 5, a Nemzeti Bankkal szemben

Telefon: 15-9-16

*Ben Silbert (Newyork): Bánat — Kummer
Galerie Girard, Paris*

A Mult és Jövő 1934. novemberi műmelléklete

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Chaluca a szövőgépnél

Az intellektuel

Kfar jeladim Ben Semen gyermekfalva
Új Palesztinai felvételek. — Das Palestina Bilderbuch (Hans Casparius) E. P. Tal et Co Verlag, Leipzig, Wien

Jemenita nő

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR PATAI JÓZSEF * XXIV. ÉVFOLYAM, 1934 NOVEMBER

PROF. LUDWIG KÖHLER (ZÜRICH): A ZSIDÓSÁG HÁROM AJÁNDÉKA AZ EMBERISÉGNEK

Ludwig Köhler professzor, a zürichi egyetem v. rektora, a nagyírú orientalista, ebben a cikkében az elfogulatlan tudós szemüvegén át vizsgálja a zsidóság hatását az emberiség erkölcsi fejlődésére. Legutóbbi zürichi tartózkodásom alkalmával módot nyújtott bepillantani abba a nagy bibliai enciklopédiájába is, amellyel egy másik keresztény hebraistának, Geseniusnak művét folytatja és fejezi be. A Köhler professzorral folytatott beszélgetésre még visszatérünk.
P. J.

Ha az ajándékokról akarunk beszélni, melyeket a zsidóság az emberiségnek adott, vissza kell tekintenünk elmúlt évezredek távolába. Amíg emberek lesznek, mindig követik külső változások és belső átalakulások. De e változandóságokon és mulandóságokon keresztül is előretör az emberi haladás hatalmas szelleme. És lassan arra a meggyőződésre jutunk, hogy nem éppen a számra és területre nagy népek bírtak ebben a tekintetben igazi jelentőséggel. A példák egész sora igazolja, hogy éppen *kis* népek nyertek legnagyobb fontosságot az emberiség fejlesztésének történetében. Gondoljunk a hatalmas Rómára és a széttépett Görögországra. Ezek mellett a zsidóság mint a multnak népe lép elénk, amely azonban éppen napjainkban — és joggal — népiségének tudatára ébredt.

Mit adott a zsidóság az emberiségnek? Három nagy ajándékba foglalható össze. De szólnunk kell előbb arról, hogy mi a zsidóság lényege és arról, hogy hogyan jutott abba a helyzetbe, hogy az emberiségnek ennyit jelenthessen.

A mai zsidóság sok elemből összetett szövedék, de alapjában történetének szálaí Mózestől a makka-beusokig tartó korszakba nyulnak vissza. Ez a körülbelül 1000 évet átölelő periódus határozta meg egész lényét. A babyloniai száműzetésben formálódott már világvallási elhivatottsága, *annak a könyvnek a tálján, amely több erőt, szilárdságot adott, mint bármelyik földi hatalom nyujthatott volna*. Egészen 330-ig Kr. előtt rejtett életet élt. Mikor Nagy Sándor kiterjesztette a görög világot Elő-Ázsián keresztül Indiáig, kiemelkedik a zsidóság rejtekéből. Körülbelül 250-ben

Kr. előtt Alexandriában, a Nagy Sándor (Alexander) nevét viselő 30 város egyikében zsidó kereskedők éltek, — hangsúlyozom, nem theológusok, nem tudósok, hanem *kereskedők*, — akik a zsidónak jellemvonásait már szinte teljesen kialakították. Az első törekvése, hogy pénzhez jusson, mert tudja, hogy ez legalább viszonylagos biztonságot nyújt, de ha pénzhez jutott, magasabbra törekszik: az a vágya, hogy általa tudásra, műveltségre tegyen szert és részesévé váljon kora kultúrjainak. Így lettek az alexandriai zsidók az akkori görög kultúrának előharcosai. De valamennyiben élt a kívánság — és *áldoztak is rá*, — hogy az ő könyvük ne csak a héber olvasónak legyen hozzáférhető, hanem *az egész világnak*. Ezért fordították le görög nyelvre, amely akkor a műveltség nyelve volt. *Csodálatos jelentősége lett ennek a bibliai fordításnak*. A zsidóság üzenete hangot és nyelvet kapott, hogy az egész világhoz szóljon. Csakhamar érezzük, hogyan figyel föl észak, nyugat, dél és kelet erre az üzenetre. A zsidóság missziót kezd megvalósítani. Az Újtestamentumban olvassuk a mondást: „A ti rabbijaitok átvonulnak tengereken és országokon, hogy térítsenek.” A zsidók igénybe vették a görög népies filozófusok beszélő művészetét és az Ótestamentum ismertté lett az egész római birodalomban. Később a zsidóság csak önmagába vonul és a missziót átveszi a tőle származó kereszténység. Vándor prédikátorok vonulnak a legtávolabbi országokba *két könyvvel a hónuk alatt* és egyike az Ótestamentum. *Ma a Biblia több mint 400 nyelvre van lefordítva és az egész földkerekségen a legolvasottabb könyv*. Mindenütt érezni ennek a könyvnek a hatalmát a szív, a szellem és a lelkiismeret felett. *Nincs könyv a világon, amely oly mélyen hatolt volna bele a lélekbe, mint az Ótestamentum 150 zsoltára*.

Különösen pedig három ajándék válik az Ótestamentumon át az emberiség közkincsévé: a *Szombat*, a *Törvény* és az *Isten* fogalma.

A zsidóság első ajándéka a *szombat*. Mikor a zsidók Rómába kerültek, miként ma is történni szokott, elsősorban a tréfamesterek gúnytárgyaként léptek fel. Ami idegen előttünk, az először nevetségesnek tűnik.

A rómaiak két dolog miatt mulattak a zsidókon: Azon, hogy nem esznek disznóhúst és hogy minden hetedik napon, amit szombatnak neveznek, *munkaszünetet tartanak*. A rómaiak semmit sem tudtak a *hét fogalmáról*. Az évről és a hónapról tudtak a nap és a hold változása folytán, de *munkaszünetnap idegen fogalom volt az ókorban általában*. „A zsidók minden hetedik napon nem dolgoznak” — ezen kacagtak a rómaiak. „A zsidók a szombat emberei” — mondták csúfolódva.

Honnan keletkezett a szombat? Vannak, akik Babyloniából származtatják, de ez nem felel meg a történeti igazságnak. A szombatot Mózes hirdette először a sivatagban Sinaj hegyén és legfőljebb arról lehet szó, hogy a babyloni fogságban mélyebb tartalmat kapott. A hétnapos hétbeosztást átvette a kereszténység és Mohamed is. Így lett ez a világ közkinccse. És napjainkban már nem is vallási, hanem *szociális követelmény*. Bismarck följegyzéseiben még olvashatjuk, ő ellene volt annak, hogy a gyárosoknak megtiltsák a szombati munkát. Szerinte, hat nap alatt nem kereshetnének a gyárosok eleget. Így gondolkozott ez a nagy államférfiú. De a szociális eszme győzedelemre vitte a munkaszüneti nap szükségességének gondolatát.

Mit jelent a szombat az ember életében? Az életnek *ritmust* ad. Egy napon az ember ember lehet. Ma már elképzelhetetlen volna az életünk nélküle. Ma már a törvényhozás mindenütt beiktatta az állam alapjai közé. Japánban még csak néhány évvel ezelőtt küzdöttek érte a parlamentben és diadalra jutott mindenütt. Ma már csak az a kívánság, hogy első részében is megvalósulhasson a bibliai íge, hogy „*hat napig dolgozzál és végezd munkádat, de a hetedikén pihenj*”. Ma, a munkanélküliség válságos idején, sajnos, azért is kell küzdeni, hogy a hat napi dolgozás lehetősége ne fikció legyen.

A zsidóság második adománya az emberiségnek: a *törvény*. Néhány évvel ezelőtt láttam egy faluban, a Boden-See partján egy kis templomot és benne két képet: a zsidóság és a kereszténység szimbólumát. Az egyik oldalon Mózes, a másikon Pál apostol. Mózes a törvénytáblát tartja maga előtt. Az ember élete nem képzelhető törvény nélkül, de sehol sincs az élet ilyen átütően szabályozva, mint a mózesi törvényben: a *tízparancsolatban*. Mi legyen és mi ne legyen. Kategórikus parancsok és tilalmak. Hogy minden ember egyenjogú. Ne kívánd azt, ami másé és ami ellen négy éven keresztül oly rettentően vétkezett a világ: *ne ölj!* Honnan származott a tízparancsolat? — kérdezték. És igyekeztek bizonyítani, hogy a 10 parancsolat csak azért tíz, mert az embernek tíz ujjja van. Ez az ősi, primitív szám. Csökkentheti-e ez a naiv megállapítás a törvény értékét? Kétségtelen, hogy egyedül a zsidóság formulázta ilyen lapidárisan és egyszerűen az erkölcsi törvényeket. A kereszténység kialakulásával a *zsidó törvény új lendületet adott az elfáradt, elbágyadt emberiségnek*.

Valami csodálatos üresség volt az, ami a lelkeket azelőtt uralta és fásulttá tette. Kétkedés és kétségbeesés emésztette az emberiséget. Nem találták az

életnek értelmét, felemelő tartalom híján. Azt mondták, hogy csak élük az időt és fogyasztják a napokat céltalanul. A görög filozófia befejezte hivatását. Vége volt és új kezdet nem akadt. Sohasem volt az emberiség annyira túl jóllakott a filozófiával, a bölcselkedés cinizmussá fajult, az érzés, az emberi szolidaritás kigúnyolt érzélgés lett. Egymást leigázni, egymást kizsákmányolni természetes jognak volt beállítva. Az ember áru, csere- és játéktárgy.

A római asszony a férfi rabszolgája volt és a *bibliai törvény méltóságot adott a nőknek*. Tíz íge indul el keletről és átváltoztatja a világ felfogását ember és ember, férfi és nő viszonyáról. Vannak szavak, amelyek olyan abszolút érvényűnek látszanak, hogy mint hegyek állnak előttünk. Az ember elmúlik, a hegy fennmarad. Elementáris erővel megy a törvény nemzedékről-nemzedékre, néptől-néphez és követni kell akarva, nem akarva. Amikor a zsidóság és a kereszténység Rómába jött, először az asszonyok követték. A zsidó-törvény keresztülvonult az egész világon és *fölemelte őket*.

A harmadik ajándék az *Isten* fogalma. Múzeumaink tele vannak a görög istenek szobraival, Zeus, Apolló, Aphrodite, mint halott bálványok hevernek a múzeumok pincéjében. Zeus a fenséges jelzőt kapja, Apollóé a szépség, Aphroditéé a báj. Minden isten mellé egy istennőt ültettek. A pogány papok egymásra mosolyogva végezték valamikor ezeknek a kultuszát. Jakob Burckhardt így fejezte be egyszer a görög istenekről szóló előadását: „Hogy miért pusztultak el ezek az istenek? Mert haszontalanok voltak!” A mennydörgés és a szelek istenei nem értek semmit. És az ember nagy szükségbe jutott, mert nem tud Isten nélkül élni. Nézd a dúsgazdag, mindenben bővelkedő embert, aki pazar autójában utazik mindenfelé és íme pillants be autójába, ott lóg egy *kis báb*, amely nélkül nem utazik. *Aki nem hisz Istenben, az apró istenekben hisz és minél hangosabban hirdeti tagadását, annál kisebbek a bálványai*. És ebbe az istentelen világba jött a zsidóság az egyetlen egy Isten fogalmával, aki mindent átfog és láthatatlan. Képmás nem alkotható róla. Csak szava szól az emberhez, de ön-maga a végtelenben trónol és a *mindenség* istene.

A mai német vezérférfiak lármázva hirdetik, hogy ki akarják tépni gyökereiből a zsidóságot a Harmadik Birodalomban, de a zsidóság az Ótestamentumon keresztül olyan értékeket és alapeszméket adott a német kultúrának is, amelyeket onnan eltávolítani nem lehet.

A zsidóság új erkölcsi alapot adott az egész emberiségnek. És a tény, hogy folyton belekényszeríti az embert a kérdésbe: van-e Isten és hol? — ez a kérdés maga, az istenkeresés, a legnagyobb kincs, amely emberi voltunkat magasra emeli. Mi lehet nagyobb annál, mint hogy ebből a szűk korlátok közé szorított világból kipillantathatunk a Végtelenbe, kutatva az örök igazságok után!

Örök igazságokat és maradandó áldásokat adott a zsidóság a világnak ezzel a három ajándékkal: a Szombat, a Törvény és az Isten fogalmával.

Ben Silbert (New-York): Zsidó temető Tetuanban – Jüdischer Friedhof in Tetuan

HILL GUILLAND: BEN SILBERT AMERIKAI FESTŐMŰVÉSZ

Rövid idő után másodszor lép a párizsi közönség elé Ben Silbert amerikai festőművész összegyűjtött műveivel. Először a Rue de la Boltie szentélyében, Guillaume szalonjában és most a túlfinomult Charles Auguste Girardnál. 1922-ben Ben Silbert a berlini közönségnek mutatkozott be. Most bizonyára kevesebb sikerrel tehetné. Két évvel később már a „Baltimore Museum of Art“ rendezett neki kiállítást és megnyitotta számára az utat a nagy amerikai mecénásokhoz és műértőkhöz. Ma Ben Silbert a fejlődő amerikai művészetnek egyik legjelentősebb képviselője. Ebben a fejlődésben és lendülésben általában tekintélyes szerepet játszanak az amerikai zsidó művészek, akik nagyrészt keletről vándoroltak be, de Amerikában jutottak el egyéniségük kibontakozásához. Az előttem fekvő „Amerika“ című elegáns francia folyóirat két oldalt szentel az új amerikai művészeknek „Pascin, az ame-

rikai festő“ címen. Ez a „Pascin“ pedig nem más, mint a romániai származású zseniális művész, aki a „Pascin“ pseudonymot tulajdon neve, „Pincas“ betűiből alakította.

Ben Silbert — Gorki faluban született. Gyermekkorát még keleten töltötte, ifjúságát azonban már az amerikai élet harcaiban edzette. Egy darabig a „Meyer Both Company“ divat-

rajzolója volt. Itt is nagy karrier kecsegtette, de szíve a művészet felé vonzotta. Nagy mestere, Angel Zaraga új perspektívákat nyitott meg előtte. Kitűnő technikára tett szert és csakhamar önálló művészi egyéniségként lépett fel. Nagy sikert aratott különösen az akvarellel, amelyekben új kifejezési formákat keresett. Ben Silbert még fiatal, mint az amerikai festőművészet általában. De Amerikában csak a kezdet nehéz. Ha meg van vetve az alap, a felhőkarcolók gyorsan az ég felé törnek.

Ben Silbert

KISS ARNOLD: TRAGÉDIA A DIÁKTANYÁN

Haj! boldog, régi diákévek! Mikor még vacsorára alig jutó öt picula rézgaras is muzsikált a zsebünkben, mikor még a szigorú latin professzor méltatlanul ért szekundája is úgy ragyogott, olyan fényesen, mint aranycsillag a kék mennyboltozaton.

Ott laktunk az akkor alig kiépült Erzsébet-körút egyik bérpalotájának III. emeleti homályos diákszobáskájában, két reményteljes papnövendék, a Goldmann Matyi meg én s azt hittük, ha alkonyattájban önérzettől duzzadó keblekkel végiglejtettünk a népes, sokadalmas Sugár-úton, hogy az egész világ szeme rajtunk csüng, a jövődő nagy papokon, akik közül az egyik multkor Dabason prédikált a Kossuth-rekviemen s úgy harsogott, hogy templomból kijövet minden mama sorfalat állt a templom előtt s úgy élenezte a diadalmas rétort, hiszen ki tudja, nem lehet-e férjnek fogni a Lilike vagy a Sárika számára? A másik meg a multkor Gyöngyösön temetett egy hitközségi nagyhatalmat s azóta Gyöngyös városának minden köve könnyben ázik most is még. Még az Operaház rideg két köszfinksze is mosolyra derült, ha bennünket, a magyar Izrael reménysegeit megpillanthatott s a Ruscher-söröde főpincére mélyen meghajolva kiáltotta felénk az utcán, szombatzáró estén: Güt Woch! Herr von Doktoresz!

A fényes cilindereink úgy villantak a kigyulladó gázlámpák tövében, mint két hirtelen kigyulladó üstökös az esthajnali égen.

Mert cilindereket viseltünk akkor már. Cilinderviselésre a hagyományos uzus szerint csak az a papjelölt volt jogosítva, aki már letette a tentamen nevezetű papi elővizsgálatot, tehát a rabbiszemináriumi tanulmányok második éve után. Azontúl csak három esztendő választott el a nagy naptól, mikor a szeminárium kicsiny templomában riadó „boriu“ zsoldárzengés közben papokká avatják az Úr ifjú levitáit s az öreg veszprémi rabbinus, Hochmuth Ábrahám, a vizsgálóbizottság elnöke, meghatva fordul a fiatal papok felé ezekkel az emlékezetes szavakkal: „Ünük, fiatal rábinusok, legyenek ulyanok, mint a turunyóra. Mindenki a maguk turunyórájának motatása után fogja igazítani a maga óráját.“

Kuporgattuk a gyér garast, hogy megvásárolhassuk a méltóságunkat jelző cilindert.

Pészach-idő felé járt. Ilyenkor már előlegezni lehetett némi szemtelenséggel a cilinderviselést.

Hát mi is megvettük, én meg a Matyi barátom a cilindereinket. Pészach első napján fogjuk majd a kobakunkba nyomni a ragyogó csudát.

Egy kicsit próbálgattuk a hordozásukat már pészach ünnepe előtt is. Nem nyilvánosan még, csak éjszaka, az ágyban illesztgettük a cilindereinket a fejeinkre, az ágygal szemközt lévő tükörben bámultuk magunkat s határozottan úgy találtuk, hogy hálóing és cylinder gyönyörűen illenek egymáshoz. Kár, hogy ilyen kosztümben nem lehet végigsétálni a Sugár-úton. Két nappal pészach előtt nagyot határoztunk. Már ma meghordozzuk a cilindereinket a városban. Egy-két nap: előbb vagy később? Igazán nem fontos.

Megcsodált bennünket a fél város. Lapideszné, az ebédkosztos asszony, aki örömkönnyekben tört ki, amikor bennünket meglátott: „Hát ezt is megértem!“ — mondotta, a köténye csücskével törölgette a szemeit, nagyobb darab marhasültet tett a szokottnál a tányérunkra erre az ünnepélyes alkalomra. A trafikos-kisasszony örömeiben és bűjében nevetett is, sírt is, amikor a trafikba beléptünk, örült a mi fölmagasztosultságunknak és sírt, mert eszébe jutott az egykori vőlegénye, aki doktornak készült, már cilindert is viselt, de aztán pincérnek ment el, szalvétát hordott a

hóna alatt az Excelsior-kávéházban s feleségül vette a kasszatündért. Az öreg Izidor hordár az utcasarkon hókázni kezdett, amikor megpillantott bennünket, nagyokat üvöltözve: „Allen jidischen Kindern gezógt!“

Csak a szemináriumba mentünk egy kissé elfogódottan. Volt is rá ok, mert amikor az öreg Bloch rektor észrevett bennünket, világos célzással morgott ránk: „Ist Ihr Kopf nicht genug leer? Was brauchen Sie noch mehr leere Sachen am Kopf?“

Végeredményben mégis csak diadalmas nap volt a cilinder-premier napja. Estefelé aztán boldogan hazatértünk Erzsébet-körúti lakásunkba.

Ott történt meg a végzetes katasztrófa. Félhomály borult a kis diákszobára, kényelembe helyezkedtünk s akkor én egy kéjes mozdulattal ledobtam magamat a kopott kanapéra.

Iszonyú recsegés, ropogás hallatszik s a nyomában egy szörnyű fölhördülés. Matyi barátom a kanapéra helyezte el a cilinderét. Az ő cilindere recsegett-ropogott halálrazúzottan, kiadta a lelkét, mivel én ráültem, rádobtam magamat a gyönyörű műremekre. A palacsinta: Kuglhof ahhoz képest, hogy mivé lett a Matyi cilindere.

A felhördülés, a sikoltás, a rémület jajsza pedig Matyi ajkairól zúgott föl az egekig.

Reám támadt iszonyú haraggal: „Hogy lehet valaki ilyen vak, ilyen elvetemülten könnyelmű? Hogy ülhet le valaki úgy a kanapéra, hogy ártatlan cilindereket zúzzon halálra?“

Én se hagytam magamat. Nem türtem a baráti szemrehányások özönét. Józan logikával utaltam arra, hogy azon a testrészen, amin az ember ülni szokott, nincsenek látó szemek. Már a példabeszédek könyve is azt mondja, hogy a bölcs ember a szemeit a fején hordja. A kanapé nem arra való, hogy az ember cilindereket helyezzen el rája. Még én követelhetnék kártérítést, mert úgy érzem, hogy valami cilinderszilánk ülepedett meg a szervezetemben.

Szörnyen összevesztünk. Matyi kijelentette, hogy ilyen cilindertipró szörnyeteggel nem hajlandó tovább együtt lakni. Én meg kijelentettem, boldognak érzem magamat, hogy ilyen cégéres bolondtól szabadulhatok. Egész este nem beszéltünk egymással. Matyi egész éjszaka alig hunyta le a szemeit, sokat sóhajtozott, félálomban folyton azt motyogta: „Cili! Cilike!“ s én nem tudtam, vajjon egy Cilike nevű hajadonért epedezik-e, vagy pedig a cylinderét siratja?

Fölebredt bennem a lelkiismeret. Kezdttem nagyon megsajnálni a hajó- és cilindertörött Matyit. És elhatároztam, hogy — török-szakad, pészachig, tehát csak egy-két nap állott rendelkezésemre — szerzek Matyi barátomnak egy cilindert. A magamét nem adhatom neki — ő ötvenhatos számú kalapokat, én meg ötvenhármas számúakat viseltem —, az én cylinderem hát úgy billegne a fején, mint a barázdabillegető madár fejbúbján az a vékonyka tollazat, ami ott lebeg komikusan a homloka fölött.

Pénzem nem volt cilindervásárlásra. Más módhoz kellett hát folyamodnom.

Egy jó ismerős, szüleimmel meleg baráti viszonyban álló család, lakott akkoriban Budapesten, valahol az Erzsébet-körúton. Rosensteinék a Délvidékről költöztek a fővárosba s megőrizték a szüleim iránti barátságukat velem, egykori papjuk diákfiával szemben is.

Gyakran voltam hivatalos hozzájuk, szép, barátságos, úri jómódról tanuskodó otthonukba.

Rosenstein bácsi jóságos lelkű, jámbor, vallásos szívű emberke volt. Igen büszke volt rá, hogy a hatodik kerületi Maszkil el dal-egyesület tiszteletbeli elnöke volt.

Minden péntek estén, szombaton és ünnepen és más ünnepélyes alkalommal a fejebúbjára illesztette a cilinderét és apró, sietős lépteivel, köpcös kis termetét kedvteléssel ringatva, elment a Maszkil el dal közeli kis templomába, ott kegyteljesen fogadta a hívek előtt való népszerűségének különböző megnyilvánulását, istentisztelet után otthonában ájtatosan kiddust mondott, ismerősöket, szegényeket látott vendégül az asztalánál s nem cserélt volna Rotschilddal sem, amikor a cylinderével a fején trónolt az asztalfőn, derék, termetes és szép felesége, meg szép lányai és fiai társaságában.

A Rosenstein bácsi cylindere villant meg az agyamban mentőcsónak gyanánt a lelkiismeretem háborgásainak hullámzó tengerörvényeiben.

Úgy sejtettem: a Rosenstein bácsi cylindere körülbelül ikertestvére lehet a Matyi barátom halállalalapított cylindérének. Egyforma terjedelmű, gömbölyű dinnyeformájú koponyájuk lehetett mindkettejüknek.

Látogatást tettem hát Rosensteinéknél, a cylinderemmel a fejemen.

Vilma, a Rosenstein-család igen szép, tűzesszemű, sudár leánya nyitott ajtót s meglepetten sikította el magát, amikor cylinderi méltóságom fénylő tanuságát látta a fejemen.

— Mi történt?! — kérdezte a kezeit összecsapva. — Csak nem lettél doktor?!

— Az még nem, de most már nem késik soká. A doktorátushoz az út cylinderekkel van kikövezve és cylinderben megbukni nem lehet. Ha pedig lehet, nincs többé kabhala a világon. — A szemem, mint valami ragadozó vércse tekintete, megpillantotta az előszoba fogasán lógó Rosenstein bácsi öblös cylindereit.

Tudtam, hogy Vilma némi határozott vonzalommal, amit mindeddig szavakba nem foglaltunk, viseltetik irántam. Nem habozott volna, az egészen bizonyos, egy egész életen át a cylinderem gondozója lenni, egybekötve ezt a műveletet a jövődó doktori címem viselésével.

Ebben bizakodtam hát én, amikor kiöntöttem a lelkemet Vilmácska előtt, kifejtve előtte, hogy egy nagyobb cylinder sürgős megszerzése becsületbeli kötelességemmé vált.

Vilmácska hamar megértett mindent. Jólelkűen felajánlotta az édesapja cylindereit. Távozásomkor cseréljem ki a magaméval a Rosenstein bácsi cylindereit. Nem lesz belőle baj, ő majd elintézi mindent, különben is a Rosenstein papának van még egy másik cylindere is, igaz, hogy abban most a spajzban gombát szárít Marcsa szakácsné, de kellő kefézés után a Maszkil el dal-egyesületben még mindig általános csodálat tárgya lesz.

A Rosenstein-családtól való távozásomkor hát jogosnak vélt tévedéssel leakasztottam a fogasról a Rosenstein bácsi cylindereit és cserébe érte otthagytam a magamét. A lelkiismeretem nyugodt volt, hiszen egy egész új cylindert hagytam ott a Rosenstein bácsi némiképpen vedlett, öreg cylindere helyett.

Az Erzsébet-körúton aztán véges-végig úgy lépdegéltem, fejemen a nekem túlságosan bő cylinderrel, mintha a Gellérthegy szakadt volna a nyakamba. A köcsögkalap egész a torkomig ért, nem láttam semmit, egy villamos majd hogy elgázolt.

De hazaértem szerencsésen a diáktanyára.

Mint valami középkori lovag döllyfős hódító hadjárat után: olyan büszke fenséggel nyomtam Matyi fejébe a zsákmányolt cylindert.

— Viseld egészséggel és ne bőgj többet. De egyet mondd: ha még egyszer a kanapéra teszed, szemüveget készíttetek a magam és a magad nadrágjára s arra foglak kényszeríteni, hogy kalapok helyett vassfazekakat hordjál a fejedben.

Matyi könnyek között ölelt át, meghatva ennyi baráti önfeláldozástól s egyelőre újra szent lett közöttünk a béke.

Csak hogy most már nekem nem volt cylindere. Azt Rosenstein bácsi próbálta hordani, a fejét csóválta: mi történt ezzel a cylinderrel? Úgy pöncögött az a koponyáján, mint a cirkuszok clownjainak fején egy kis dióhéj nagyságú kalapka, amikor a vágató paripák után futnak lihegve a porondon; ijedten konstata, hogy valami különös betegség szállhatta meg, koponya-elefantiázis talán, orvoshoz is akart már menni, de Vilmácska megnyugtatta, nincs semmi baj, csak a cylinder ment össze a hideg előszoba levegőjétől. Rosenstein bácsi dühösen nyomogatta, nyomorgatta a cylindert a fejébe, amíg az végső sóhajjal a két oldalán kirepedt, akkor aztán Vilma előhozta a spajzból a gombaszárító régi cylindert, egy kissé szárított gombaszagú volt, de különben nagyszerűen állt Rosenstein bácsinak, sokan azt mondták, olyan benne, mint Bismarck volt a német fejedelmek tanácsában, leírhatatlan méltóságú, úgy hogy a Maszkil el dal templomában külön deputáció járult elébe a sechejónu hálamondással, dicsértessék az Úr, aki a mezteleneket fölruhazza és aki elérette velünk ezt az időt. Legjobban szeretett volna minden templomlátogató egy-egy szőrszálat a cylinderből magával vinni örök emlékül.

II.

Azon törtem a fejemet: hogyan szerezhetnék pészach napjáig magamnak is méltó habitust, hogy juthatnék cylinderhez?

Meglehetősen elszontyolodott hangulatban mentem el délelőtt az egyetemre, Beöthy Zsolt előadására. Szomorú, gyűrött karbonári kalap árválkodott a fejemen, az égholtzat áprilisi szürke fellegei még sötétebbeknek tündek előttem.

Fritz Leiber mint Nyesevi rabbi és Erin O'Brien Moore mint Malkele a „Joshe Kalb” jidis szindarab ang. nyelvű newyorki előadásában

Az egyetem szerbutcai kapujában egy földimmel, gógáni Sziráky Gyurival találkoztam, gimnáziumi iskolatársammal, szülővárosom képviselőjének a fiával. Hetyke jogászgyerek. Hangosszavú, fölényes, leereszkedő modorú, de jószívű fiú volt. Cilinder, fényes, új cilinder volt a fején.

— Cerbusz, — mondta harsogva — hát mikor kapod meg már a sakteri diplomát?

— Cerbusz, Gyuri, — válaszoltam minden sértődés nélkül, mert tudtam, hogy Gyuri jóhiszeműen véli azt, hogy a zsidóknál a sakteri állás a legnagyobb egyházi méltóság.

Azután csodálkozva emeltem föl szemeimet a Gyuri cilinderére.

— Mióta lettél zsidó, Gyuri?! — kérdeztem meglepetten.

— Az apád! — mondta Sziráky Gyuri. — Meg vagy te veszekedve? Már mér lennék én zsidó?! Hát úgy nézek ki?!

— Hát csak úgy gondolom, — feleltem ártatlanul. — Cilindert csak zsidó hord. És hogy cilinderben valóban úgy festesz, mint hat zsidó. Kucsma való neked, Gyurikám, de nem köcsögkalap.

Sziráky Gyuri dühében majd hogy a földhöz vágta a cilinderét.

— Nézd, Gyurikám, — beszéltem tovább sátán-ármánykodással — add el nekem a cilinderedet, illetve cserélj velem. Ez a finom karbonári kalpag jobban illik hozzád. Azonkívül neked adom az ezüsfogantyús fokosbotomat, amire mindig úgy fájt a fogad.

Sziráky Gyuri nem sokat habozott.

— Ravasz zsidó vagy, ki akarod csalni a cilinderemet, de egye fene. Úgyis rossz ómen a számomra a cilinder. Már kétszer megbuktam benne egyházjogból.

S a kezembe nyomta a cilinderét. Köpött is egyet hozzá s az én borzalinó-kalapomat (csakugyan nagyon bor-

zas kalap volt) menten a fejébe csapta. — De a fokosbotodért még ma elmegyek a lakásodra.

Így jutottam én is cilinderhez. Az égen fönn a felhők rögtön széthasadtak az én boldogságom láttán s olyan emelkedett hangulatban lépdegéltem a Kecskeméti-utcán, mintha legalább is főrabbinak választottak volna már meg Küküllő-Szörcsváron.

S még nagyobb megtiszteltetés is várakozott rám. A Múzeum-körúton találkoztam az öreg Messinger bácsival, a pesti hitközség egyik aranyoslelkű előjárójával, régi becskerekis szárazságú jóemberével a szülői házamnak, aki úgy örvendezett a velem való találkozásnak, hogy az ölelésével majdnem kettéroppantotta a derekamat.

— Gyönyörű volt a multkori dróseja a Chinuch Neorim-templomban, — mondta ujjongva. — Tüvé tettem magáért a várost, azt akarom, hogy ma este a széderen a vendégem legyen. Hozza el magával a lakótársát is, tudom, hogy jóbarátok.

Ott ültünk hát Messinger bácsi ünnepélyes széderasztalánál Matyi kollégámmal.

Előkelő vendégek társaságában. Elmés, megható és szárnyaló beszédek hangzottak el.

Egyszerre csak váratlanul lecsapott a bomba.

A házigazda, Messinger bácsi hangja csattogott föl:

— Halljuk az ifjú papokat. Nem járja, hogy mindenki beszél, csak a született szónokok hallgatnak, mint a kuka csukák.

A született szónokok elhültek a nagy támadástól. Hamarjában azt sem tudták: fiúnak vagy leánynak születtek? Az ünnepélyes cilindereik a fejeiken minden hajuk szálát az égnek meresztették.

De nem volt menekülés. A halljukozás mind erősebbé vált, végre is Matyinak föl kellett emelkednie a helyéről. Félholtan az elfogódottságtól, vacogó fogakkal és remegő térdekkel cselekedte ezt meg.

Különben se volt valami merész szónok. Heteken át készült egy-egy prédikációra, ha az elkerülhetetlen volt s akkor se tudta azt nyélbeütni, úgyhogy a kollégái azt mondták róla: ha majd papi stallumba jut, szerződésileg ki fogja kötni: senkinek sem szabad a községében hirtelen meghalni, mert neki legalább egy hétre van szüksége, amíg a gyászbeszédet nyélbe fogja ütni.

Hát Matyi beszélt akkor, ott a Messinger bácsi széderestjén.

Beszélt? Demosthenes és Cicero a föld alá süllyedtek volna szégyenletükben.

Matyi makogott, dadogott a hangocskája sipítózott, mint egy fészkeből lepottyant fiókveréb siránczó csipegeése.

Valami egyszer elmondott sevuosz-beszédének törmelékei vergődtek összefüggéstelenül a vértelen ajkain.

Aztán leült és holdog volt, hogy leülhetett végre.

— Szépen beszélt az ifjú pap, — mondta meggyőződés nélkül egy szatirikus balbósz a társaságban — idővel kiforrja majd magát. Most még a pincében alszik a mustja.

Aztán nekem kellett felszólalni. Én mindig meglehetősen furcsa szónok voltam. Mennél nagyobb volt a druk, annál merészebben vágtam ki a rezet. Valami birizgált ilyenkor: most, vagy soha.

Nem láttam senkit: az asztal körül ülők süllyesztőbe kerültek. Káposztafejeknek látni kiváló koponyákat: ez a rögtönzött beszéd ősidők óta bevált receptje.

Volt is akkora hatása a beszédemnek, hogy csak úgy rengett tőle a nagy terem

Ben Silbert (Newyork): Ludwig Lewisohn, az író portréja

A szatirikus balbósz lelkesen koccintott velem s azt mondta: igazán született rétor. Remekül beszélt, biztosan Halandzsán született. A legnagyobb szónokok mind onnan valók.

Messinger bácsi átölelt s jós ihlettel mondta: erről a gyerekről még beszélni fog az ország.

A gyönyörű est után hazafelé tartottunk végig a Váci körúton, szép holdvilágos éjszakában, én meg a Matyi kollégám.

Hallgatagon mentünk egymás mellett. Valami vihar-előtti csend lebegett körülünk.

Otthon aztán kitört a fürgeteg.

Matyi rettenetes haraggal tört rám.

— Inkollegiális volt, amit tettél. Későn, szándékkal későn, adtad tudtomra a meghívást. Te jól elkészültél a beszédedre, engem pedig hagyta belesülni a dicstelen szereplésbe.

Az igaztalan szemrehányás módfölött fölháborított. Olyasfélét mondtam Matyinak, hogy marhából cylinderben sem lesz szónok.

Matyi fenyegetődött.

Én meg gúnyosan szóltam:

— Följelentesz, úgy-e, az öreg Blochnál, hogy verseket írok, hogy álnéven írogatok a lapokba?! Hát csak szaladj, te úgyszólván benyaltos vagy az öreg úrnál.

Matyi éktelen dühbe gurult a „benyaltos“ szóra.

Lekapta a cylinderét a fejéről s egy rettenetes durranással a földhöz csapta. A kis Cili palacsintává lapult.

— Benyaltos az öregapád, — üvöltötte bőszen — aki-től ezt a vedlett cylindert loptad.

Erre egy második durranás következett. Ezt meg én pukkantottam el. Én is lekaptam a magam cylinderét, én is a földhöz csaptam. Az én Cilikém is palacsintává lett.

Fölmondtunk egymásnak. Elsején külön megyünk lakni.

Szótlanul, dühösen lefeküdtünk. A holdvilág mélán süttött be az ablakon át az ágyainkra, amelyeken az elfojtott dühtől álmatlanul fekvüdtünk.

Egyszerre csak csodálatos és egyben rémületes látvány meredezett előttünk az ezüsthéber holdfényben.

A földön fekvő, összelapított két cylinder lassan-lassan emelkedni, nyújtózkodni kezdett.

Mind délcegebbé. Halk roppanásokkal kiegyenesedtek s aztán úgy ragyogtak a fehér holdfényben, mint két ezüstös hajszű Grál-lovag.

A hajunk szála az égnek állt a csodálatos varázslattól.

Fölugrottunk. S csakhamar nyitjára jutottunk a bűvöletnek.

A két cylinder: klakk-cylinder volt. A Rosenstein bácsi cylindere csakúgy, mint a Sziráky Gyurka cylindere. A szoba melegétől fölengedtek, kinyújtották megdermedt tagjaikat.

Ez a csodálatos látvány égi jel volt a számunkra. Újra összebékültünk s másnap, pészach ragyogó tavaszi napsütésében büszkén tornyosodtak cylindereink a szeminárium kis templomában a fejeinken.

Én egy ékes versben szándékoztam megörökíteni a két Cilikém összelapításának és föltámadásának történetét.

Csak eggyel voltam megakadva. Nem találtam rímet erre a szóra, hogy „cylinder“.

Makai Emillel találkoztam a szeminárium folyosóján. Rímeiben megfellebbezhetetlen fórum.

— Nem tudsz rímet, édes Emilkém, erre a szóra: „Cylinder?“

Emil hamar készen volt a rímmel.

— Gondolod-e, — mondta — hogy fog Schill profesz-

szor dühösködni, ha téged cylinderben lát? Halálra ingerled vele. Nos, hát „Cylinder — Schill-inger.“ Kész a rím.

— De nekem még néhány cylinder-rímre van szükségem, — mondtam csüggedten.

— Hát *hány-ingerre* van szükséged? — kérdezte Emil malíciózusan. — A versednek is ezt a címet adhatod.

Még egy lelkiismeretbeli engesztelő cselekedet volt elengedhetetlen kötelesség.

Délután visszavittem Rosenstein bácsinak a cylinderét. Bocsánatot kértem a tévedésért, hogy kicseréltem a magaméval.

Rosenstein bácsi zavarba jött. Bizony ő összeroppanotta az enyémet.

— Csak tartsd meg, — mondta jólelkűen s amikor megtudta, hogy az nekem túlságosan bő s amikor azt is megtudta, hogy két reményteljes papjelöltnek a reves kalapok helyett új cylinderekre van szükségük, nagyot határozott.

Ünnep után két ragyogó fényű cylindert küldött nekünk ajándékba. Egyet nekem s egyet Matyinak.

Csak hogy a cylinderek belsejébe egy kis fölírás volt alkalmazva:

„A VI. kerületi Maszkil el dal-egyesület ajándéka Izrael jövőendő papjának...“

PAP IZSÁK: FÖLDDEL, ÉJJEL EGYBEÁZOM

A fenyveseknek égre nőtt piramisán bús felhők ócska rongyát,

*Megtárult bokrokat riongó, lármás szélvihar cibálja,
Halk rózsakert csodálkozó virágát vad, szennyes ár
esője mossa,*

Csend, boldog álmodás selyem fonatját oldja, bontja.

*Hördül, hörög, bűg, bőg, cikáz, dörög, zeng, zúg, sikit,
sivít, üvöltöz,*

*Fák törzse roppan, ág recseg, sudár csikordul, tört
levél hull,*

*Ijedt kocsánok tépett, lóbált szíromfejükkal földig
esnek*

*S felcsattanó szélben dörén verődnek sárrá omlott
röghöz.*

*Vak ég szennyét földekre önti, mindenek nyúlós
péppé lazulnak,*

*Míg egybefoly mi fenn, mi lenn, mi közte: hegy, kert,
házak, ember*

*És ázik, kotyvad, szertemállik a ház s a bél, a csont
s a csont velője,*

Ezernyi hang káoszba dől, színek homállyá elfakulnak.

*Lelkem kocsányán én, az egy akolba fült posványosult
világnak*

*Erőtlen, kicsiny, búsult paránya földdel, éjjel
egybeázom, —*

*Szín, szó, láng, fény elhal, kialszik, csak kinja kél,
kiált és jajba roskad:*

*Uram, te jöjj — s széttolt határok már lángzó fényben
állnak.*

RICHTER ARTHUR: A KÉT VALLÁSBAN NEVELT RABBILEÁNY

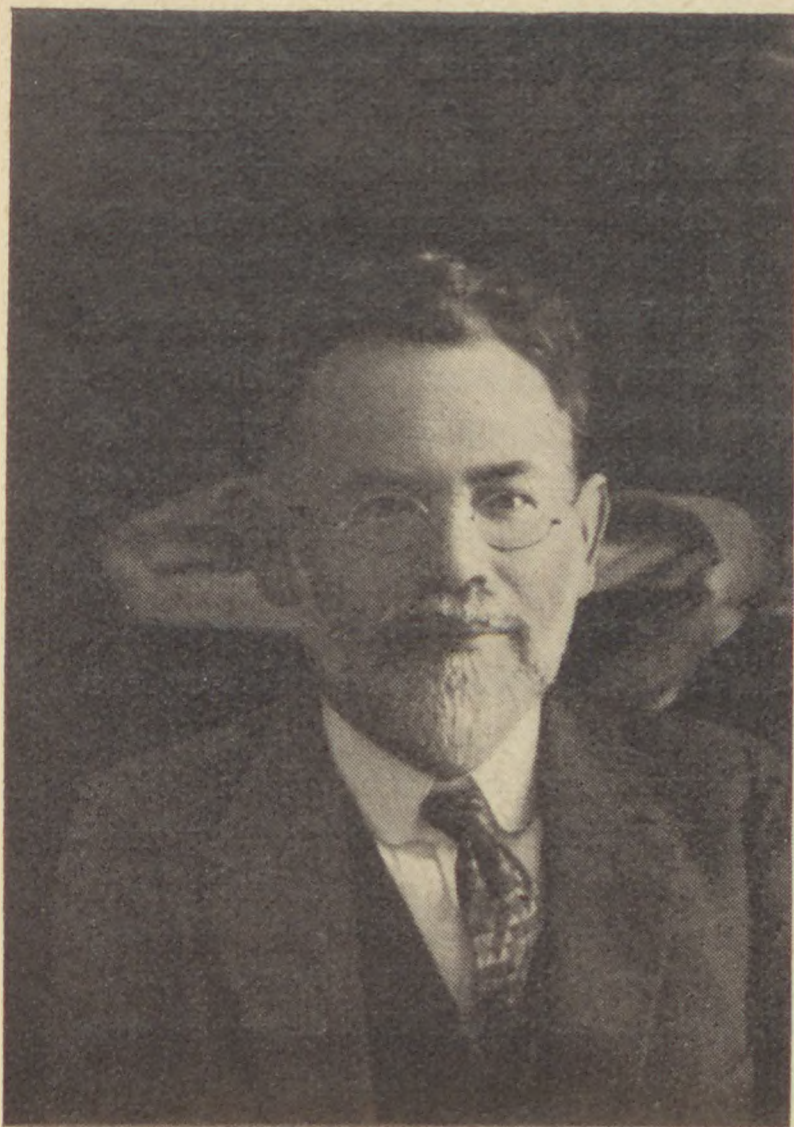
Az elmúlt nyár egyik szombatját Alsókubinban töltöttem. Tipikus felvidéki kisváros. Széles és erős alapú házak terpeszkednek az Árva partjain.

A Hócs felől belengő szellő végigsimítja a Tatra lejtőin beharnult ábrázatunkat. Szombat délutáni hangulat uralkodik a geceli erdőben. A fák árnyékában terülünk el és élvezzük a holdog semmittevést. A fiatalok ajkáról divatos afrikai ritmusok hangzanak föl, majd ezt felváltja magyar és héber dalok változata. A magyar, német, szlovák nyelvhez egy nagyjövőjű negyedik csatlakozik. A felnövő zsidó ifjúság önbizalmi nyelve: a héber. Mentő horgonyuk. A fiatalok faképnél hagynak bennünket, távolabb húzódnak, énekelnek, táncolnak. Túrapartnerem — fiatal gólyajelölt — a tanáruk. Szeretne medikus lenni, de örülne, ha jogásznak is, de csak felvennék. Mi, öregek, beszélgetünk, majd olvasásba merülünk. Vendéglátóm kicsiny, de annál értékesebb könyvtárát mutatja. Gonddal összeválogatott értékek töltik meg könyvszekrényeit. A múlt századok levegőjét véli látni az ember. Egy gonddal örzött könyvecskét szed elő. Gyengéd kezekkel nyúl hozzá. Hangja elborong, mintegy kegyeleti aktus akar lenni. A családfám, mondja. Nem régi, II. József idejéig nyúlik vissza. Azelőtt nem vezették elődeim. Nem vezettek volna ezután sem, de oly esemény történt családukban, amelyre visszatért a család minden tagjának emlékezete, úgyhogy egyik őszám jónak látta írásba foglalni. Így tehát hiteles adatokat lát. A XVIII. században morvaországi zsidók telepedtek meg Árvában. Alsókubinban népes hitközség keletkezett. A rabbiszekbe mindig nagytudású férfit ültettek. 1772-ben rabbi Efraim volt lelki vezetőjük. Prágában végezte tanulmányait. Községében közbecsülésnek örvendett nagy tudása és lelki adottságai miatt. Midőn II. József idejében családi nevet kellett felvenni hitfeleinknek, Efraim rabbi a Kubinszky nevet kapta. Életpárjával boldog egyetértésben éltek, de mégis szomorú volt fiatal életük. Az istenáldás megjelenése mindig örömfénnyel töltötte el házukat, de nem tudtak sokáig örülni gyermekeiknek, mert sorra elhaltak párnapos korukban. 1781-ben ismét öröm költözött hozzájuk, de telve voltak aggódással, vajjon megmarad-e a csöppség? A szülők önfeláldozóan ápolták a kis Jentl Tusénát, aki szépen fejlődött is. Már négyéves volt és a szülők rajongó szeretettel vették körül a kislánykát, aki kedvességével feledtette fájó sebüket.

1785-ben először suttogva, majd mind hangosabban kezdett terjedni Kubin városában a hír, hogy a rabbi egyetlen lánykáját titokban megkeresztelték. A keresztény szülésznő, aki Tuséna születésénél segédkezett, súlyos beteg lett. Halálos ágyán megvallotta, hogy nagyon megsajnálta a szerencsétlen szülőket, akik sorra elvesztették gyermekeiket, elhatározta, hogy megkereszteli a kislánykát, akkor majd élethenmarad. Elment a kubini plébániára és elbeszélte tervét a plébánosnak és kért tőle keresztvizet. Kapott is és megkeresztelte a kis egynapos Tusénát. A hír eljutott a rabbi fülébe is. Megdöbbenve kért felvilágosítást. A szülésznő csak megerősítette a hírt. A kétségbeesett apa Liptószentmiklóstra fordult rabbitársaihoz, mitévő legyen, mert a kubini plébános ragaszkodik Tusénához, mint az ő hivéhez. Összeült a környék rabbisága és elhatározták: Efraim rabbi utazzon Bécsbe és eszközöljön ki kihallgatást II. Józsefnél, mert csak ő tud igazságot tenni. El is ment Efraim rabbi Bécsbe. Audiencián is volt. A császár átvette kérvényét, kegyesen meg is hallgatta panasztát, kérelmét és azután a következő szavakkal bocsátotta őt el: „Menjen nyugodtan haza, ügyét megvizsgáljuk és igazságosan fogjuk eldönteni.“ Hosszabb idő után a ka-

binetirodától meg is érkezett a leirat Alsókubinba, amely így hangzott: „Miután kétségtelen tény, hogy Tuséna Jentel Kubinszky leánya Efraim Kubinszkynek, elrendelem: ő a szülői házban marad és a zsidó vallásban neveltetik; miután azonban az is elvitázhatatlan tény, hogy nevezett leányzó 1781. évben katolikussá kereszteltetett, ezért elrendelem továbbá azt is, hogy nevezett a katolikus vallásban is neveltessék. Mihelyt betölti a 18. életévét, az ottani megyefőnöki hivatalnak köteleességévé teszem, a császári parancsnak eleget téve, a nevezett Tuséna Jentel Kubinszkyt megidézni. Nevezett tartozik hat zsidó és hat katolikus jelenlétében meghallgatni megkeresztelési esetét és ezután Tuséna Jentel Kubinszky nyilatkozni tartozik, melyik felekezethez tartozónak érzi magát. Ezen nyilatkozat jegyzőkönyvbe foglalandó és törvényesen elismerendő.“ Így tehát Tuséna szüleinél maradhatott. A gondos anyai szeretet visszatükröződött a leányka egész kedves lényén. Szigorúan vallásos zsidó szellemben nevelték szülei. Édesapja nagy szeretettel foglalkozott lánykájával. Éles szellemi tusát vívott leányán keresztül a katolikus pappal, aki nem kevésbé ambicionálta a leányka lelkének megnyerését. Elérkezett az 1799. esztendő. Tuséna 18 éves lett, csinos hajadonná fejlődött. A megyefőnök megidézte egy bizottság elé, ahol mindkét felekezet a maga igazát hangoztatta. Végül a leány szava döntött: zsidó vagyok! Jegyzőkönyvet vettek fel, a megjelentek aláírták, lepecsételték és így Tuséna Jentel Kubinszky végérvényesen zsidónak könyveltetett el. Boldogan tért vissza övéihez és csakhamar férjhez is ment. Tusénának két leánya és egy fia született. Fia Prágában Ezechiél Landaunak lett tanítványa. Tanulmánya végeztével Prágában telepedett meg, ahol gypjúkereskedő lett, majd később szövőgyárat alapított. Utódai nem maradtak hűek vallásukhoz, kikeresztelkedtek. Később valamelyik uralkodó nemesi rangra emelte őket. Az egyik leány férjhezment Ullmann Mózes bankárhoz, aki az első magyar vasúti vonalnak — a vác—pestinek — építését finanszírozta, míg a másik leány egy Duschnitz nevű kereskedőhöz ment nőül, akinek utódai ma is ott élnek Kubinban és környékén és vezető szerepet töltenek be a zsidó közéletben.

Rabbi Efraim Kubinszky késő vénségében halt meg, ott nyugszik a kubini temetőben, mellette pihen élete párja is. 1854-ben meghalt Tuséna Kubinszky is, akit atyja mellett helyeztek el végső pihenőre. Eddig tartott vendéglátóm elbeszélése. Félálomban végigvonult mindez előttem. A visszatérő fiataloknak a jelenről megfelelő életvidámsága felriaszt elmerülésemből és a jelenre ébredék. Az idő múlása templombamenésre készítet bennünket. Elhaladunk a temető falai alatt és onnan mutatja kísérom, látja, ott abban a sorban azt a megtisztított sírkövet? Ott nyugszik Efraim Kubinszky, egykori rabbija Kubinnak. Nemrégiben restaurálták sírkövét. Mellette felesége és egyetlen leánya pihen. A sírkövek mintha csak felemelkedni látszódtak és a falon átléptek volna sokévtizedes lépteikkel és beszédes ajkuk felnyílt volna, hogy nevük tulajdonosának életét elregéljék. Mintha kilépett volna Tuséna Kubinszky — akit férje után is Kubinszkynek neveztek — sírjából és keresné véreit. Keresi, hogy kérdőre vonja őket hűtlenségükért. De nem találja őket, mert nemcsak vallásuktól szakadtak el, de szűkebb patriájuktól is. Az egyik ág — von Kubinszky — Prágában él mint iparbáró család, míg a másik Fejér megye déli csücskén gazdálkodik többezerholdas birtokán és talán méltán utasítja vissza a kövek szemrehányó miértjeit: mi már örököltük mai vallásunkat apáinktól.

Prof. Klausner, a héber irodalom tanára a jeruzsálemi egyetemen

Klausner az odessai héber írók társaságában. Ülnek: R. Ch. Czernovitz, M. L. Lilienblum, Ch. Ravnitzky, Achad Haam, Mendele Mocher Szforim, A. Levinsky. Állnak: A. M. Berachjáhu, J. Klausner, Ch. N. Bialik

DR PATAI ERVIN GYÖRGY (JERUZSÁLEM): KLAUSNER, A HÉBER EMBER (60-IK SZÜLETÉSNAPJÁRA)

A galut évszázadaiban minduntalan vándorolt a zsidó génusz, meg-megpihent valamelyik országban, csodásan felragyogott, aztán eltűnt, hogy nemsokára ismét feltűnjék új földek új környezetében. Innen, a Szentföldről indult ki a zsidó génusznak eme vándorlása és ide tért vissza napjainkban, szinte a szemünk láttára. De útjában, ma már mondhatjuk: lezárult körútjában, megérintette sugárzó ujjával Babilonia földjét, aztán Egyiptomot, Spanyolországot és északi Afrikát, Itáliát és a régi Frankhont és eljutott mintegy körútjának utolsóelőtti állomásaként az európai keletre, Lengyel- és Oroszországba.

Vilna és Odessza, ezek voltak a zsidó génusz, vagy, hogy még közelebből meghatározzuk: héber génusz, vándorkörútjának utolsóelőtti állomásai. A következő a végállomás volt, a cél. Alig néhány évtized alatt tette meg a héber génusz ezt az utolsó útszakaszt, hogy aztán most, a kétévezredes körút tapasztalataival és élményeivel gazdagodva, újra felragyogjon, soha nem látott fényben és színpompában, az ősi földön, az ősi otthonban.

Az odesszai héber centrum tagjai, a héber génusznak ezek a fáklyahordói, maguk is megtették az utolsó útszakaszt. Diadalmas tanui lettek a kör lezáródásának. Achad Haam, Bialik, Csernichowszki, Szentföldre vivő hajóik fölött ott érezték lebegni a hazatartó héber génuszt.

Ilyen lélektől kísért, lélektől hajtott hajó volt az is, amely Klausnert Odesszából Erec Jisraellbe hozta.

Két korszakra oszlik tehát a hatvanéves Klausner élete, egy szentföldelőtti és egy szentföldre. De ez a kettéosztás nem jelenti munkásságának két egymástól elkülönült felét, a környezet változása nem jelenti a munka és életcélok változását, a motívumok és tartalmak átformálódását. Klausner csodálatosan sokoldalú munkássága egységes fejlődési vonalat mutat, az első tanulmányától, melyet tizenkilencéves korában írt és mely a „Hamélic“-

ben jelent meg, egészen a legújabb művéig, melynek éppen elkészült kéziratát fiatalos hevüléssel mutatta nekem könyvekkel teletömött dolgozószobájában, talpioti villájában, mely a „Zsidóság és Emberiség“ büszke jelmondatát viseli bejárata fölött. Klausner már a galutban is Erec Jisraellért dolgozott és itt Erec Jisraellben is a galutnak, az egész világ zsidóságának dolgozik.

Az az első tanulmány, mely a tizenkilencéves Klausner nevét ismertté tette, a héber nyelv megújításáról szólt és ugyanennek az elsőrangú fontosságú problémának szentelte első könyvét, a „Héber nyelv — élő nyelv“ címűt.

Ez az első könyv már teljes határozottsággal jelzi Klausner fejlődésének útját. Ma, visszatekintve a 60 éves író végzett munkájára, műveinek gazdag sorozatára, világosan látjuk ezt. De a fiatal Klausner nem ismerte föl rögtön az utat. Mintha nem is hinne teljesen a héber nyelvben, föltámadása erejében, keresgélne kezd és következő művét, Don Jozsef Naszi, a naxosi herceg életrajzát jiddisül írja meg (1899), az újhéber irodalom történetét pedig oroszul (1900). Azután visszatér a nyelvhez, de a tárgyhöz lesz hűtelen: Az ősember címen egy antropologiai tanulmányt ír (1900), melynek egyedüli kapcsolata a zsidósággal a héber nyelv. De ezek csak amolyan rövid kirándulások voltak az idegen nyelv és az idegen tárgy területeire, melyek csak arra voltak jók, hogy jobban körülhatárolják a Klausner igazi birodalmának országait, a héber nyelvet, a héber irodalmat, a héber publicisztikát, a héber emberiséget, a héber történetet és a héber gondolatot, melyekhez azután, háromévtizedes munkássága folyamán soha többé nem lett hűtelen.

Héber nyelv, héber irodalom és héber publicisztika, ezek közérthető megjelölései a szellemtudományok egy-egy területének, a másik három: héber emberség, héber történet és héber gondolat azonban olyan fogalmak, melyek

tulajdonképpen csak Klausner munkásságával kapcsolatban határozhatók meg közelebbről. Héber emberség. 1907-ben érkezik el Klausner erre a magaslatra, ahonnan áttekinti a zsidó kultúra és az emberi kultúra értékeit, ahonnan felismeri az európai kultúrában a zsidó kultúrát mint szerves alkotó és komponens tényezőt és ahonnan meglátja a tovább, előre vezető utat, a zsidó emberség, a héber emberség útját. (Jahadut veenusiut — Zsidóság és Emberség, 1907.) A következő etappe a héber történet. Miután Klausner meghatározta a héber kultúrát mint az európai kultúra szerves alkotó részét, érdeklődését a zsidóság történetének azok a korszakai vonják magukra, melyekben ez a héber kultúra keletkezett. Ezért nem ír Klausner zsidó történetet, hanem héber történetet, azokba a korokba mélyed bele, melyekben a nép még héber volt nyelvén és gondolkodásában egyaránt. Történeti munkái még szorosabban meghatározva a héber Palesztina történetét adják, a legrégibb időktől a második szentély pusztulásáig. És éppen a második szentély kora Klausner történeti kutatásainak igazi középpontja, az a kor, melynek szellemi termelése oly nagy hatással volt az egész európai kultúrkép kialakulására, a hasmoneusi kor, a Heródes házának története, a zsidó felkelés és Jeruzsálem pusztulásának szomorú históriája. Ezek a tárgykörök képezik az „Izráel történeté”-nek középpontját (1909—1924), ezekre tér vissza külön tanulmányaiban („A második szentély napjaiban”, 1923 és „A második szentély fénykora”, 1930) és ennek a kornak az alakjaival foglalkozik történeti monografiáiban, Nechemjával (1912), a szentélyépítővel és a nazareti Jéssal (1922), a Szentély végnapjaiban élt rabbi-val. És ez a sokszínű, csodálatos korszak még ma is ked-

Klausner, Klausnerné, Csernichovszky Odesszában

venc témája Klausnernek. Legújabb munkája, amely, mint szavaiból kivettem, még csak kezdeteiben van meg, Paulusról szól, a kereszténység igazi alapítójáról, aki azért, hogy a pogányságot be akarta vonni a zsidóságba, csak azt érte el, hogy az az új zsidó szekta, amelynek vezetője volt, elszakadt a zsidóságtól.

De alighogy Klausner megízleli a héber történetet, máris tovább megy egy lépéssel, belemarkol a héber történetbe és felszínre hozza annak legmélyéről egyik legnagyobb mozgó rúgóját, a héber gondolatot. A héber gondolat: kezdeteit a messiási eszmében látja, az első könyve róla 1909-ben jelenik meg, de azután újra meg újra visszatér erre a jelenségre, amelynek megrázó és fenntartó erői sehol sem jutottak olyan fokú kifejezésre, mint a zsidóságban.

A következő időben a héber gondolat és a héber irodalom teljesen varázslatban tartják Klausnert, egymás után látnak napvilágot az újhéber irodalomtörténet kötetei, amelyek mind a mai napig véget nem ért lánc szemeiként húzódnak keresztül az utolsó másfél évtized munkásságán. Ezek mellett a nagy és komoly témák mellett csak néha-néha jut ideje aktuálisabb tárgyak számára, egyszer (1918-ban) egy könyvet szentel a cionizmus és a gazdasági élet kérdéseinek, másszor a héber egyetem problémája és ábrázolása köti le rövid időre a figyelmét és közbe-közbe visszatér első irodalmi próbálkozásának kedvenc témájához, a héber nyelv megújulásával kapcsolatos kérdésekhez. 1913-ban az idegen szavak héber átírásával foglalkozik, 1921-ben ő szerkeszti a Vaad Halasón, a Nyelvbizottság Emlékiratait és most elkészült legújabb művében az újhéber nyelv nyelvtanát adja, gazdag és sokoldalú anyagra, egy több mint háromezeréves irodalomra alapozva.

Büszkeséggel és mély elégtétellel írhatta Klausner ezt a legújabb munkáját. Még fiatal korában számtalan új formát, új nomen-, adjektívum- és adverbium-képzőket vitt bele a közhasználatba, egyszerűen azért, hogy egy könyvében, tanulmányában, cikkében vagy kritikájában használta azokat. Később, munkás évtizedek folyamán, figyelemmel kísérhette, mint terjednek és fejlődnek ezek az új formák, mint képződnek a nép száján (íme, már lehet a héber nép szájáról beszélni!) per analogiam új, hasonló alakzatok és most ez a könyv a hatvanéves tollából mintegy visszatekintés a saját életére is, amely együtt fejlődött, nőtt és terebélyesedett a héber nyelvvel. Egy emberélet és egy nyelv életének napsütötte delelőjét jelenti ez a könyv. Mily rövid és hosszú egyként ez az út a tizenkilencéves Klausnertől a hatvanévesig, a tizenkilencéves céljaitól a hatvanéves eredményeiig, a tizenkilencéves újtó kísérleteitől a hatvanéves rezüméjéig és végül a tizenkilencévest körülvevő, újjászületésben vajdó héber félig-műnyelvtől a hatvanéves szemei előtt hullámzó, klausneri újításokban megerősödött, „százazrek ajakán” élő héber népnyelvig, mely már külön újhéber nyelvtan megírását teszi szükségessé.

Joszéf Klausner eme műveinek futólagos és hízagos ismertetésével még korántsem merítettük ki Klausner, a héber ember jelentőségét. Klausner az irodalmár, a történész, a nyelvész, a professzor, egyúttal politikus is, a héber politika jelentős, markáns alakja. Mint a „Hajardén”, a revizionista napilap szerkesztőbizottságának elnöke rendkívüli politikai befolyást gyakorol a palesztinai jobboldal egyre növekvő csapataira, de ez a befolyás nem merül ki pártéletben és pártszellemben, hanem inkább nevelő hatású, irányító és útmutató. Klausner át és át van hatva az egyetemes zsidóság gondolatától és a revizionizmushoz talán csak azt az irányzatot látja, amely legközelebb áll ehhez az eszméhez. Az egész zsidóságot egy léleknek és

egy egységbe törekvő testnek érzi és úgy látja, hogy a revizionizmus közelíti meg leginkább a maga maximális követeléseivel az egység felé vezető utat.

A zsidó egység, héber egység természetesen, ezt a gondolatot éreztem ki Klausner műveiből és személyes ismeretségünk, vagy, ha lehet mester és tanítvány viszonyát barátságnak nevezni, úgy barátságunk folyamán ez az érzés csak megerősödött bennem.

Joszéf Klausner, a zsidó egység hirdetője, a héber kincsek hűvére, a héber értékek tanítója, a héber nép útmutató mestere, chazak!

A jeruzsálemi Egyetem nevében Elul újholdján dr. *Magnes J. L.* kancellár és Prof. *Klein Sámuel*, a bölcsészeti kar dékánja a következő levelet intézték Klausner professzorhoz (melyet fordításban közlünk):

Nagyon tisztelt drága Professzor!

Örömmel nyújtjuk át, drága kartársunk, a héber Egyetem és bölcsészeti fakultás üdvözléteit hatvanadik születésnapod alkalmából. Örömnapp ez nemcsak a Hozzád legközelebb állóknak, hanem mindnyájunknak, barátainak és tisztelőidnek, akik ismerik és becsülik sokoldalú tevékenységedet, amelyet annyi esztendő óta kifejtesz az Egyetem falain belül és kívül egyaránt. Engedd meg, tisztelt és drága kartársunk, hogy kifejezést adjunk szívünk érzésének ezen a nekünk oly kedves napon.

A Misna egyik bölcse az emberi élet különböző korszakait felsorolva, így szól: „A hatvanéves határ az öregségé”. Más nyelveken és más népeknél ez a kifejezés: „öregség” összekapcsolódik a „gyöngeség”, „erőtlenedés” és „tétlenség” fogalmával. Nálunk zsidóknál a „zikna” szó annyit jelent, hogy „bölcsséget szerzett”. És a Talmud szerint a Tóra bölcseinek, minél öregebbekké válnak, annál tisztultabbá lesz a tudásuk. Ebben az értelemben köszöntünk Téged ezen a napon, mikor a „zikna” korhoz értél.

És valóban, aki lát Téged és látja munkádat a tudomány és irodalom terén több mint negyven esztendő óta, aki ismeri könyveidet, áldott tollad gazdag gyümölcseit, melyek az utóbbi években — sőt mondhatnók: az utóbbi napokban — jelentek meg, annak el kell ismerni, hogy rajtad beteljesedett a tanaita szava, hogy elértél a „zikna”-korszakhoz olyan értelemben, hogy bölcsséget szereztél.

De a bölcsség nálunk nemcsak okosságot, világi tapasztaltságot jelent, hanem főképp a Tan bölcsségét a „Tóra” fogalmának szélesebb értelmében, amely átfogja mindazt, ami helyet talált Izrael népének szellemi és kulturális világában, a legrégibb kortól kezdve napjainkig.

Ilyen átfogó bölcsséget és tudást látunk a „zsidó tudomány”-nak mintegy százévelőtti alapítójánál. Ők nem szorítkoztak a szakkutatás szűk területére, hanem igyekeztek összegyűjteni a „szétszórt tagokat” és egyesíteni a zsidó tudományban, amelyben joggal látták az elmúlt évszázadnak egyik legfontosabb eredményét a szellemi munka és általános kultúra terén.

De néhány évtizede tanui vagyunk egy új iránynak a zsidó tudományban. Mint más tudományos téren, itt is túlságos differenciálódást látunk s megoszlást kicsiny és aprólékos szakokra.

Bizonyára van áldás az ilyen szakszerűségben is. De kérdezzük: ki fogja ezeket az apró részleteket kézbevenni, hogy egy nagy és egységes egészbe ötvözze, ha mindenki csak a tudományos felaprózottságnak útjain fog járni?

A Te utad, tisztelt kartársunk, nem ez. Neked is van külön kutatási szakod a mi Egyetemünkön — hiszen Te vetetted meg itt az alapját az új héber irodalom történeti értékeléseknek —, de ugyanakkor sohasem hanyagoltad el

a többi szakokat és korszakokat. És sok fontos kérdést fogsz még megoldáshoz vezetni és még sok bizonytalanságra fogsz fényt deríteni Izrael történetében és a külvilághoz való viszonyában.

Ez a hajlamod: elvonatkozni, amennyire csak lehet a szűk látókörtől a tudomány és kutatás minden terén és még szélesebb horizontokat választani mindenütt, ez a hajlam hatott és hat tanítványaid tömegére is, akik tanításaidat hallgatják. És ki örül jobban, mint Te, látva fiatal tudósok munkáit, melyek népünk szellemi kincstárát gyarapítják.

Adja az Ég, hogy folytathassad tevékenységedet a zsidó tudomány minden ágazatában hosszú-hosszú évekig. Hogy vezethessed a tudás és kutatás ifjú nemzedékeit és láthassad a héber tudományt felemelkedésének csúcán és Izrael népét azon a helyen, amely megilleti a többi népek között. Lássad magas gondolataid megvalósulását a Messiás napjaival, a teljes megváltással országunkban, melynek legjobb erődét szentelted.

És ebből az alkalomból nem mulaszthatjuk el, hogy ki ne fejezzük szívélyes üdvözléteinket életed társának, hűséges hitvesednek, aki lelkének minden húrjával csüng munkáidon és gondolataidon. Mi is tudjuk, hogy nélküle nem érhetted volna el azt, amit elértél. És ezért legyen a te ünneped — ünnepünk — nemcsak öröm a szívének, hanem áldásunk vivője mindnyájunktól mindkettőtöknek.

Az Örökkévaló, Ción Istene legyen veletek!

Nagy tisztelettel és meleg köszöntéssel

Prof. Klein Sámuel

a bölcsészeti fakultás dékánja

Dr. J. L. Magnes

kancellár

Klausner és Bialik 1904-ben Odesszában

HAMVAS SÁNDOR: BOTRÁNY

Türelmetlen volt. Az idő előrehaladott már. Félt, hogy elkésik az irodából... Az utóbbi napokban nagyon kellett vigyázni magára, mert leépítés lesz. Ilyenkor pontosan kell bejárni...

És most ez a cammogó villamos. Minden megállónál drága perceket pocsékol el. Óh, ez a kisszakasz!

Végre a Körúthoz értek. Innen már csak egy ugrás az iroda. De a leszállás?! Mindenki az ajtóhoz tömörült s ő majdnem a sor végére szorult.

Aztán előtte a tömör csoport megritkult. De a perron még hátra van és egy kényelmeskedő férfi mozgott a lépcső felé. Na, ez hiányzott!

Ideges lett... Hallatlan, hogy lehet ilyen lassan mozogni? Ha ráér, miért nem megy gyalog?

Türelmetlenségében rászólt a kényelmeskedőre:

— Szabad? Le akarok szállni!

Az illető megállt a lépcsőn. Kissé visszafordult:

— Én is!

— De, kérem, én sietek!

— Én is!

— Akkor, kérem, tessék kissé gyorsabban!

— Hogyne, majd ugrok?!

Idegességében a szájaszélét rágtá és jobb híján csak annyit válaszolt:

— Uram!

Az illető férfi ugyanolyan hangnemben felelte:

— Uram!

Leértek. Lent nagy csoport utas várakozott a felszállásra. Az arcokon mosolygós kíváncsiság ült, nagy szemekkel bámultak. Az az érzése kelt, hogy őt nézik. Mosolyognak rajta.

Hacki Zoltán (Pozsony-Bratislava): Utcarészlet

A férfi már fellépett a járdára, lassan tovább igyekezett. Ekkor valami ismeretlen erőtol hajtvá utána iramodott. A hirdető-oszlopnál beérte és halkán, hogy a további feltűnést kerülje, azt mondta neki:

— Uram, ön szemtelenül viselkedett! — Erősen az arcába nézett: kerekded arc, a hajlott sas-orron cvikker trónolt, sűrű, vastag szemöldök és kis angolhajusz.

— Ön a szemtelen! — vágta vissza a férfi. — Honnan veszi azt a bátorságot, hogy engem siettet? Miért? Mi jogon?

Hangosan beszélt, az egyes szavakat különösképpen kihangsúlyozta... A villamos még mindig ott állt, az utasok ráirányították tekintetüket, éhesen bámultak s a járókelők közül is jó néhányan megálltak, figyelték a jelenetet.

Botrány. Amit mindig került. Most egy botrány középpontjába esett!... Restelkedett. Pirult. Szeretett volna elszaladni, vagy elbújni a sok szem elől... Az idegei pattanásig feszültek s hirtelen nem tudta, mit tegyen. És ez az ember, ahogy néz?! Egyenesen sértő. S a hang?! Arrogáns! Nem, nem arrogáns, több: vérig sértő...

— Ön, ön, ön... — dadogta mérgében.

— Na, mi az, hogy ön? Vagy ha úgy tetszik, akkor hát: ön, ön, ön...

Ez mindent betetézett. Nem tűrheti tovább!... Vissza akart felelni, valami nagyot mondani, megleckéztetni ezt a pökhendi, gúnyolódó frátert. De nem találta a kellő szavakat... És ez az arc, erős sas-orr, görbe, jellegzetes...

— Maga zsidó! — szaladt ki a száján mélységes megvetéssel.

A következő pillanatban azonban megdöbbsent, megijedt. Megbánta, amit mondott... Ezt, ezt mégsem lett volna szabad! Nagy sértés. Egy ember vallási érzületének megsértése... Soha, soha nem tett vallás és vallás között különbséget, kivételt. Minden ember meggyőződését tisztelte. Az emberekben csak az embert kereste, nem a vallást... És ugyanúgy mással is összeszólalkozhatott volna... Hirtelen visszaemlékezett a tanulóéveire. Az iskolákra. Mily sokszor exponálta magát zsidóvallású osztálytársaiért?! Már dachól is minden barátja zsidó volt. Sőt ma is. Wertheimer, a legjobb barátja zsidó. És a többiek: a Krausz, a Stern, a Heller, a Friedmann, a Grünwald, a Rozgonyi, aki azelőtt Rosenstein volt... Soha nem hitte volna, hogy idáig ér, az ő száján is kiszalad ez a szó, így, ilyen hangsúllyal. Hogyan, miként volt az lehetséges? Mi adta a szájába? Micsoda erők működtek közre?... nem, nem lett volna szabad!... Tegnap este éppen erről volt egy vitája... Nos, a tegnap este után, ő, mint az éretlen gyerek... Bocsánatot kellene kérni!... De: de végeredményben is, egy bizonyos fokig ő a megsértett... Különben is a bocsánatkérést alázatosságnak minősíti... Mégis, valamiként helyre kell hozni ezt a hibát...

— És maga micsoda? — hallotta a kérdést. Sok minden volt ebben a kérdésben. Vád. Egy sokat üldözött faj felkiáltása. Az önérzet sikoltása... Neumannra gondolt, a kis zászlósra; ott maradt a Doberdón. És még hányan voltak?... Most mit feleljen? Mit? Mert felelni kell!

Aztán megtalálta önmagát. Egy gondolat bukott fel benne. És a gondolat szóvirágokat öltött; hangokat, szíves, meleg, megértő, emberi hangokat. Bocsánatkérés, teljes elégtétel, az egyenjogúság elismerése, minden volt benne. S az ő teljes egyénisége is benne volt:

— Én is zsidó vagyok!

DR RÓZSA IGNÁC: A KÖNYV NÉPE VAGYUNK-E MÉG?

A zsidót „a könyv népének” nevezi a világ. Ezt a gyönyörű jelzőt méltán viseli és büszkén viselheti is, amennyiben a „Könyvek könyve” szerint él, amelyet isteni ajándékképpen kapott, vagy amennyiben lelke a minden-kori könyvek kultúrájával, szeretetével van telítve. Vajjon a mai zsidóságról, különösen a magyar zsidóságról és még különösebben az úgynevezett művelt pesti zsidóságról merjük-e állítani, hogy a könyv népe maradt?

Bizony nem mondhatjuk azt sem az eredeti, sem az átvitt értelemben.

A „könyv népe” nem szereti, nem becsüli és nem tiszteli sem azokat, akik a „Könyvek könyvé”-ben búvárkodnak, sem azokat, akik a könyveket írják.

Kivételképpen látjuk, hogy az ujságírók iránt — még ha azok könyveket írtak is — nagy a tisztelet a neológia vezérférfiai kebelében, de ezt a *tiszteletet* inkább *félelem-nek* nevezném, amit a héber nyelv ugyanazon szóval fejez ki...

Nehéz szatírárt nem írni, amint azt Juvenalis mondta a római közállapotokról, ha arról elmélkedünk, hogyan bánnak a „könyv népének” vezérei a könyvek zsidó íróival, akiknek a tudományukon, jellemükön és művészetükön kívül egyebük sincs. Mert ha már egyebük is van, akkor nem hátrány, hanem előny az írói múlt, vagy jelen, sőt még a rossz könyv is nemes patinát nyer a hatalom fényében. Ez így van másutt is? Igaz! De mi a „könyv népe” vagyunk...

A könyv népe nem választja be például könyvei íróit hitközségeinek képviselőtestületébe, intézményei vezetőségeibe; ezeket a helyeket nem könyvírókkal, tudósokkal, művészekkel töltik be, hanem olyanokkal, akik annyi könyvet sem olvastak életükben, mint amennyit egy-egy mellőzött zsidó író írt. Igaz viszont, hogy a beválasztott kiválasztottakról sokat hall a „könyv népe”. Ismeri őket jól, mert hiszen látja gyakran arcképüket a zsidó ujságban és róluk olyan apotheózisokat olvas és hall, mint amilyent zsidó író el nem ér soha! Ezek a zsidó engros-nagyságok a mi „értékeink”, a mi „fejeink”, akiknek minden családi ügye: közügy! Minden évforduló: magasztos ünnep, minden születés: értéksaporodás, minden barmicvo: tüneményes reménység Izrael egén, minden esküvő előkelő társadalmi esemény és minden halál, még az anyósé is, hitfelekezetünk gyászja! Ezeknek minden szava bölcsesség és a feleségük mindenkor eléri a salamoni női ideált. Hogyne szavazna a „könyv népe” Izrael eme kiválóságaira!

Jer velem, nyájas hittestvérem egy közgyűlésre, vagy bármely zsidó gyülekezetre, legyen az felolvasás, szabadegyetem, közgyűlés, jótékonysági akció, koncert vagy bál! Figyeljük meg, hogy viselkedik a „könyv népe” a könyvek íróival szemben! Nézd meg a boldog mosolyt az írástudó arcán, az ajánlkozó fényt okos szemeiben, mikor észreveszi őt a hatalmas Írástudatlan és semmitmondó mosollyal fogadja az alázatos köszöntését, anélkül, hogy kézszorításra méltatná hittestvérét. Mert hát neki ha nem is a fejében, de a belső zsebében van a könyvek könyve: a csekkönyv! Testvéreim, szóferek, jöjjetek le a hegyről, ahol az Igét írtátok, mert azalatt az aranyborjúk körültecolják egymást. Videant sacerdotes! Izrael papjai nem mernek ezeknek a konzuloknak morált dörögni többé. Bölcsőbb a hízélgés hangja és hasznosabb. Vajjon igaz-e, hogy mi papok birodalma vagyunk, szent nép? Kiveszték a nagy rabbik, akik próféták is voltak és nemcsak a hívőknek, de hatalmas királyoknak is megmondták az igazságot?...

Mi, a könyv népe, azt hirdetjük, hogy csak az emberi értéket nézzük. Ó, nagyon jól esnék nekünk, ha a befogadó népek demokratikusak volnának, de egymás között nem vagyunk azok. Egy keresztény kultuszminiszter tegezi az alárendelt legkisebb tisztviselőt is, mint egyenrangút. Szeretnék olyan hitközségi elnököt látni, aki egy alárendelt hitközségi tanítóval, vagy akár egy adótisztviselővel úgy beszélne, mint egyenrangúval! Ez azonban még kisebb baj! Nem vagyunk a szellemi arisztokrácia hívei sem, mert a legmagasabb pozíciókat, amelyek a magyar zsidóságnak rendelkezésére állanak, nem azokkal töltjük be, akik a szellem magaslatain, hanem azokkal, akik a gazdasági élet és hatalom magaslatain állanak.

A „könyv népe” szereti az írást, de csak azt, amit róla írnak. És csak akkor, ha róla szépet írnak...

A „könyv népe” nem becsüli papját, tanítóját, mert ő tartja el. A „könyv népe” azzal fenyeget, hogy kikeresztelkedik, ha az ő adójából akarnak iskolákat tartani.

A „könyv népe” nem vásárol már könyvet, különösen nem zsidótárgyút, amit zsidó író írt. Ha keresztény író kegyeskedik elismerni egy-két zsidó erényt, az más, akkor a könyvet megszerezni zsidó erény, zsidó galantéria.

A „könyv népe” szégyenli az imakönyvét és a könyvek könyvét a kezében tartani, gyűrött ujságpapírba csomagolva hozza ki a zsinagógából nagyünnepen. Az elegáns könyvkereskedésben nem mer zsidó könyvet kérni, hogy rá ne ismerjenek. „A mi vevőink — mondta nekem finom mosollyal egy előkelő zsidó könyvkereskedő — nem keresnek soha ilyen tárgyú regényeket...”

A „könyvek népe” bérletet vált minden színházba és bőkezű maecenása irodalomnak, művészetnek, ha nem zsidó íróról, művészről van szó. „Szívesen segítenék könyveid kiadásában, ha nem írnál zsidó hősről” — mondotta egyik zsidó barátom. Azt hiszik, hogy a magyar író írhat minden népről, a szíuindiántól a zulukafferig, de a zsidóról nem. Ezzel vét a magyar kultúra ellen. A cigánybáró lehet regénye hőse, de zsidóbáró nem.

Egyszer „A magyar zsidóság apológiája” című kéziratot fölvittem egy ismert zsidó korifeushoz, kérve őt, hogy segítsen kiadni. Feltűnő melegséggel és olyan udvariassággal fogadott, hogy mingyárt tudtam, árja keresztény írónak tart, aki zsidóvédőnek csapott fel. „Ó, alázatos tisztelettel uram, nagy köszönettel fogadom és előre is megígérem e nagyjelentőségű mű kiadásához a legmesszebbmenő támogatást. Örvendek, hogy ezekben a komor, reánk nézve zord időkben vannak még írók.” Beszélgetésünk folyamán elárultam, hogy én is purimot tartok. Hitfelekezetünk vezérférfia alig tudta csalódását leplezni. Zavartan habrált irataival, rám sem nézett, a zsidó író le volt térgyalva. „Majd előterjesztem, kérem, az irodalmi bizottságunknak.”

A „könyv népének” akárhány nagy hitközsége nem szerez meg egyetlen kis zsidó könyvet sem. Amint ezt oly szomorúan fejtette ki legutóbb az Izr. Magyar Irodalmi Társaság elnökének „hivatalos” jelentése is!

A babiloni fogságba került zsidók dalaira kíváncsi volt a rabszolgatartó nép: „Énekeljetez nekünk Cion dalaiából” — kérték őket. De nem tudták e dalokat énekelni idegen földön. Mi énekelnénk, pesti zsidó poéták, mi beszélnénk Cionról, az őszinte zsidó életről, életbevágó problémákról, de a „könyv népe” nem kíváncsi könyveinkre.

A „könyv népe” felett úrrá lett a könyvelés.

FLEISCHER LIPÓT: NÉPLEGENDÁK ÁBRAHÁM IBN EZRÁRÓL

IBN EZRA EGY SZEGÉNY ASSZONY LEÁNYÁT VESZI FELESÉGÜL

Ibn Ezra már kora ifjúsága idején kiolvasta a csillagokból, hogy örök életében szegény ember marad. De ki tud ilyesmibe beletörődni? Nagy asztrológus lévén, a hajadonok csillagzatát kezdte vizsgálni. Végre egy feltűnően ragyogó csillagot talált az égen. Most azt kutatta ki, hogy hol és melyik ama hajadon, akinek a csillaga oly feltűnő fénnel ragyog? Ez ugyanis azt jelentette, hogy ama leány rövidesen egy rendkívüli szerencsének néz elébe. Felkutatta, megtalálta és elhatározta, hogy bármily szegény is legyen jelenleg, mégis feleségül veszi, hogy aztán majd ő is részesüljön a nagy szerencsében, amely erre a leányra vár.

Esküvője után Ibn Ezra várja-várja feleségének bekövetkezendő, nagy szerencsáját, amely azonban csak nem jelentkezett.

Nagyon bántotta a nagy asztrológust, hogy tudományában annyira tévedett volna. Ismét kikereste felesége csillagát, de íme, teljesen homályosnak találta. Feleségéhez fordult már most a kétségbeesett Ibn Ezra, mondván: Nem ért téged valamely oly titkos szerencse, amelyről én nem tudok? És elmondta néki a csillaghistóriát.

— Nem — felelt a szegény asszony. — Engem életemben csupán egyszer ért egy fölötte nagy szerencse, de arról te tudsz legjobban, mert ez akkor ért, amidőn feleségül vettél. És ezt jelentette az én akkor oly feltűnően ragyogó csillagom.

A GONDVISELÉS UTJAI KIFÜRKÉSZHETETLENEK.

Amint Ibn Ezra valamely városban megjelent, nyomban megindult hozzá a zarándoklás. Ki-ki éveken át magában tartott nehéz kérdéseit terjesztette elébe, hogy a nagy és sokoldalú, éleseszű tudóstól megnyugtató választ kapjon.

Így járult elébe egy félművelt, tudákos ember, aki kérdést intézett hozzá, mikép egyeztethető össze a Gondviselés igazságosságával az a tény, hogy sok derék, vallásos embert üldöz a balsors, míg rengeteg vallástalan, gonoszlelkű ember boldogan éli le életét?

Ibn Ezra megnyugtatta az illetőt, hogy kérdése egyáltalán nem új, azzal már a Talmud is foglalkozik, de erre nem válaszolhat neki egyebet, mint azt, hogy az emberi ész túl gyarló ahhoz, hogy a Gondviselés útjait valóban meg tudná érteni.

Ibn Ezra vendégét nem elégítette ki a válasz és azon nézetének adott kifejezést, hogy ezért a feleletért nem volt neki érdemes a hosszú utat Ibn Ezrához megtenni.

— Hogy ne mondd, hogy hiába fáradtál hozzám, — mondja Ibn Ezra — kárpótollak egy kis elbeszéléssel:

Két vándor elindult az arábiai sivatagba, az egyik két kenyeret vitt magával, a másik hármat. Ütközben csatkozott hozzájuk egy harmadik vándor, akinek egyáltalában nem volt útravalója. Hogy ez éhen ne haljon, két társa megengedte, hogy az ő kenyerüket fogyaszthatja. Amidőn az öt kenyér elfogyott, a harmadik vándor érzékeny búcsút vett két jólelkű társától és az általa elfogyasztott kenyérmennyiségért öt aranyat hagyott a két jószívű vándorra. A két vándor most azon tanakodott, hogy az öt aranyat mikép ossza el egymásközt? A három kenyér volt birtokosa ekkép érvelt: Nekem három kenyerem volt, tehát nekem három arany jár, neked két kenyered volt, két aranyat kapsz. A két kenyér volt birtokosa azonban nem volt megelégedve az ajánlattal és így érvelt: Talán a harmadik társunk a te kenyeredből állan-

dóan három karajt vágott, míg az enyémből kettőt? Ugy-e, nem! Hanem az enyémből és a tiedből egyaránt evett! Így tehát nekem jár két és fél arany és ugyanannyi jár neked is!

Nem bírván megegyezni, elmentek a legközelebbi falu bírójához. Ez a következő ítéletet hozta: akinek három kenyeré volt, az négy aranyat kap, akinek pedig kettő, annak csupán egy arany jár!

— Ejnye! — pattant fel mérgesen Ibn Ezra vendége, aki eddig türelmesen hallgatta az elbeszélést — hiszen ez nyilvánvaló badarság! Hiszen a háromkenyeresnek még többet ítélt oda, mint amennyit ő maga kért: a kétkenyeresnek pedig annál is kevesebbet, mint amennyit ellenfele is adott volna neki! De mikép is indokolhatta meg ama bíró ezen ítéletet?

— Nagyon egyszerűen — mondja Ibn Ezra. Változtassuk át az egész kenyeret harmadokra. Akinek 3 kenyeré volt, annak 9 harmada volt, akinek kettő, annak 6 harmada $9/3 + 6/3 = 15/3$. Összesen tehát 15 harmad kenyerek voltak. A $15/3$ kenyeret 3 ember fogyasztotta. $15/3 : 3 = 5/3$; tehát mindegyikük $5/3$ -ot evett. Akinek 3 kenyeré, illetőleg $9/3$ volt, az önmaga ebből $5/3$ -ot evett meg. Mennyi maradt ebből a harmadik vándornak? Négy harmad. Azért jár ennek 4 arany. Akinek csupán 2 kenyeré, illetőleg $6/3$ -a volt, mennyit evett ebből önmaga? Szintén öt harmadot. Mennyi maradt a hat harmadból a harmadik vándornak? Egy harmad. Azért jár a 2 kenyeresnek csak 1 arany!

— Pompás! — mondja Ibn Ezra meglepett vendége — és érdekes, hogy ezt az egyszerű dolgot nem értettem meg!

— No látod, — mondja Ibn Ezra — ily egyszerű dolgot, egy kis falu bírójának ítéletét nem voltál képes megérteni, úgy mikép akarod a Gondviselés útjait, az egész világ bírójának az ítéletét megérteni?

MAIMONIDESZ ÉS IBN EZRA TALÁLKOZNAK

Maimonidesznek — aki Saladin szultánnak háziorvosa volt — nagy kórháza volt Ó-Kairóban. Az ágyak számokkal voltak ellátva és minden ágyban 1—1 beteg feküdt. Maimonidesznek nem került nagy fáradságába a betegek vizsgálása, mert ő oly élestekintetű és nagyeszű ember volt, hogy csak szemével kellett végigmérnie a beteget és nyomban tudta, hogy kinek mi a baja. Így tett ő naponta: végigsétálta a kórházat, egy-egy tekintetet vetett a betegekre és máris leült az aszalhoz a receptek megírása végett. Ezeket pedig az ágyszámok szerint írta meg: az egyesnek ezt, a kettesnek amazt rendelte s így tovább.

Vándorlása közben Ibn Ezra Ó-Kairóba ment, hogy ott meglátogassa nagy kortársát: Maimonideszt. A kórházhoz érve, meghallotta, hogy Maimonidesz csupán a szemével vizsgálja a betegeket. Nyomban kész volt a terve Maimonidesz megréflálására. Makkegészségesen felvétette magát a 7-es számú ágyba és várta, hogy micsoda nyavalyát állapít majd meg róla a szemével vizsgáló főorvos.

Maimonidesz csakugyan megjelent a kórházban és szokása szerint egy lassú sétával szemlét tartott a betegek között és nyomban leült a receptek megírására. Ibn Ezra pedig feszült figyelemmel várja, hogy mit rendel majd a 7-es számú betegnek.

És csodák csodája! A hetes számú receptre ez volt írva: „Arbáméot sekel keszef!” (Négyszáz ezüst sekelt!) Maimonidesz tehát valóban megállapította a helyes diagnózist, hogy a 7-es számú betegnek csupán egy kis pénz kellene, egyéb baja nincsen.

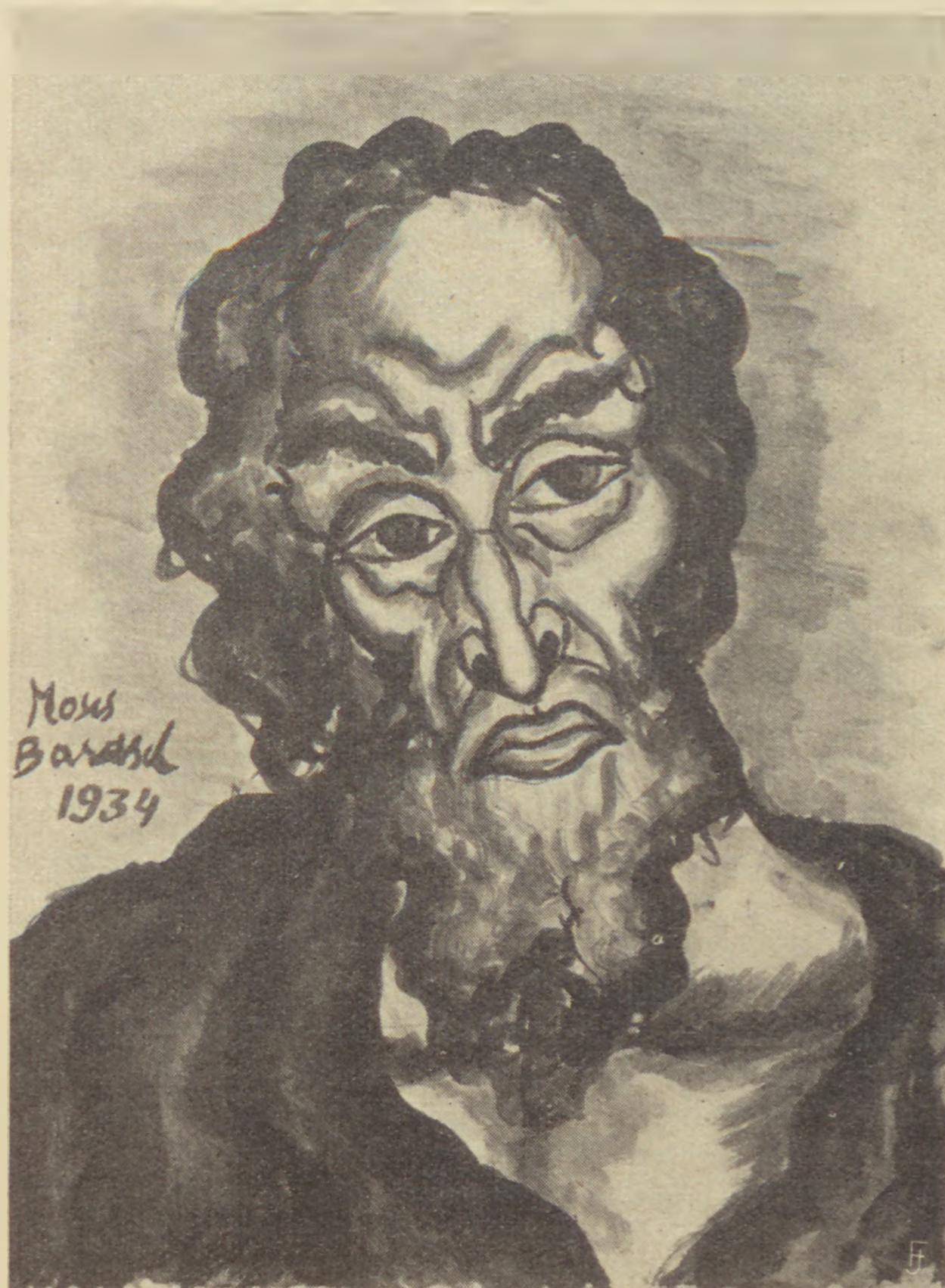
Csak hogy a kórházban ezt a rendeletet nem akarták foganatosítani.

CHILEVICZ HERMANN (ARAD): MOSES BARASCH, A 13 ÉVES FESTŐMŰVÉSZ CSERNOVICZI TÁRLATA

Művészkörökben jól ismerik már Mozes Barasch nevét. Első tárlatát tavaly a prágai cionista kongresszuson rendezte. Képeiről a legnagyobb elragadtatás hangján emlékeztek meg a világlapokban. De különösen sokat foglalkoztak a festő személyével. Páratlan jelenség. Gyermekek — és máris nagy művész. Csak Mozarthoz hasonlítható, akinek zsenije már gyermekkorában megnyilatkozott.

Barasch mindössze 13 éves, de ebben a 13 éves csodagyermekben úgylátszik a gúzsbakötött zsidó képzőművészet évezredek fájdalmai törnek vulkanikus erővel felszínre. A lapos vászon csak anyag, ahová ez az őszteni ösztönösen vetíti mély problémáktól terhes, erőteljes képeit. A vonalakon, színeken, mozdulatokon, szemeken és ráncokon át sorsok és gondolatok hatalmas dimenziójú világába enged bepillantást ez a művész. A Biblia ősförásából — amelynek alapos ismerője — meríti gondolatait és gigantikus alakjait.

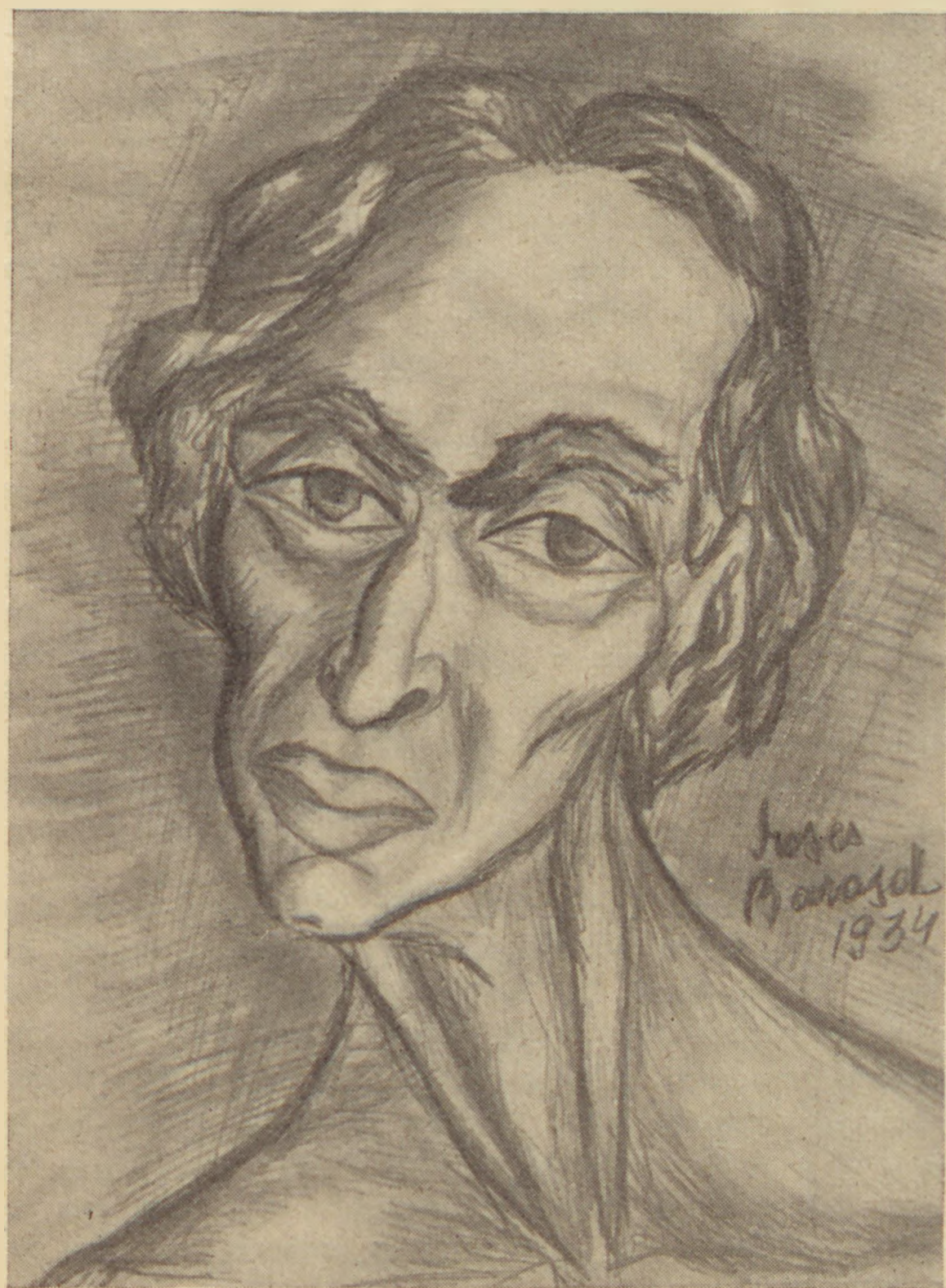
Technikai okokból csak néhány rajzát mutathatom be ezúttal, de sor kerül majd hatalmas vásznaira is. Festeni sohasem tanult, képei lelke elementáris kirobbanásának színeiben való szublimációja. Mózes, Jesájás, Jeremiás, Eziékél, a Messiás, Baal-Sem, mind új megnyilatkozásként hatnak és mindegyiket a komorság és elmélyedés jellemzi. Képeit sajátos zöldes szín hatja át, az aranyárgától a vérvörösig vonuló gazdag variációban: mintha ecsetét a nap aranyának és vér tüzének keverékébe mártaná. „Ima” című kompozíciójában az öreg alakot a bensőséges meggyőződés, míg a mögötte levő ifjú makacs vonásait a kételkedés jellemzi. Az alkotások gondolatgazdagsága előtt

Moses Barasch: Hosea

döbbenéssel állunk meg: honnan veszi ez a gyermekember — aki még nem ismerhette meg az életet — ezeket az élményeket? E kérdésre maga Mozes Barasch — aki költő és gondolkodó is egyben — adja meg a feleletet egy Robert Weltsch-hez, a berlini „Jüdische Rundschau” főszerkesztőjéhez intézett levelében: „Minden ember énjében koncentrálna ott szunnyadnak a világ összes titkai és ha a szunnyadó génusz öntudatra ébred, úgy az ember ösztönösen mindent megért. Képeimben nem a formát, hanem a lényeg keresem. A lényeg pedig: az igazság.”

Egy neves keresztény kritikus, Wladimir von Zoloziecki szenátor fedezte fel Barascht és hívta fel rá Dr Mayer Ebner, a kitűnő zsidó publicista figyelmét. A következő levelet írta Ebnernek: „Jelen esetben nemcsak egy tehetséges festővel, hanem egy zseniális gondolkodóval is állunk szemben, aki hámulatos éleslátással tekint a lélek legmélyebb rejtelseibe. Tegnap a kis Mozes egy magánál jóval nagyobb képet hozott, ami a frigyablákat törő nagy Mózeset ábrázolja. A nagy vezér arcáról mélységes elkésredés, alakjáról pedig erő és határozottság sugárzik, amely egyrészt félelmet, másrészt csodálatot ébreszt. Színeinek gazdagsága és érettsége harmonikus egységbe folynak. Tekintse meg ezt a Mózeset! A képzőművészekben szegény zsidóság legnagyobb mulasztásának tekinteném, ha ezen zseniális gyermeket nem küldik ki a nagy világba, hogy tapasztaljon és tanuljon. Tegyen meg minden lehető, hogy az Ön népe ezen fenomenális tehetség által absztrak-

Moses Barasch: Aszkéta

Moses Barasch: Maleáchi

cióinak színekben való tolmácsát nyerje. Egyengesse egy zseninek az útját: ismer-e nagyobb emberi feladatot? Különösen ma, amikor a vak fajgyűlölet gátolja a zsidóságot szellemiségének legszebb megnyilatkozásában."

Dr Ebner lapjában egy pompás cikk keretében többek között ezeket írja Baraschról: „A világ vaksággal van sujtva! Az útszéli fekszik egy drágakő és nem akad segítő kéz, aki e gyémántot megcsiszoltassa és az őt illető aranykeretbe foglalja. Hiszek Mozes Barasch jövőjében — de hol akad mecénás, aki átsegíti a jelenen?”

Mozes Barasch Erec Jisráélbe vágyódik, hogy magába szívja az őszjón virágzásának lüktető ritmusát, színét és illatát...

Moses Barasch

PATAI JÓZSEF: POSTHUMIÁK BIALIKTÓL ÉS BIALIKRÓL

A palesztinai héber lapok nem szűnnek meg napról-napra újabb meg újabb részleteket idézni Bialik életéből, tanításaiból, mondásaiból. Már megkezdődött a halhatatlanok halála után szövődő legenda misztikus működése, amely ködbe, glóriába vonja az emberiség kiválasztottjainak alakját. Ami Bialik személyéről mostanában felszínre kerül, valóban megható, szívbemarkoló, lélekemelő. Minden új adat eleven tanúság Bialik emberi nagyságáról. Mert hiszen költői nagyságát nem vonta kétségbe senki. Negyvennégy esztendeig állott a zsidó parnasszus legtetjén, sőt már első versének megjelenésével úgyszólván a csúcsra került. És most halála után előkerülő levelek, dokumentumok megdöbbenően rácafolnak minden leghalkabb vádra is, amely személye ellen itt-ott elsuttogott. Herzl se szabadulhatott az „azé pónim”-tól, akiknek távortartásáért fohászkodik mindennapi reggeli imánk. Akadtak, akik még neki is, aki vagyonát, életét áldozta fel a zsidósáért, anyagi érdeket vetettek szemére. Bialiknál is meséltek legendás vagyonról, mit más héber költők műveinek kiadásával szerzett, óriási összegekről, miket angliai és amerikai útjain gyűjtött. S ime, itt feketélnek a fehér hasábocon a szívetfacsaró levelek, amelyek a nagy költő súlyos anyagi gondjairól beszélnek. Tragikus harcról a létért és az egészségért, komor küzdelemről az egyén és a köz között felmorzsolódó idejéért és idegeiért. És minderről a nagy nyilvánosság alig sejtett valamit. Mikor ezrek és tízezrek elzarándokoltak a Bialik-utcában emelkedő tornyos „Béth Bialik”-ba, vigasztalással, megnyugvással, reményekkel eltelve távoztak. Érezték, hogy a Sechina nyugszik ezen a hajlékon, hogy benne csúcsosodik ki valahogyan az új Erec Jisrael egész tartalma, értelme. És úgy érezték őt mindenütt, ahol megjelent. Mint fejedelem járt-kelt a népe között, pazarolva szórta mindenfelé szelleme kincseit, mindenki csak kért tőle és senkisémet adott neki. Mindenki jogosultnak érezte magát, hogy idejéből — sőt gyakran anyagi erejéből is — elraboljon valamit, de senki sem gondolt a kártevésre, még kevésbé a kártérítésre. Legkevésbé a nagy költő maga.

— „Ki mondhatná, hogy egy jó cselekedet nem oly értékes, mint egy jó vers?” — felelte egyik barátjának arra az óvására, hogy miért engedi magát széttépni az emberekől és szétaprózni óráit, miért nem vonul vissza magányba, halhatatlan alkotások ihletébe?

— „Kinek van joga — írta — ma gögösen visszavonulni, mint kényeztetett királyfi elefántcsonttornyába, hogy semmi köze ne legyen a közösség bajaihoz, szenvedéseihöz? Kinek van joga szemet húyni a ma tragédiáira és megtölteni gyomrát halhatatlansággal a felpukkadásig?”

— „Tragikus nép költőjének nincs joga boldognak lenni, — mondotta nekem egyszer egy marienbadi sétán — dolgozni és küzdeni kell!”

És ő dolgozott és küzdött. Még üdülésének ideje alatt is dolgozott. Akkor Sámuel Hanagid kiadatlan verseit készítette elő kiadásra. Én Herzl-könyvemet fejeztem be és ő érdeklődött minden egyes részlet iránt. Nem volt egocentrikus természet. Mindig csak a zsidó nép nagy érdekeit, problémáit kereste, látta. Magyar Herzl-könyvemmel kapcsolatban a zsidó irodalom soknyelvűségére került a szó.

— „A zsidóság egyik legnagyobb tragédiája ez, — mondotta Bialik — a zsidó szellem mennyi alkotása van így eltemetve különböző izolált nyelvekbe! Jiftah jut eszembe, akiről a Bírak Könyve azt mondja, hogy „eltemették őt Gilead városaiban”. Hogyan lehetséges az, hogy

több városban temették el? — kérdi a Midras. És gyönyörű feleletet ad reá: Büntetésül azért, hogy feláldozta saját leányát, darabonként hullottak le tagjai, melyeket harcainak különböző helyein, bolyongásának különböző városaiban temettek el. A zsidóság is talán büntetésül, hogy feláldozta Sechináját, lelkét, Cion leányát, — bolyongva a világ országaiban, városaiban, minden állomáson elhullatja egy-egy tagját, testének-lelkének egy-egy darabját. És eltemetik ismeretlen helyeken. Fontos föladat lesz az idegen nyelveken írt zsidó munkák összegyűjtése és héberre fordítása. „Kinusz galujoth“, a szétszórtság begyűjtésének egy fajtája ez is. Csak az a munka lesz maradandó, ami héber nyelven jelenik meg. De előbb össze kell gyűjteni az eredeti héber költészet kincseit a középkorból és az átmeneti időkből, mik még különböző könyvtárak kézirat-gyűjteményeiben várnak megváltásra. Ilyen Sámuel Hana-gid, akit csak most fognak megismerni ezer esztendő után!

És Bialik feláldozta saját költészetét másokért és inspirációjának óráit középkori héber költők verseinek kongeniális értelmezéséért. Halála után megjelent leveleiből látjuk legtisztábban, mennyire szívügye volt ez, mennyire szerette azt az áldozathozatalt, hogy a zsidó géniusz szépségének feltárásáért, a „Dvir“ kiadó restaurálásának kedvéért vállalta a bolyongást Anglia és Amerika hideg metropolisaiban, a kénytelen tárgyalásokat pénzes pökhendiségekkel és felfuvalkodott ürességekkel, úgyhogy érthető keserűséggel fakadt ki egyik levelében: „Pedig én nem szennyeztem be soha még kisujjam körmének hegyét sem ilyenekkel“...

Semarja Lewin ugyancsak most megjelent megemlékezésében felidézi a londoni napok egyik jelenetét, amikor egy este így szólt a csüggedő Bialikhoz: „Boldog vagyok, hogy utunk eredménytelen volt. Kárpótlásul kaptam és kapott a zsidó nép egy fél Bialikot. Eddig ugyanis azt mondták egyesek, hogy Bialik csak felében nemzeti költő, felében üzletember, kiadó. És ez fájt nekem nagyon.

Most személyesen meggyőződtem, hogy ez rágalom, Bialik egy betűt sem ért az üzlethez, — tehát az egész Bialik a nemzeté volt és marad.“

A költő gazdasági sikerei, amikről csodákat regéltek, úgy végződtek, hogy Bialik kénytelen volt — amint leveleiben írja — nemcsak a látogatók özönétől való menekülés céljából, hanem anyagi okokból is telavivi lakását egy gazdag délafrikai bevándoroltnak bérbeadni és Ramat Gan faluban szerény szűk otthont bérelni, aminek fedezetét a telavivi lakbér nyújtotta. „Ez egyetlen támaszom öregségem napjaira“...

Amellett a világért sem fogadott volna el semmiféle ajándékot. Orvos barátjának írja Bécsbe az operáció után: „A szanatórium költségeit rendezd el, lealkudhatod a díjakat, hogy meg ne nyúzzanak, de ingyen gyógyítást nem fogadok el senkitől. És előre tiltakozom az ellen, hogy más fizessen értem. Sohasem akartam hallani ilyesmiről.“

Herzl energikus tiltakozására emlékeztet ez, Zangwill eszméje ellen, hogy bármit is elfogadjon népétől.

Bialik nem volt bohém ember. És mindenekfölött óvta függetlenségét, hogy a régi judeai prófétákhoz hasonlóan „megmondhassa népének az ő bűnét és Jákob házának az ő vétjét“. Nem vállalt a kongresszusra sem funkciót, sem delegációt, csakhogy függetlenül ítélhessen fölötté. És megírta hatalmas, feddő szövegét: „Láttalak beneteket újra tehetetlenségetekben.“ És ez a vers volt közvetve annak a kongresszusnak legértékesebb eredménye, talán egyetlen halhatatlan virága, gyümölcse.

A telavivi „Haarec“ napilap szerkesztője, dr. Glückson felvetette az eszmét, hogy gyűjtsék össze a „Bialik se-balpe“, vagyis a szóbeli Bialik hagyatékát, amit előadásokban, megnyitókban, vitákban és magánbeszélgetésekben szellemi kincseiből szétpazarolt. Ez a gyűjtőmunka már mindenfelé megindult és a posthumus Bialik méltóképpen fogja kiegészíteni a röviddel halála előtt megjelent összes műveinek hatalmas gyűjteményét.

FELEKI SÁNDOR: A MEZUZO

Meghaltak felesége s gyermeki,
Az életet árvultan tengeti.
Kis boltjában, faluja végén ott
Árul fűszert, szappant, ostort, botot.
Hiába robotol így estelig,
Bizony vevői mégse restelik
Hogy becsapják az öreg fűszerest
S ha kéri a pénzt, szólnak: Nincs — keresd!
A vén Grün saját kárán sem tanul,
Csak hitelez tovább gyanútlanul.
Mormog: Ha meg nem fizetik is itten,
Majd megjutalmaz érte fent az Isten!
Amíg egyszer csak egy szomorú nap
A kincstártól keserű írást kap,
Hogy dobra kerül mind a bútora.
Bizony ilyen most a világ sora.
S a „házi úr“ is azt izengeti,
Ilyen lakó többé nem kell neki,
Aki a házbérrel adós maradt.
Költözzék ki rövid két hét alatt.
És nemsokára megnyilott az ajtó
És bekopogtatott a végrehajtó.
Az öreg Grün könnyezve nézi csak,
A végrehajtó hogy kocsira rak
Asztalt, tükröt, rozoga székeket,
A rossz holmival gyorsan végezett.

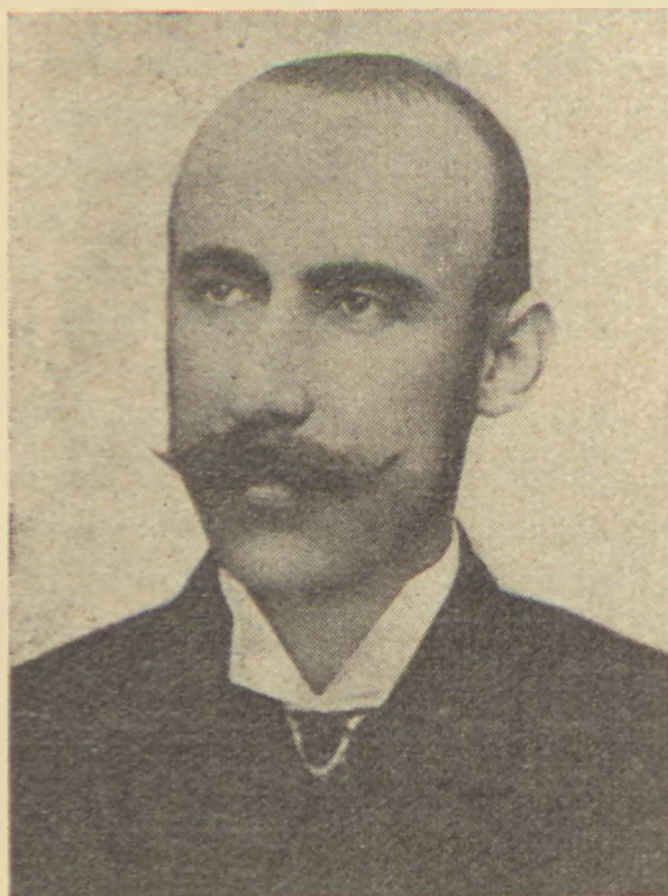
S amint üres szobáját sírva nézte,
Imára kulcsolódik kéz a kézbe:
„Légy áldva, Uram, dicsőséged zengem,
Mert látom, soha nem hagysz el te engem.
A végrehajtónak ép az nem kellett,
Mi legdrágább nekem: a félfa mellett
A mezuzót valahogy ott feledte!“
Remegő kézzel azután levette.
Zsebében rossz zsebkendő, tarka-barka,
A mezuzót abba félőn takarta.

*

Aztán elindult, hová vágyva vágyott,
Fölkeresi a szent Kelet-világot.
Egy kincse, a mezuzo, más minek?
Akadnak majd az úton jó szívek,
Aki segítik, hogy oda elérjen,
Hová úgy vágyott sok gondterhes éjen,
Hol sziklát, fát égi fuvallat föld be
S hol oly jó lesz pihenni majd a földbe.
Vele lesz a mezuzo mindörökre
S elkíséri majd őt a sírgödörbe.
Még dédapjái volt bizony talán,
Ott függött az ajtónak oldalán
Több mint száz évig jó s rossz napokban
S ha ránéz most, könnyezik s szíve dobban.

Megsimogatja szépen, szelíden
És minden fájdalom, gond elpihen.
Dédelgeti: Ügy-e, nem hagysz el engem?
Velem hogy vagy, az Úr jóságát zengem.
A hosszú úton nappal s éjjelente
A mezuzót szeretve dédelgette.
Rossz vacka alá dugta estelen
S az Úr álmában neki megjelen.
Szava vigasztaló, meleg, szelíd
S a vén Grün szeme könnyel megtelik.
Sok hónap mult. Nem szenvedett hiába,
A szent földet érinti végre lába.
Kopott ruhája össze-vissza ázott
És gyöngye teste hajlott, elcsigázott.
De fellélekzik, hangja felszakad:
Uram, áldlak, szabad vagyok, szabad!
Arcát a könny csak mossa, egyre mossa
S az Úr ott fenn a magas csillagosba
Lenézett rá szelíden, biztatón,
Mint esti fény pihen a tiszta tón.
Lenézett rá s a féltett mezuzóra.
Ó, drága, boldog, nagy, szentséges óra!
És hallja fentről: „Sohase feledd,
Irgalmam mindig ott lesz majd veled!“
S most jött bár, érzi, nem idegen itten:
Vele mezuzója s az örök Isten!

HAJDU MIKLÓS: SÁRKÁNYRÖPÍTÉS

Veszelei Károly a költő

memorkönyvében találkozunk. Az ezüstcsatos Maszkir-könyvnek első szép betűit a mi Kilenk egykori nagy Tóra-írója, Bleyer Dávid mester rajzolta vala a pergamenre.

Száz esztendő felé ballagott már a kis fehérfürtű, görnyedt, okulás Szajfer, de írta, rajzolta egyszerű lúdtollal élete végéig áhitattal, imádságnak és művészetnek ígézetében és sugallatában a szent betűket. Ma is az ő ékesen viritó, szép feliratai hirdetik a templomban, átellenében a hősök emléktáblájának, a szegény menyasszonyok kiházásításának kegyes alapját, azután hétről-hétre változóan a soros hetileckét. Az ő betűi figyelmeztetik a hívőket újholdnak napján, hogy el ne felejtssenek Jaale vőjövaut mondani és Chanuka nyolc napján, Purimnak két napján tizennyolcas áldásnak csokrétájából ki ne hagyják az Al hanaszimot, ő lehelte képzeletének minden virágát és ékességét a Mizrach-táblára. Ideszegzi tekintetét a gyülekezetnek követe, amikor a végtelenségbe lát és örvendező szívvel énekl: a mélységből hívom az Örökkévalót... Élnek, virulnak, hangjegyre, kótába nem rögzíthető melódiával muzsikálnak az öreg Tóraíró rajzoltos, kicirkalmazott betűdíszei. Pedig Reb Dóved Bleyer mester idestova már ötven éve pihen a dombóvári temető régi frontján.

Szent betűknek, szent szavaknak örökkévalóságba zengő élete: csodapillanatok egybetartozandóságával hidalja át ötven esztendőnek tegnapijait. De betűknek élete és uralma tulajdonképpen mikor is rontott be új csodával a mi Kilenk gyerekkori csendességébe?

Talán akkor, amikor a nyolcvanas évek derekán, pesti országos kiállításnak sok minden csodája után öreg Hirsch asztalosmester uram a balpárti Budapestet kezdte zsidó házakba vinni? Zsidó házakba, ahová eddig a Zsornál volt bejáratos. Kuruc balpárti cikkekkal tanította, szoktatta magyar betűre Hirsch bátyánk a Zsornál olvasóit. Ezek eleinte kicsit köhögtek a képesujság hangjára és nem helyeselték, hogy Gracza György Budapestjében nem olvashatták, hogy hol, mely anyahitközségben hirdettetik Konkurs ajfeszásajchetre, melamedre és sacmacra. Később ebben is megnyugodtak. Olvasták a sárbogárdi és ceglédi balpárt kortesversezeteit, meg Eszmeralda, a szép cigányleány regényét kilencvennégy fejezetben. Öreg Hirsch tanultsága és hivatása szerint asztalosmester volt, de régesrég az ujságot szállította a Kilebe, elkísérte azonban jóembe-reit — a halálig.

Igen, — a halál kapujáig. Mivelhogy Hirsch bátyánk nemcsak a képes Budapestet árulta, de felmagasztosította asztalosmesterségét is jámborabb, szentebb régiókba. Ahová beköszöntött a halálnak angyala, ott az udvarban a Chevra kiválasztott balbósaival összefaragta, összeácsolta a gyalultatlan deszkakoporsót. Az öreg asztalos és ujságos a földi életnek két mesterségében dolgozott, de lám, dolgozott az örökéletnek is. Álláshalmozó is akadt a mi Kilenkben...

És úgy illő, hogy az ujságos asztalosmesternek házába szálljon be a literáris csoda. Tisztára genius loci, kiszemelt helynek ígérete, hogy íme, a nyolcvanas években az ő házába telepszik a kisváros első nyomdája: egy kaposvári és egy dombóvári zsidófiú vakmerően merész vállalkozása. Kézisajtó, néhány szerény, avult betűszekrény, — ez már új idők ígéretének a szava. Még tíz-tizenöt esztendő és új időkért, új gondolatokért ezek a betűk állanak békés hadsorba. Egy lelkes, derék, zsidó tanító, Horvát Samu, a kilencvenes évek végén gondol merészet és nagyot és megindítja a nagyközség első lapját, a „Dombóvár és Vidéke“-t. Én már akkor a „Budapesti Napló“ munkatársa, az „Új Idők“ és a „Magyar Szinpad“ szerkesztője voltam, Laval-liere-nyakkendő, harcos titán és olyan lobogással vettem részt a helyi ujság megalapozásában, hogy a kis hetilap első száma csupa-csupa hírességeket sorol fel munkatársai sorában, sajtóbeli barátaim vendégszereplésre kölcsönként neveit: Ábrányi Emilt, Molnár Ferencet, Thury Zoltánt, Márkus Józsefet, Pekár Gyulát, Lyka Károlyt, Csergő Hugót, Pásztor Árpádot, Szini Gyulát, Osváth Ernőt. Vajjon nem úgy hangzik-e ez, mintha azt mondanánk, hogy teszem Einstein a szakcsi, vagy a jágónaki kisiskolában tanít földrajzot, meg beszéd- és értelemgyakorlatot?

Kik állottak a szerény, csendes, irodalmi becsvágyakban égő zsidó tanító mellett? Persze fiatalok. De ráismer-e a mai Kile a nagyvárossá fejlődött régi világ társaságbeli és társadalmi rétegződésére, ha nézzük, hogy a zsidó tanító körül ott buzgólkodik dzsentrí, szolgabíró, katolikus költő (Lexa Zénó, Reich Oszkár, Szepessy László), birtokos, bérlő, uraság, diplomás (dr. Honig János, Veszelei Károly, Veszelei Zsigmond, dr. Balog Sándor, dr. Sas István, dr. Vas Géza). És a háttérben jómagam, aki Pestről úgy figyel mindig Dombóvárra, mint amilyen áhitattal és szeretettel néz az igazhívő Mekka és Medina felé. Ma aszfaltgondokban sír a város, de akkor, idestova negyedfél évtizede, tüneményesen nagy betűsiker volt, hogy a zsidó tanító bátor reformgondolatai, meggyőzően lelkes, talpraesett cikkei kicsatázták, hogy kikövezték a gyalogjárókat, hogy neveket kaptak az uccák, hogy színpártoló bizottság alakult, hogy villanyvilágítás, később főgimnázium, járásbíróság vitte várososodás felé a Kilet. Közben a szerkesztő úr törvényes házasságra lépett Tháliával is, ám a Kile bizony nem tudta eléggé becsülni a ritka tisztességet, hogy kis tanítójának színdarabját bemutatták a pécsi Nemzeti Színházban. Később a Kassai Színház is besorozta Horvát Samut szerzői közé. A mi szerkesztőnk a háború előtt nagyszerűen avanszált, Kassára került és igazgatója lett az elemi iskolának. A háború után itt temettük el a pesti temetőben...

* *

Örökéletnek házat, a mi kis baranyai temetőnk (a tolnamegyei Kile az Esterházy-hercegektől évi egy darab császári arany ellenében a szomszédos Baranyában kap helyet vagy kétszáz észtendeje temetőre) finomlelkű, imádságos érzésű asszonyszívek gondozzák. A Chevra birodal-

mában a Nőegylet vezetői, Spitzer Sándorné és Halmos Henrikné tartják a rendet, befásítják a kis temetőt, virágos dísznek és díszítésnek nincs itt első, második és harmadik osztálya, de kertnek zöld lombja, cserjéje borul a drága hantokra, babér és páfrány övezi a szép utakat, jószívek adakozásából elkészült az új kerítés is. Így serénykedik két Ésesz chajil esztendők óta örökéletnek csendes mezején... Örökélet házából, a dombóvári kis zsidó temetőből fénylik felénk Veszelei Károly neve. Harminc esztendeje álmodja itt örök álmát a kilencvenes évek új magyar lírájának finomlelkű dalosa. „A Hét” nagy gárdájának túladunai poétája. Bűvös ígézetek elhagyott útjait járta, drága fájdalmának örök búcsúzkodásában velünk álmodja emlékeinket.

Két kis verskötete jelenik meg már a kilencvenes évek elején vidéki nyomda szerény köntösében (Hervadás regéi; Fel a szívekkel!), amikor előkelő irodalmi zsűri, Kiss József szigorú értékelésével „A Hét”-ben csillog fel mind gyakrabban a neve. Sose jár Pesten, de amikor kilencvenhétben a „Budapesti Napló” gárdájába lépek, — Molnár Ferenc, Pásztor Árpád, Ábrányi Emil ismerik Veszelei Károly egészen egyéni, könnyharmatos lírai bölcselmét. Mi azután a „Budapesti Napló” szélesebb nyilvánossága elé visszük Veszelei Károly legszebb verseit. A költő azonban sohse ízleli meg a köznapi népszerűség gyümölcseit. Emésztő kór belső lázában ül dombóvári házában, édesanyjához száll minden-minden hálálkodása és 1902-ben egy tavaszi reggelen búcsút mond szenvedéses keserű életének.

Irodalmi társaságok búcsúköszöntéseit én vittem a koporsójához. Régen volt ez, — harminckét esztendeje immáron. Azután emléktáblával jelöltük meg Veszeleiék dombóvári kúriáját. A mártíréletű költő irodalmi hagyatékát pedig én voltam szerencsés átadni (Melódiák, 1903) — már pesti könyvkiadó finom kötetében a magyar költészet kincsesházának.

És szívembe muzsikál a költő sóhaja. Ma már nagyapasarba tartó fiataloktól emlékek és emlékezések fájdalmának messzi régióiban kérdezi tőlünk:

Gondoltok-e még vissza a tavaszra,
A gyermekkorra annyi év után,
Hogy sárkányokat röpíténk magasba
A vadvirágos dombnak oldalán?

Tudjátok-e még, hogy követtük útján,
Míg tekintetünk hosszan rátapadt
S míg az fennjárt a mennybolt kék azúrján,
Mi tartottuk itt lenn a fonalat.

És néztük, elmélázva repülésén,
Hogy emelkedik föllebb szüntelen,
Báránfelhőcskéik átlátszó ezüstjén
S túl a lebegő játszi fellegen.

S az szállt, csak szállt a kéklő messzeségbe,
Úgy vitte valami csodás erő,
S mi ujjongtunk büszkén, bizton remélve,
Csak akarnunk kell, akkor visszajő.

Pedig szárnyra kelt a kéklő magasban,
Az összekötő szál, az — elszakadt,
Mi meg csak tartottuk, szakadatlan
Reménykedve a vékony fonalat.

Már alig látszott valami belőle,
Úgy eltakarta a nagy messzeség,
Nyomát egy fénylő pontocska jelölte
S mi hittük, hogy vissza fog jönni még.

Mint ifjúságunk ragyogó, szép álma,
Amely elszállt és tőlünk elszakadt,
Mi meg csak tartogatjuk itt hiába,
Tartogatjuk egyre a fonalat...

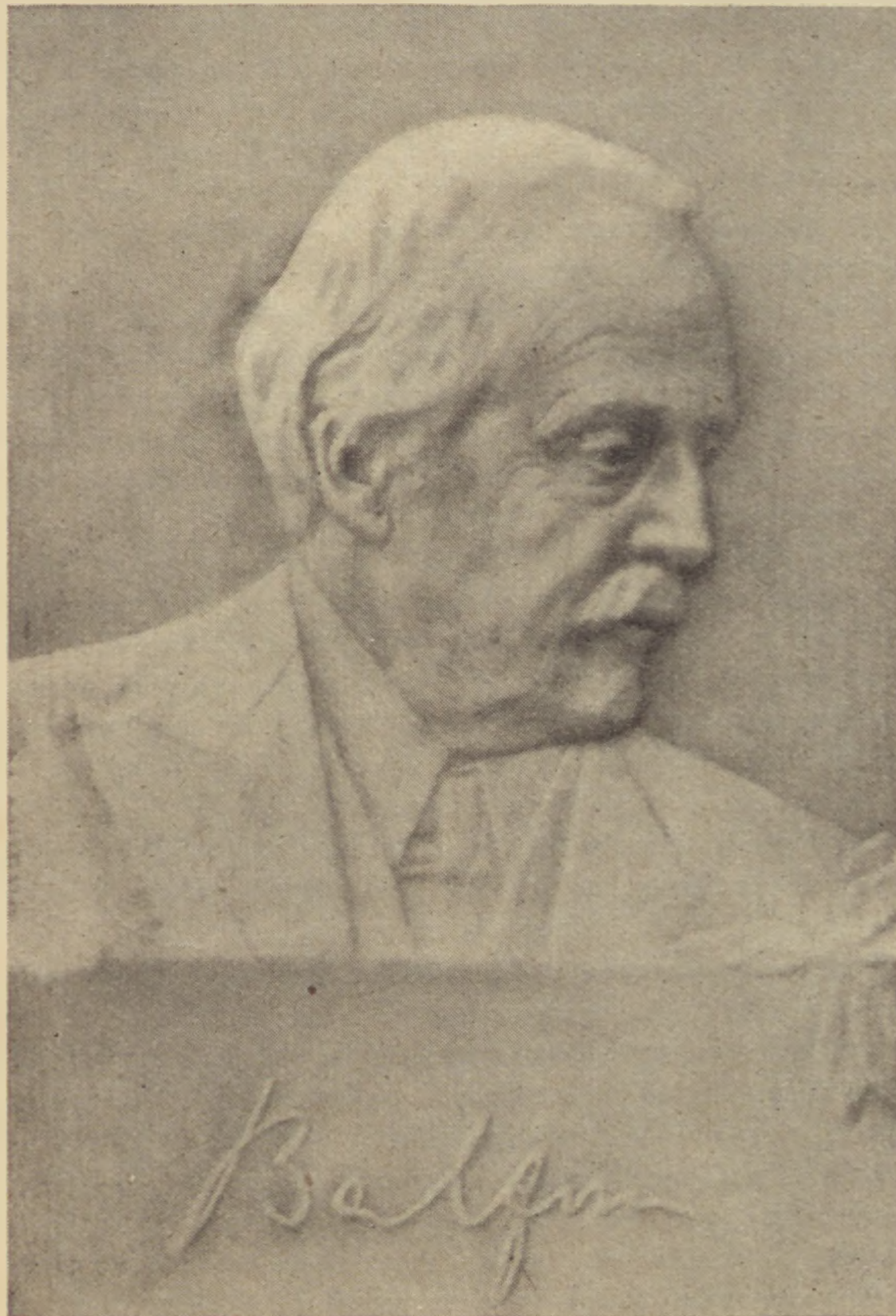
Tegnapnak tündéri álmait, oh, hogy megtépázta, hogy megszaggatta, vérkönnyek záporával áztatta siralom, kenyérgondok és nyomorúságok végzete! De lelkünknek menedéke, oázisa mai gyötrelmeinkben: elszállt tavaszaink tündérvilága. Elszállt tavaszoknak e csendes világában sarjadt, virágzott a mi zsidó asszonyainknak szeretetmunkája, ebben az örök bizakodásban és örök reménységben erősödött, izmosodott a mi ötvenéves Nőegyletünk is. Magasabb kitüntetést, díszesebb címet édesanyaink nem ismertek, mintha valakiről azt mondták: Ausschusssdame, — választmányi tagja a Nőegyletnek.

* *

Peregnek a porszemek homokóránkon és én templomom jóbelévében régi Kilem elfakult színeit restaurálom, elevenítem. Áhítattal, gyöngédséggel nyúlok a régi képekhez. Ahogy a restaurátor elfogódott ihletettségben igyekszik arra, hogy a régi kép színeit, hangulatát, lelkét a patina sértetlen varázsában keltse életre.

Egyik szemünkkel sírunk, a másikkal nevetünk ebben a visszanézésben... Oh, ha kaphatnék még szombatnak nyugalmas délutánján a mestergerendáról egy finom pogácsaalmát, zöldopálba játszó, mennyei ízek csemegéjét az Apámtól. Csak éppen megkérdezte előbb az Édesapám: Gyerekek! ki tudja, hányadik a Perek ma délután?

...Szeretném megölelni fenn a felvégen egy kis házikónak füstölő kéményét, kiskertjének öreg körtefáját. És szeretném megsimogatni a szőlővenyigéket, amelyeket Édesapám futtatott a mi házunk tornácára...

M. Moro (Jeruzsálem): Balfour. Elefántcsontfaragás

GÁLOSI SOMA: SALAMON ÚTJA A DUNÁN

Éppen kétszáz esztendeje ezen a nyáron, hogy egy Pozsony alatti községben lakott Salamon nevű falusi zsidó kiment fürödni a Dunára. Szerencsétlenül járt szegény, pedig bizonyára nem a Szentély pusztulása emlékére tartott gyásznapok fürdési tilalmát szegte meg. Mély helyre, vagy örvénybe sodródott és eltűnt a habokban.

Hiába várta haza a felesége. A füzesbeli vetkőző helyen talált gazdátlan ruhák látványa mindent megmagyarázott. Kétségbeesetten kerestette a part mentén, de nyomra nem találtak. Mikor ötödnapra sem jött hír az eltűntről, az asszony kocsit fogadott és nekiindult megkeresni földi maradványait.

Eljutott a Somorja-város előtti révbe és kezdett kérdezősködni: nem tudnak-e egy férfhulláról. A révészek bizony láttak tetemet a Dunán, menjen csak lefelé a part mentében, megtudni, hogy nem vetette-e ki a víz. A legközelebbi parti kis falu Csölösztő. A vízimolnároktól mindjárt kapott felvilágosítást:

— Egy órával ezelőtt úszott erre egy zsidó ember teteme. Kisebb alak, telt arcú, göndör, feketehajú és fekete szakállú. A víz sodra biztosan a túlsó part felé, Kishodaknak vitte.

Feljajdult az asszony. A leírás az urára illett, de már beesteledett, ilyenkor már semmit se lehet tenni. Azt mondta a molnár, hogy háljon meg itt a parti zsidó kocsmárosnál, aztán korán reggel induljon. Máshová már úgy se mehetett, mert például Somorján zsidó nem éjszakázhatott, még száz év múlva sem.

Csak a fáradtság tudta párórai nyugtalan szendergésre bírni, de alig pirkadott, már nógatta a révészeket az indulásra. Egy kormányos és egy evezős vezette a ladikot. Előbb felcsákláztak jókora darabon, azután keresztbe ereszkedtek át a főágon. Akkor kezdődött az evezés a szigetek között: idegen embernek rejtély, hogy mikép tudják a révészek a száz és száz apró és nagyobb sziget között a járást. Néhol kiszállt az evezős a dunahordta sziget partjára és kötélén vontatta jó darabig a csónakot, majd át-sodortatták magukat egy másikra.

Magábaroskadtan gubbasztott az asszony a deszkapalánkon, nem is figyelt arra, hogy milyen gyönyörű a körülötte levő sziget-világ üde, pázsitos legelőivel, sűrű füzeivel, nyár- és nyírfaerdeivel, tarka vízinövény- és állatvilágával. Az ő szemei csak az után kutattak, mit meglátni rettenetes lesz...

Tejfalusi, vajkai, sérfenyői szigetek maradtak el az evezőcsapások mögött, végre vagy kétórai út végeztével kikötöttek a mosonmegyei parton, Kishodakon. Egy sor malom kerekét hajtotta az ár és mindjárt az első molnár azt tudta mondani a kérdezősködésre, hogy ha korábban érkeznek, még itt találják, kit keresnek. Egész éjjel itt feködt a malom alatt. Fekete haj, telt arc, rövid, fekete szakáll. Reggel kiszabadította a malom alól csáklával és a víz sodrába lökte, mivelhogy zsidó volt. Hogy honnan tudja, hogy az volt? Megmondta azt is.

Nem volt rosszabb, durvább ember a molnár, mint más ilyen vízmenti foglalkozású. De egyik község se szereti, ha a határában idegen hullát fognak ki. Lótás-futás, meg költség jár a nyomában. Jelenteni kell a bírónak, futárt meneszteni a főszolgabíróhoz Óvárra, talán ki is jönnek a kirurgussal, aztán el is kell temetni. Költséges az keresztény embernél is, hát még zsidónál. Föl kéne vinni egész Oroszvárig, hogy fajtajahéli temetőbe kerüljön. Ilyen szegény kis falu nem bírja a költséget. Egy tásztítás a csáklával és a Duna fuvarozza tovább, hová a jó Isten akarja.

Tovább a ladikon! Térdig vízbenállva, zöld posztóval bevont, ferdén lejtő padka mellett cigányok végeznek különös munkát. Lapáttal kiemelik az iszapos homokot, vödörrel öntözik: Ásvány községbeli aranymosók. Azok is látták a hullát, de már nem tudnak biztatót mondani, mert azt azóta az ár kivitte a Nagydunára. Keresik még a gönyüi ághban is, de erre már nem látta senki. Félmér földnyire Győr alól az asszony reményvesztetten kénytelen visszafordulni. Szegény Salamon nem jutott ahhoz, hogy zsidó módra kerüljön be az anyaföldbe. Illően megmosdatva, halotti ruhába öltözve, taliszbba burkoltan a sír pusztá földjére. Csak négy deszka oldalt és egy fedél a tetejükbe...

Régi íráskok őrzik meg az özvegy asszony hosszú dunai ladikozásának leírását, nem hagyva ki semmi körülményt, sem az ásványi német molnár, sem az aranymosó cigányok bemondásait. Idő multával rendezni kellett az asszony ügyét, bizonyára kérője is akadt a fiatal nőnek és a fel nem talált ura haláláról testimoniumot kellett adni. Tudós Eisenstadt Mayer kismartoni rabbi előtt járt az ügy és az ő döntései között szerepel az eset leírása.

Valami közelséget érzek az idők nagy távolságán keresztül is a Salamon zsidó-familiával. Annak révén, hogy jól ismerem azt a vidéket és sokszor jártam meg azt a csónakutat, melyen az özvegy az ő göndörhajú, kis fekete szakállú emberét kereste. Gyermek- és diákkori emlékek elevenednek fel, azok a mindenkori friss élmények, mik egy-egy nagydunai ladikúthoz fűznek.

Csallóköziek voltak apám, anyám, a régi tejfalusi zsidó község temetőjében porladnak az elődök. Jártam át Kilitiről Csölösztőre, Kishodakról Nagybodakra, aranymosók Ásványnál is, rokonlátogatóba, meg egyéb alkalommal is. Decemberi jégzajlásos Dunán merészkedtünk át másfélórás csónakázással nagyapám temetéséhez. Az öreg révész, ki a vizen töltötte az egész életét, talán akkor először mondta ki a nehéz szót, csüggedten leeresztve a kormánylapátot: most már magam se tudom, hol vagyunk! Olyan sűrű köd ereszkedett le ugyanis ránk, hogy a csónak végén görnyedő alakja is csak árnyékfélének tűnt már. Ebben a percben libagágogás hangja adta tudtunkra, hogy egész közel járunk a partnál. A révész a nagy ködben is megtartotta a helyes irányt és kimenekültünk a hajból, a jégtáblák közé szorulástól.

A parton ugyancsak abban a régi, nádfödeles vályogfalú kocsmában melengettük fel a hidegtől meggémberedett tagjainkat. Ugyanúgy festett a mestergerendás ívó, mint Salamonné ittlétekor, ugyanazon keresztlábú asztal, durvafaragású padok, elfeketült lécezetű kármentő, mint akkor. Még most is zsidó kocsmáros bírta és apám nem felejtette el megmondani, hogy annak egyik elődjének fiaként itt született dr. Steinherz Jakab, akkori székesfehérvári főrabbi. A félóránnyira levő Tejfaluba menet megmutatta a töltésről látszó templomépületet, melyben felépülte után nagyapámat elsőnek vették fel Ábrahám szövetségébe. Tehát annyi idős, mint akit délben temetni fogunk. Jártam a szigetek világában holdog diákvakációkban az öreg Duna szabályozása idejében is és annak hajjai sodorták elem az irodalmi szárnypróbálgatás tárgyát első önképzőkori felolvasásom lélekizgulását. „A dunai révész élete“.

Megváltozott sok minden azóta. Tejfalun üresen áll a templom, a régi temetőbe már nincs kit temetni.

Szegény Salamon zsidó halálának kétszázéves fordulóján álljanak e sorok az emlékmécses halavány lángocskája helyén. Kit az életben is ide-oda lökdöstek és holt tetemét is közöny és csáklalökések kergették tovább... tovább...

TOLLHEGYRŐL

A BALTIMOREI ÉRSEK SZÓZATA

M. J. Curley baltimorei érsek a zsidó újév alkalmából cikket írt s többek között a következőket jelenti ki:

„Akik ma gyűlöletet hirdetnek s arra buzdítanak, hogy embert embertől elválasszanak, azok ellenségei az államnak és aláássák annak alkotmányát. Tudatosan vagy tudatlanul a kezükre játsszák az államhatalmat azoknak, akik le akarják rombolni a civilizált kormányzásnak minden eredményét. Az állam nem egy vallásé, vagy osztályé, hanem mindenkié, aki polgári kötelességét teljesíti. A zsidóság nagyban hozzájárult Amerika életének és jólétének felépítéséhez, úgyhogy a haza hálára van kötelezve a zsidók iránt. Zsidónak és kereszténynek tökéletes harmóniában kell élnie egymással és a vallás különbözősége dacára megtalálhatják a közös platformot a polgári tevékenységre. Isten tiltja még a gondolatát is annak a kísérletnek, hogy a polgárok egy részét páriává tegyék vallásuk, vagy nemzetiségük miatt. Az állam jóléte nem a fegyverek és flották erején nyugszik, hanem az erkölcsi alapon, a polgárok egységes érzésén és tiszta jellemén.

Gyönyörű tanítás, amely nemcsak Amerikában, hanem Európában is aktuális. Sőt itt nemcsak a harmadik birodalomban, hanem az első, második, negyedik, ötödik stb. birodalomban is. Sőt talán az egészben az a legsajnálatosabb, hogy most már Amerikában is szükségessé vált, hogy a keresztény egyházfejedelmek szót emeljenek a gyűlölet ottani hírdetői ellen.

THOMAS MANN AZ ANTISZEMITIZMUS ELLEN

Thomas Mann is nyilatkozott az antiszemitizmus ellen és kijelentette, hogy „az igazi kereszténység elválaszthatatlanul össze van kötve a zsidósággal, mely mindig az univerzális civilizáció exponense volt.”

Szép szavakat gyűjt és kap ma a zsidóság mindenfelől. De, sajnos, ezek a szép szavak nem ellensúlyozzák a csúf tetteket, vagy helyesebben: tettlegességeket, miket a zsidóság kap és szenved mindenfelől. Sőt ha egészen őszinték akarunk lenni, inkább olyan korszak után vágyunk, melyben a zsidóság már nem lesz ráutalva sem a megszegyenítő dícséretekre, sem a vállveregető igazolásokra, sem az emberi méltóságot megalázó magasztalásokra. Olyan korszakra vágyunk, amikor majd a zsidót szidni is lehet, anélkül, hogy valaki antiszemita volna.

900 ÉVES NEMESSÉG

Dr. Baeck berlini főrabbi mondotta a wormszi zsinagóga fennállásának 900. évfordulóünnepén: „Ha egy helyről 900 éves mult szól hozzánk, az már szimbolummá válik. 900 esztendő nemességet jelent. Nemesség nem külsőség. A nemességben szellemiség rejlik. Mi német zsidók ezekben a napokban is szem előtt tartjuk ezt. Maradjunk nemesek. Ne felejtsük el, hogy ez a noblesse mire kötelez, hogy 900 évnek és még régebb, ködbeeső korszakoknak nemzedékei beszélnek hozzánk ez órában, ezen a földön!”

Mily tragikus ez a 900 éves „kurtanemesség“, melynek nemesi oklevelét oly hirtelen és oly könnyedén széjjeltépték és sárbataposták...

„KÍVÁNATOS ELŐKÉSZÍTÉS“...

Igy indokolja a német birodalmi devizahivatal egy körirata azt az intézkedését, hogy külföldön tanuló nem árja diákoknak lehet kivételesen a fenntartásukhoz szükséges devizamennyiséget kiutalni, minthogy ezeknél rendszeren a külföldön való tanulás „kívánatos előkészítés jövőendő kivándorlásra“. Nemes cselekedet nemes indokolással.

ZSIDÓ HUMOR

GOLDZIHHER IGNÁC HUMORÁBÓL

Főtitkári minőségében ajánlatot terjesztett elő valamelyik fukar elnökének (ki tudja ma már, kik voltak az elnökök Goldziher korszakában?), hogy egy érdemes szegénynek 10 korona segélyt adjon a hitközség. Az elnök megjegyezte: Wäre nicht genug 5 Kronen? Mire Goldziher mosolyogva szólt: Das wäre schon gar zu schmutzig!

A „RMO“ FELELETE

„Rmo“ רמ"ו rövidítése Rabbi Mosche Isserlesnek, a Sulchan Aruch kiegészítőjének. Mikor, mint jesiva-ifjú, egyszer a nagyünnepekre hazajött Lublinból Krakkóba, földijei azzal tisztelték meg, hogy énekelje elő az „Adon Olam“ (Világ Ura) kezdetű himnusz, a község pedig kísérni fogja. Ez volt akkoriban a legnagyobb ünnepi megtiszteltetés, amit ezekkel a szavakkal jelentettek be: „Krakkó szent kehillája megtiszteli a lublini bachurt Moset az Adon Olammal!“ Mire rögtönözve így szólt a fiatal talmudista: „Bár az Adon Olam megtisztelne egyszer engem Krakkó szent kehillájával!“... Kívánsága teljesült és a Világ Ura segítségével a Rmo lett Krakkó főrabbi.

A LUBLINI RABBI ÉS A REFORMRABBI

R. Meir Schapiro lublini rabbi találkozott amerikai útján egy reformrabbival, aki gúnyolódva kérdezte tőle: „Csodarabbi ön?“ Amire a lublini rögtönözve felelt: „Én nem, de önt igenis annak tartom“. — „Hogyan?“ — „Csoda, hogy ön rabbinak nevezi magát!“

A LUBLINI ÉS A FELTÁMADÁS

Ugyancsak a lublini rabbi mondotta egyszer: „Mit csinálnak majd a rabbik a feltámadás után? Minthogy a hívek is feltámadnak, lesz akkor is mindegyiknek hitközsége“ — „De mi történik majd, ha a rabbin kívül senki sem lesz érdemes községében feltámadásra?“ — kérdezték. Mire a lublini felelt: „Az olyan rabbi, aki nem tudja magával fölbreszteni a híveit, nem érdemli meg a rabbi nevet.“

Moses Barasch : Jirmijáhu

UJ KÖNYVEK

LEOPOLD HICHLER: HEIMWEH NACH WIEN. (R. Löwit-Verlag, 1933.) A *Mult és Jövő* 1928. évfolyamában külön cikk keretében hírt adtunk egy akkoriban feltűnő bécsi íróról és első művéről. Leopold Hichlernek nevezte magát a szerző és „Der Sohn des Moses Mautner“-nek a könyvét. Fejtegetéseink során kitudódott, hogy Mautner Mózes fia és Hichler egy személy: igazi nevén Dr. Leopold Ehrlich, gyáros és nagykereskedő. A hős sorában azonban annyi zsidó vonást, szinte zsidó típust láttam, hogy „a zsidó kitartás eposzának“ címeztem recenziómat. Az elsőszülött könyvnek átütő volt a sikere. Erre Ehrlich dr. összegyűjtötte a világszerte megjelent ismeretéseket, bírálatokat és — amire tán nem volt még példa — doktori disszertációt íratott róluk, melyben a tudósjelölt a regényhatások elvi alapkérdéseit kívánta tisztázni... Most második könyvét bocsátja közre Hichler (Ehrlich anagrammája), „Wiener Roman“-nak alcímezi, bécsi életet, bécsi levegőt és hangulatot áraszt ez a könyv is. Meséje még igénytelenebb, regénytelenebb, mint Mautner fiáé. Most Mautner lányáról van szó, a jólelkű, nemesérzésű Bertáról, kit szülei férjhez adnak egy brünni cs. és kir. középiskolai tanárhoz, — a békeidők boldog éveit éljük még. A nőnek mindene megvan, társadalmi állása, anyagi gondtalansága, szerető férje és egészséges gyermekei, — mégis 9-éves boldog házasság után meghal. Hichler szerint: am Heimweh nach Wien, a valóságban, melynek hű képét dehogy merné szerző megmásítani: egy különleges, ritka betegségben. A biográfikus-realisztikus és művészi-idealisztikus ábrázolás eme összeütközésében látom a mű eredendő gyengéjét: mivel a happy-end hiányát semmi sem okolja meg, a költői igazságszolgáltatás nem kielégítő. Kissé rohamos is a család asszimilációja: az apa még nem tudta megszokni a császárváros mozgalmasságát, mentalitását, nikolsburgi gondolkörben él, zsargon nyelven beszél és a fiatalok már nem tudnak Bécs nélkül élni. — Pedig az írónak már vannak általánosabb, „népi“ elgondolásai is a zsidóságról, eszményi morált hirdet zsidónak-kereszténynek egyaránt, sőt egy „hitvita“ alkalmából szinte heroikus magaslatra emeli az apa összilárd meggyőződését. A kor zsidóellenes eszmeáramlatainak visszhangját halljuk a brünni tanártársadalom estélyén, viszont felesleges a kedélyes széderhangulat megzavarása rögtönzött pogromkisérettel. A könyv mesterkéletlenül egyszerű, bécsi kedélyességgel telített előadása ismét könyvsikert eredményezett: e napokban a 15. ezer példány jelent meg belőle.

Dr. Fürst Aladár.

AZ IMIT ÉVKÖNYVE. Az idén is igen gazdag és változatos tartalommal jelent meg az IMIT Évkönyve, dr. Szemere Samu kitűnő szerkesztésében. Áttekintést nyújt a fontosabb eseményekről, tájékoztat a társulat munkájáról és bőséges ízelítőt ad zsidó tudományból, zsidó szépirodalomból. Dr. Blau Lajos és dr. Guttmann Mihály a Talmudról, dr. Heller Bernát Bacher Vilmosról, dr. Sebestyén Károly Alexander Bernátról, Turóczi-Trostler József Jacob Wassermannról, Komlós Aladár a zsidó viccről, dr. Elek Oszkár Lamartine és a Bibliáról, Grünwald Fülöp a magyar zsidó mult historikusairól, Pollák Manó a magyar zsidó templomépítésről, dr. Fényes Mór a hagyomány és forradalomról, Fenyő László Palágyi Lajosról, Nádaí Pál a zsidó képzőművészetről, Szenes Erzsébet Else Lasker-Schüler-ről, dr. Kohlbach Bertalan a Jómkipurról, dr. Patai Ervin György a Szentföld kultúréletéről, dr. Szemere Samu Edelstein Bertalanról ad értékes írást, Pap Károly, Peterdi Andor, Somlyó Zoltán, Szilas Frida, Telekes Béla, Barát Endre novellákkal, versekkel gyarapították az Év-

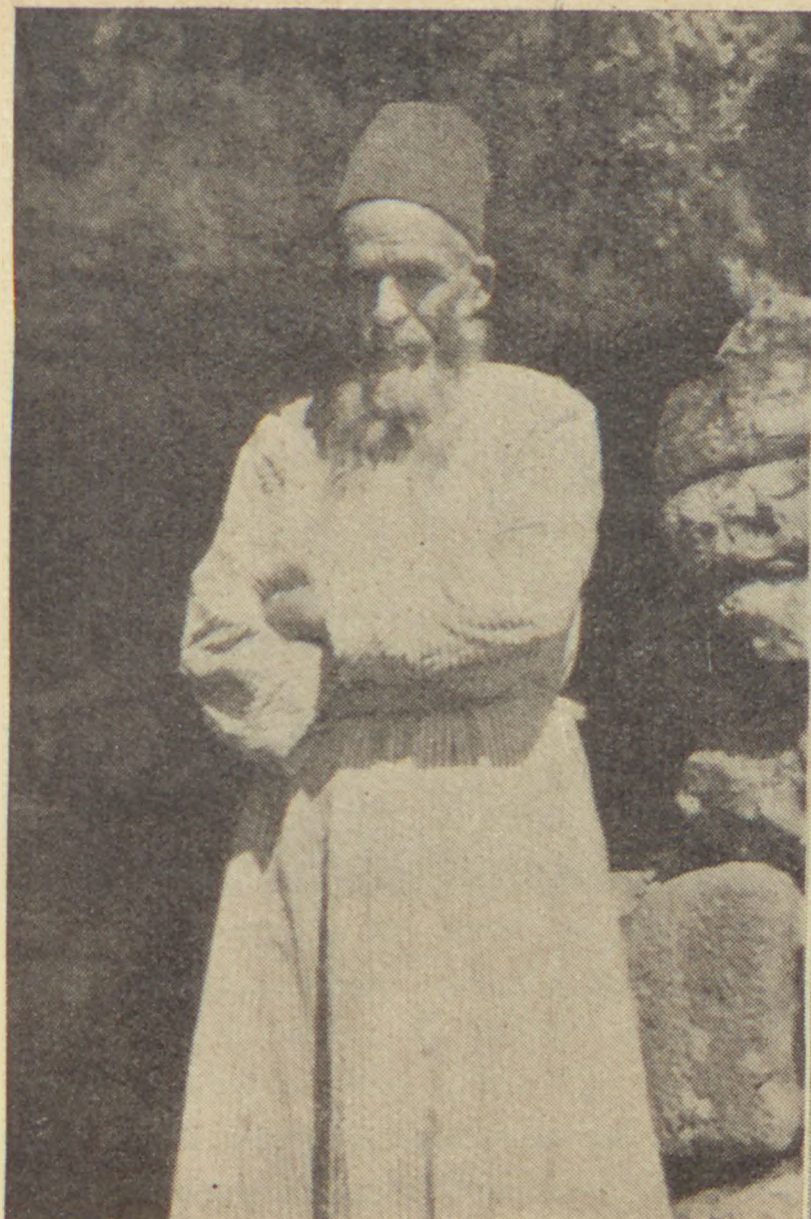
könyv hecsét, mely után még megdöbbenőbbben hat Wertheimer Adolf elnöki megnyitójának jogos panasza az IMIT-tel szemben megnyilatkozó közömbösség miatt. A Társulat az Évkönyvön kívül más műveket is óhajt adni tagilletményül. De mit tehet, amikor még a legtöbb hitközség sem küldi be a csekély tagsági díjat?!

A TE GYERMEKED. Székely Béla könyvének legnagyobb érdeme, hogy a csecsemő és a gyermek nehezen megközelíthető világát a csecsemővel és a gyermekkel egy szintre helyezkedve nézi. Ez azt jelenti, hogy nem kívülről, hanem belülről látja. Ebből a döntő fontosságú helyzeti előnyből következik, hogy a könyv messze kimagaslik a hasonló irányú könyvek közül, hogy anélkül, hogy nagyképvé válna és a laikus számára súlyos tudományos eszközöket alkalmazna — nagyjában felöleli mindazt, amit a pszichológia és az analízis mondanak ehhez a kérdéshez. És így könnyedén, tiszta és világos stílusban, tiszta és világos logikai kapcsolatokban adja a modern gyermeknevelés alapelveit. Emellett érzi és érezteti a csodát: a gyermek csodálatos fejlődését az 5—6 éves korig, a szinte megmérhetetlen utat az öntudatlanság állapotától a magáraeszmélés és a külső jelenségekkel szemben való állásfoglalás koráig. Hogy álljunk mi felnőttek ezzel a messze mögöttünk fekvő csodával szemben? Székely Béla erre a kérdésre Marx szavával felel: „A nevelőt magát is nevelni kell.“ A nevelő nevelésének feladatát a csecsemő és a gyermek megértésén keresztül szolgálja Székely Béla könyve. Ennek a könyvnek nem szabad hiányoznia egyetlen fiatal anya, egyetlen gyermekpedagógus könyvtárából sem.

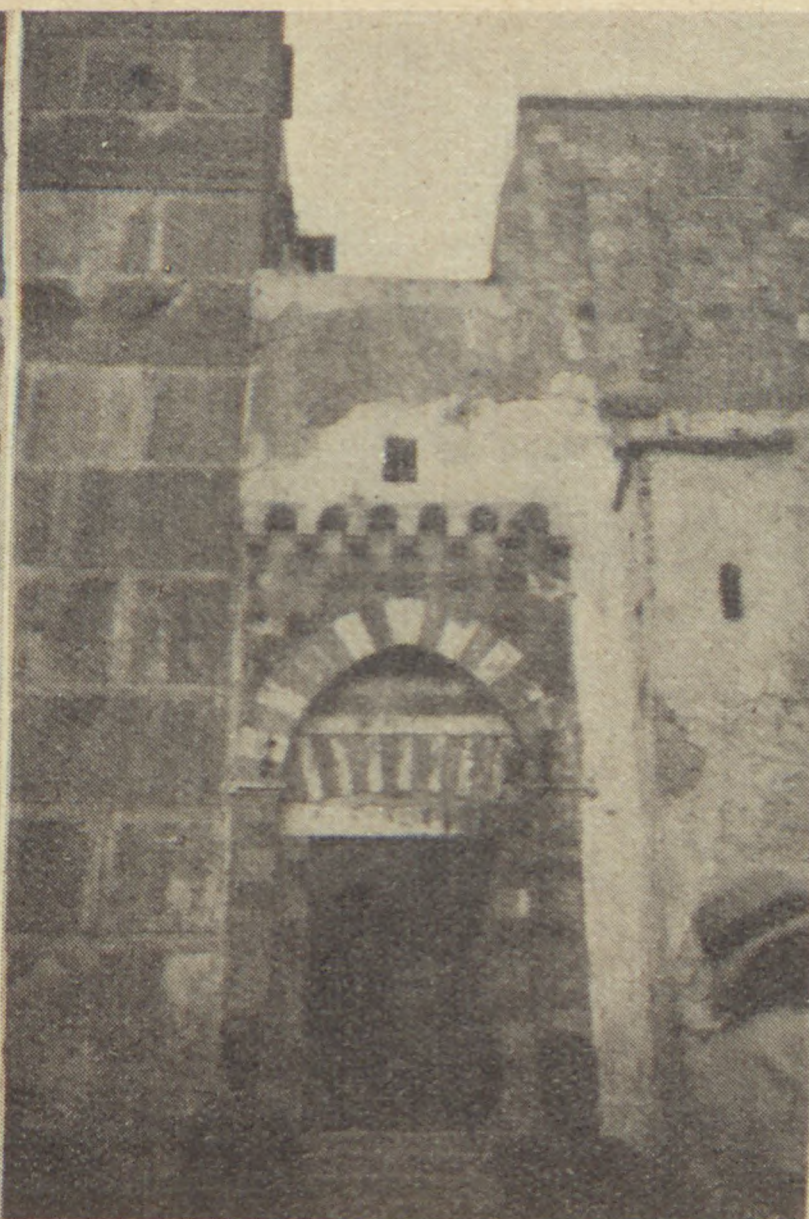
A „TABOR“ KÉT REGÉNYE. A „Tabor“ címen alakult zsidó könyvbarátok kiadó társasága két értékes regénnyel gyarapította a magyar zsidó szépirodalmat. Az egyik Max Brod: „Reuben“ könyve, amelynek érdekes messiásváró történeti miliójét és művészi kompozícióját a *Mult és Jövő* annakidején, a német kiadás megjelenése alkalmából behatóan méltatta. Horváth Zoltán kitűnő magyar fordítása teljesen visszaadja az eredetinek történelmi hangulatát és stílusbeli szépségét. A másik kiadvány S. Bloch „...és Tsa“ című regénye, amely a jelenből meríti tárgyát és a zsidóság mai helyzetéből adódó problémákat vetíti elénk érdekes mesebonyodalom keretében. Ezt a regényt is Horváth Zoltán fordította magyarra gondosan és stílusosan. A Tabor legközelebbi kiadványa Dubnov egykötetes zsidó története lesz, dr. Szabolcsi Bence fordításában. A könyveket a *Hungária Nyomda* állítja elő igen ízlésesen.

„MI AZ OKA A ZSIDÓGYÜLÖLETNEK?“ Korein Dezső tanulmánya. Korein Dezső, akinek nevét lapunk olvasóközönsége is jól ismeri, fenti cím alatt nagyon érdekes tanulmányt adott ki. Sorra veszi az antiszemita vádakat, kezdve az irodalmi vádaktól, a Talmudhamisításoktól, a „Cion hőlcei“ című pamfleten át a gazdasági és politikai vádakig, melyeknek kapcsán természetesen a marxizmus és a szabadkőművesség közismert vádjai csakúgy, mint a háborútól való irtózás, helyesebben a katonai szolgálat elől való menekülés és az uzsora vádja egyképpen előfordul. Korein Dezső tanulmányából látjuk csak tisztán és világosan, hogy nincs az emberi életnek olyan kulturális, gazdasági és politikai terrénuma, amelyen a világ antiszemitái ellenünk vádat ne tudtak volna kövécsolni. Korein Dezső mérsékelt, okos, tiszta és világos szavakkal és érvekkel veri vissza ezeket a vádakat és rágalmakat.

EGY MARÉK FÖLD, Avigdor Hameiri rendkívül érdekes novelláskötete megrendelhető: Gondos Sándor könyvkereskedésében, Andrassy-út 67. I. em. Ára: 3 pengő. Megjelent Avigdor Hameiri nagy palesztinai regénye: „Tnuva“. Méltatása legközelebbi számunkban.

A meroni főpap Saul Tabaul

*A Machpela barlang bejárata
(Dr. Freisinger Vilmosné felvételei)*

Arab szörbetáros Száfedben

NÉHAI SÁNDOR JUGOSZLÁV KIRÁLY ÉS A ZSIDÓSÁG

A jugoszláv király megdöbbentő tragikus halála fölevenítette a néhai uralkodó viszonyát hazájának zsidóságához, valamint állásfoglalását a zsidó kérdésekhez, általában. Érdekes legendák vannak elterjedve „királyi gyermekek”-ről, vagyis zsidó gyerekekről, akiket az uralkodó költségén neveltek és iskoláztattak. Valahányszor az uralkodó egy-egy várost meglátogatott, fölkereste a zsinagógát is. Több mint negyven zsidó kántor kapott tőle kitüntetést. Már apja, Péter király benső barátságot tartott fenn dr. Alkalay országos főrabbiával, aki gyakori vendége volt a királyi palotának. Sándor király is folytatta ezt az intim barátságot a főrabbiával. A királyi család háziorvosa dr. Leon Kohen volt, míg gazdasági ügyeinek intézésében tevékeny részt vett dr. Sima Adania belgrádi fiatal zsidó ügyvéd. Nagy érdeklődést tanúsított az uralkodó a cionista mozgalom iránt. Külügyminisztere a mandátumbizottságnak referense volt. A Keren Kajemethnek állandóan adományokat juttatott a király. A szerbiai zsidók ezért hálából erdőt ültettek Péter király emlékére a Szentföldön. Erről az erdőről szóló díszdiplomát a király nagy ünnepek között vette át. Egyszer, mikor Usziskin a Keren Kajemeth kormányzója Belgrádban járt, a király meghívta palotájába Dedinjébe, éppen Ros hasono első napjára. És amikor Usziskin értesítette, hogy újévkor nem utazhat, az uralkodó elfogadta a kimentést és a meghívást egy hétköznapra tette át. A temetésén dr. Alkalay főrabbinak helyét a legmagasabb méltóságok között, Belgrád érseke mellett jelölték ki és ugyanígy történt az ifjú Péter király fogadásánál is.

A BRIT IVRIT OLAMIT HÉBER VILÁGSZÖVETSÉG FELHÍVÁSA. A Brit Ivrit héber világszövetség felhívással fordul a héber nyelv híveihez, hogy a *Kiszlev hónapot tegyék meg mindenütt a héber nyelv hónapjának*, indítsanak gyűjtést a héber kultúra segítésére, héber iskolák, tanfolyamok alapítására. Szervezzenek héber irodalmi esteket, gyűléseket, férfiak, nők és gyermekek számára. És ahol nem szentelhetnek erre egy egész hónapot, *legalább egy hetet* foglaljanak le erre a célra. Az egész akció pedig Bialik emlékének szellemében folyjon le, hogy méltóan teljesítsék az ő végrendeletét. A héber világszövetség központja: London W. C. 1. 75 Great Russell Street.

ÚJ EGYETEMI KLINIKA JERUZSÁLEMBEN. Nagy ünnepséggel tették le október 16-án a Rothschild-Hadassa egyetemi klinika alapkövét a Scopus-hegyen. Tudvalevőleg az amerikai zsidó orvosok szövetsége a Hadassával karöltve vállalta az egyetem orvos-fakultásának kiépítését. A nyáron jelentette be az egyetem kuratóriuma azt az 50.000 fontról szóló *névtelen adományt* is, amellyel a rákkutató intézetet fogják felépíteni Jeruzsálemben. Az egyetemi klinika alapkövetételénél felszólaltak a kormányzó helyettese, Sokolov, Usziskin, Henriette Sold és prof. J. L. Magnes, az egyetem kancellárja.

MONTEFIORE 150. SZÜLETÉSNAPJA ALKALMÁBÓL mindenütt felevenítették ennek az érdekes férfiúnak életrajzát. Livornóban született, majd Londonba került, ahol Rothschildék bizalmasa lett és maga is óriási vagyonra tett szert. Londonban „*London City sheriffje*” címet kapta. 1840-től nemzetközi jelentőségre emelkedett. A damaszkuszi vérvád alkalmával sikerült neki a szultánt rábírni a hamisan megvádolt zsidók kiszabadítására, sőt törvény kibocsátására, amely a vérvád emelését egyszersmindenkorra megtiltotta. Oroszországban közbenjárt I. Miklós és II. Sándor cárnál, akik az orosz zsidók érdekében tett javaslatát el is fogadták. Meglátogatta Marokkót, Romániát, Magyarországon is átutazóban nagy ünnepekkel fogadták. Palesztinában hétszer volt, utoljára 91 éves korában, a szentföldi gyarmatosítás ügyét lelkesen elősegítette, 101 éves korában halt meg.

A Brith Trumpeldor berehovói zászlóavatása

Foto „Grünberger“ Chust

SZLOVENSZKÓI LEVÉL

Szlovenszkó egyik legnagyobb hitközsége felhívással fordult tagjaihoz, amelyben észrevételeit alábbiakban foglalja össze:

„Az anyagiakkal való küzdelmünk folyamán érdekes megállapításra jutottunk. Azt látjuk, hogy a zsidók szegényebb rétege, amely a mindennapi kenyérjéért emberfeletti módon küzd, eleget tesz a hitközségi adókötelezettségeinek, viszont a módosabb réteg, amely könnyen fizetheti meg a rárótt hitközségi adót, húzódozik a fizetéstől.

Csak több kötelességtudásra, több megértésre van szükség a zsidó hitközség iránt és akkor a hitközség könnyen lábolhat ki a jelenlegi nehézségekből.“

Ebből a felhívásból egy igen komoly és szomorú kép bontakozik ki előttünk. Nagymultú és számottevő hitközségek nem képesek alkalmazottaikat idejében fizetni és a szegényeket segíyezni. Szivességi előlegekből próbálják ideig-óráig a felbillent egyensúlyt helyreállítani. A zavar állandósul és az egyre halmozódó kinnlevőségek olyan helyzetet idézhetnek elő, hogy a hitközségek esetleg kényszerülve lesznek rigorózusabb eszközök igénybevételére is.

Kár volna azonban gondolni, hogy ezzel tartós eredményt lehetne elérni. Már nemcsak elhanyagolt fizetési mulasztásokról van itt szó. Számtalanszor adtunk kifejezést, hogy a közöny és a zsidó érzés hiányossága széttrombolja a zsidó életet. Az erőteljes zsidó hitéletnek szoros függvénye a zsidó kultúra ápolása is, amely a dolog természeténél fogva nem becsülhető le. Már pedig a zsidó irodalom ügye régóta egyéni kérdéssé zsugorodott. Nyugodtan mondhatjuk, hogy a zsidó irodalom majdnem minden sora olyan produktum, amely csak nehéz anyagi harc árán láthat napvilágot. És az a hitközségi vezetőség, amely most nagyobb kötelességtudást követel tagjaitól, többé-kevésbé felelős a már rendszerré vált nemtörődömségért. Hosszú éveken át a zsidó vezetők nagyrésze, burkoltan vagy nyíltan, távoltartotta magát a zsidó ügyek támogatásától és tudni sem akart holmi csekély terhek viseléséről.

A legkeményebb tagokat is adakozásra lehet bírni, sőt elérhető, hogy olykor buzduljanak is és kötelességüknek a hitközséggel, intézményekkel, kultúrával szemben eleget tegyenek. De honnan vegye a „módosabb réteg“ az erkölcsérzetet és miből fakadjon erő az áldozatkészség vállalására, ha a vezetőket — közéleti szereplésük során — nem hatja át a lelkesítő példaadás legelemibb köteles-

sége?! Honnan merítsen lelkesedést a zsidóság ügye iránt, ha nem oltják beléje az érdeklődést a zsidó szellemi értékek ápolásával? Beteljesedett íme, amit rég hangoztatunk, hogy a zsidó kultúra válságát nyomon fogja követni a kultuszadó súlyos krízise.

*

Ünnepélyes keretek között zajlott le a beregszászi Brith Trumpeldor Egyesület zászlóavatása. Dr. Kertész Mórné, a berehovói nőegylet elnökasszonya, mint zászlóanya, lelkes szavak mellett adta át a zászlót, az öttagú átvevő csoportnak. Az ünnepségen jelen volt a Siltón (világközpont) egyik vezetője: Jermijáhu Halpern és neje, Ing. E. Jabotinsky, a Ros Betár fia, J. Goldstein, a csehszlovákiai Betár országos parancsnoka, J. Bloch országos parancsnok-helyettes, Fischer ausztriai delegátus, Hegedüs, a nagyszöllősi Brith Hachajil vezetője és a környékbeli Betár-csoportok. A nagyszabású ünnepélyen a város polgári és katonai hatóságai is képviseltették magukat és a helyőrség tisztikara, mely a felvonulást végignézte, nagy elismeréssel nyilatkozott a betárok katonás magatartásáról. Az avatási ünnep nagy erkölcsi sikert hozott a helyi csoportnak. Teichmann Sámuel, a beregszászi csoport vezetője, Fisch Alexander parancsnokhelyettes, Krausz Jehosua, Schächter Zeév, Fischer Jaffa és Aneisz Jehuda fáradhatatlanul munkálkodtak a siker érdekében. Hasonló ünnepély volt az ungvári Brith Trumpeldor csoportnál is.

*

A rimaszombati ifjúság nemes mozgalmat indított: hogy kömemléket emel Kiss József édesanyjának sírhantja fölé. Már 1900 táján társadalmi gyűjtés indult a Siralmas-dűlőben levő sír megjelölése érdekében, azonban a költő ezt az akciót megállította, mondván, ő tudja fiúi kötelességét. Ismeretes, hogy Kiss József életének utolsó éveit nagy nélkülözések között töltötte; a sírkövet nem készíttethette el. Már csak Singer Rezső főrabbi és dr. Weinberger Rezső ügyvéd tudják Rimaszombatban, melyik a Klein Dávid kocsmáros feleségének sírhantja. A rimaszombati ifjúság nem hagyja az elhanyagolt temetőben a sírt elveszni. 3000 koronára van szükség. A rimaszombati ifjúság reméli, hogy törekvése az ottani kultúrembereknek meghallgatásra talál és tavasszal sírkő jelzi a nagy költő édesanyjának hantját.

*

Munkácsen megalakult a „Makkabi Zsidó Sport Egyesület“. A vezetőség mindent elkövet a szakosztályok kiépítéséért és nagy buzgalommal dolgozik az egyesület felvirágoztatásán.

Fodor Fülöp.

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

A MULT ÉS JÖVŐ TAVASZI SZENTFÖLDI TÁRSAS-UTAZÁSÁRA MÁR JELENTKEZNI LEHET A SZERKESZTŐSÉGBEN.

KASTEIN ELŐADÁSA BUDAPESTEN ÉS GYÖRÖTT. A pesti hitközség Goldmark-terme zsufolásig telt meg Josef Kastein előadására. Ott láttuk a budapesti zsidóság legelőkelőbb reprezentánsait, az író- és művészvilág kiválóságait. A sajtó már előzően behatóan méltatta a világhírű író egyéniségét. A Pester Lloyd tárcát közölt róla Patai Éva (Jeruzsálem) tollából. Az estet prof. Pfeifer Ignác elnök nyitotta meg. Megemlékezett kegyeletes szavakkal Johann Kremeneczkynek, Herzl munkatársának haláláról, akinek temetésén személyesen vett részt. Kremeneczky 83 éves korában Palesztinába utazott, hogy Herzl iratait méltóképpen helyezze el. A szentföldi építőmunka iránt való lelkesedése mintaképül szolgálhat. Utána dr. Patai József méltatta Kasteint, akivel együtt jöttek haza legutóbb szentföldi útjukról. Úgy véli, a magyar zsidóság hálával veszi, hogy a Pro Palesztina útján alkalmat kapott ennek a nagy elmének közelebbi megismerésére. Lelkes ünnepléssel fogadta a közönség Kasteint, aki közel másfélórás előadásban fejtegette a zsidó történelem fejlődését, a palesztinai centrum ujjáépítésének szükségszerűségét, élesen boncolta a zsidó történeti elméleteket és megállapította az igazi történeti felfogás helyességét. A közönség sokszor szakította félbe tapsaival Kastein előadását, amely után dr. Friedmann Ignác meleg szavakkal tolmácsolta a hallgatóság háláját az illusztris előadónak. Hasonló nagy ünneplésben részesítette Kasteint a győri zsidóság. A Royal nagy terme zsufolásig telt meg. Bevezetésül dr. Friedmann Ignác megemlékezett Kremeneczky elhunytáról, majd a Pro Palesztina céljait ismertette, dr. Patai József méltatása után Kastein előadása következett, amelyet feszült figyelemmel hallgattak végig. Befejezésül dr. Friedmann Ignácné ismertette a Wizo feladatait. Végül dr. Fekete Oszkár tolmácsolta a győri közönség háláját a vendégek iránt. A gyűlés után megalakult a Pro Palesztina győri csoportja, megválasztotta az intézőbizottságot, amelynek tagjai Edelstein Arnold, Sándor Ernő, dr. Fekete Oszkár, Krausz Mór, Grüngold Dávid, dr. Lemberger, özv. Kohn Albertné, Frankl József és még többen.

A MUNKÁCSI HÉBER GIMNÁZIUM érdekében erős akció indult meg az iskolaegyesület részéről. A munkácsi héber gimnázium az utóbbi időben igen heves támadás pergőtüzébe került. A gimnázium hívei azonban mindent elkövetnek, hogy ezeket a támadásokat ellensúlyozzák és a nagyfontosságú kultúrintézmény fennállását és fejlődését biztosítsák. Kétségtelen, hogy a harcból a gimnázium csak megerősödve fog kikerülni. Itt említjük meg, hogy Ungváron is erős akciót indítottak héber gimnázium létesítése érdekében Szerény Béla, a Zsidó Néplap szerkesztője, a „Javne“ egyesület buzgó vezetője és munkatársai.

DR. GRAUER VILMOS SÍREMLÉKÉNEK FELAVATÁSA. Áhítatos kegyelettel gyűltek össze néhai Grauer Vilmos tisztelői, a család tagjaival együtt, hogy felavassák azt a síremléket, amely méltóan fogja hirdetni dr. Grauer jószívűségét és a pesti zsidóság humanitárius életében elfoglalt helyét. A megjelentek között láttuk a pesti zsidóság előkelőségeit Stern Samu hitközségi elnökkel az élén. A sírkő hatalmas fekete márványtömb, amelyet az elhunyt fia: dr. Grauer Miksa Pál beható művészi tanulmányozás alapján tervezett meg. A feliratok is méltóak dr. Grauer nemes egyszerűségéhez. Az egyik oldalon magyarul csak ennyi van: „Jó ember volt“. Alatta klasszikus idézet:

„Integer vitae scelerisque purus 1866—1932.“ Az emlék másik lapján a héber felirat: „Binjamin Zeév ben Michael“ és előtte a nagyünnepeken annyiszor ismételt és az elhunyt által sokszor idézett imarész: „Odom jöszódó méofor, vöszófó leofor“, az ember porból származik és a vége is a por leszen. Ábrahámsohn Manó főkantor és a kórus bevezető éneke után dr. Hevesi Simon vezető főrabbi festett nagyszerű képet Grauer Vilmos egyéniségéről, kinek egész élete a templom és az iskola között folyt le és több mint egy negyed századot a hitközség szolgálatában töltött. Három tényezője volt életének: a zsidósága, a családja és a kultúra. És mindezeket megkoszorúzta az ő végtelen jó-sága, amelyet családja olyan találóan vésett rá sírjára: „Jó ember volt“. Felekezetén túl is ismerték és nagyra-becsülték. Különösen tisztársai és bajtársai ontottak könnyeket érte, akikkel együtt küzdött a hazáért a világháborúban. A Zsidó Gimnázium Barátainak buzgó tagja volt, a Szünidei Gyermektelep Egyesületnek ő volt a megalapítója. Műveltsége felölelte az óhéber és klasszikus tudományt. A Biblia szellemében élt és a könyvek birodalmában találta meg boldogságát. Megható imával fejezte be dr. Hevesi sírkőavató beszédét, amely után Stern Samu, a Hitközség és az Országos Iroda elnöke mondott meleghangú beszédet: „A te becsületességed, puritánságod, mindig csak a megértést és békét kereső egyéniséged olyan ürt hagyott hátra, amit mi nem tudunk kitölteni.“ Dr. Harrer Ferenc felsőházi tag, ny. miniszter rótta le a főváros törvényhatóságának kegyeletét, Kálmán Henrik kincstári főtanácsos, a Szünidei Gyermektelep elnöke méltatta Grauer Vilmos érdemeit, utána Rosenfeld Hermann, Weinberger Béla, Vágó Ernő v. százados, végül a Grauer-gyár nevében Kamarás Jenő vegyészmérnök emlékezett meg az elhunytól.

Grauer Vilmos síremléke

AZ „ISMERT JÓTEVŐ“

November 2-án halt meg Boulogneban báró Edmond Rothschild 89 éves korában. Herzl és Bialik halála óta kétségtelenül ez a legnagyobb veszteség, amely a jelenkor zsidóságát érte. Herzl föllépésének nem lehetett volna olyan gyakorlati sikere, hogy ha nem előzte volna meg Edmond Rothschildnak palesztinai gyarmatosító tevékenysége. És a zsidó nép jogát és akaratát a Szentfölddel kapcsolatban nem lehetett volna alátámasztani akkor, ha nem virágoztak volna már szétszórtan Judában és Galileában azok a kolóniák, amelyeket Edmond Rothschild óriási áldozatkészséggel és lelkesedéssel alapított. Rison le Cion, Zichron Jakóv, Rospinah és a többi telepek alátámasztására sok milliót áldozott Rothschild báró, aki igaz nemesiségében azt sem engedte, hogy az ő neve bárhol szerepeljen, hanem mindenütt csak mint „*Hanádív Hajedua*“-t, az „*Ismert jótevő*“-t áldották azok, akiket földhöz, boldog életmódhoz juttatott. Nemcsak földet adott, hanem házakat, templomot, iskolákat, kórházakat és amikor a cionista mozgalom új alapokra fektette a palesztinai zsidó nemzeti otthon építését, Rothschild keze és pénze ott volt mindenütt, ahol az építőmunkát fejleszteni kellett. Ötször volt ő maga Palesztinában, legutóbb 80 éves korában és mindenkor kerülte a nyilvános ünneplést. Szerényen járta be az országot, amelyért több mint 100 millió aranykoronát áldozott. Számos kolónia viseli az ő nevét. Rothschild egyéniségének méltatására még visszatérünk. Munkáját nem szakítja félbe halála. A legidősebb fia, báró *James Edmond Armand Rothschild* méltó folytatója apja munkájának. Már a világháború alatt küzdött a zsidó légióban Palesztina meghódításáért és azóta is résztvesz a palesztinai munka minden ágában.

A WIZO ÉVI TAGÖSSZEJÖVETELE. A budapesti Wizo impozáns keretek között tartotta meg évi tagössze-jövetelét. A fiatal egyesület első nagyobb keretű össze-jövétele volt ez és életrevalóságát, nemes céljainak elismerését bizonyítja, hogy nemcsak Budapest, a vidéki csoportok, hanem a külföld is képviseltette magát személyesen, vagy üdvözlőirataival. Dr. *Friedmann Ignácné* elnökösszony megnyitó beszédében üdvözölte a díszes közönséget, hangsúlyozta a Wizo pártonfelülségét, és kiemelte, hogy a Wizo-nak fontos feladata a palesztinai építőmunka mellett, hogy a zsidó nőt visszavezesse a zsidó otthonba. Az üdvözlések után dr. *Kahánné* az érkezett táviratok sorát említette fel. Dr. *Schill Salamonné* fejtette ki ezután a Wizo kultúrprogramját. Az értekezlet vendége, dr. *Lichtenstein-Rappaportné*, a bécsi ifjú Wizo elnöke kifejtette a Wizo sokrétegű tevékenységét. Majd az erdélyi Wizo ügyvezető alelnöke, *Reiter Lunka* asszony számolt be rendkívül érdekes személyes palesztinai tapasztalatairól.

CION BÖLCSEINEK LELEPLEZETT JEGYZŐ-KÖNYVE. A jegyzőkönyvek eredetileg „leleplezés“ céljára készültek és mint naiv hamisítványok végigjárták az egész világot. Még olyan gyakorlati érzékű férfiú, mint Henry Ford is vele alapozta meg az ő antiszemitizmusát. (Később visszavont mindent.) A jegyzőkönyvek állítólag titkos iratok Cion bölcseinek összeesküvéséről az egész világrend ellen. Titkos üléseken határozták el, hogy a zsidók átveszik a világ felett való uralmat, e célból világháborút szerveznek az összes országok elpusztítására, hogy a zsidók maradjanak mindenütt az egyeduralkodók. Az összes antiszemita iratok hivatkoznak erre a „jegyzőkönyvre“. Nemrég, amikor Nachum Sokolov Délafrikában járt, az ottani zsidóság pert indított a jegyzőkönyveket felhasználó izga-

Figyelem! MAGAS TÁTRA Figyelem!
Megnyitás december 1-én

Új gyermekpenzió a Magas Tátrában

Tátra-Lomnicről jelentik, hogy a közismert SCHREIBER-PENZIÓ üzemét egy modern, minden komforttal ellátott új villával bővítette ki, ezzel a hithű zsidóság régi óhaja teljesült, mert ezentúl üdülésre szoruló gyermekeiket szigorúan megbízható zsidó otthonban helyezhetik el. Az elő- és utószezonban felnőttek részére is minden igénynek megfelelően lett a villa berendezve.

Bővebb felvilágosítást ad és prospektust készséggel küld:

Dr. KALLA ERNŐ	SCHREIBER MÓR
orvos	gyermekek és felnőttek pen-
Budapest, VI., Jókai-tér 10	ziója Tátra-Lomnic

tók ellen és a délafrikai bíróság egyhangúlag megállapította, hogy a „jegyzőkönyvek“ közönséges hamisítványok. Most Bernben folyt le hasonló per, ahol szintén akadtak antiszemiták, akik a svájci zsidóság ellen uszítottak a jegyzőkönyvek alapján. A per folyamán kihallgatták Weizmann professzort, számos külföldi zsidó és keresztény tudóst és politikust és a svájci bíróság is egyhangúlag megállapította, hogy a jegyzőkönyvek a legközönségesebb hamisítványok és ezért az izgatókat szintén elmarasztalta. Mindamellett nem sok remény van arra, hogy ezek a jegyzőkönyv-hamisítványok végleg lekerülnek a napirendről.

A PALESZTINAI ETNOGRÁFIAI TÁRSASÁG. Évek óta működik Palesztinában az Etnográfiai Társaság, amelynek célja, hogy felderítse a Palesztinában és keleti országokban lakó zsidók történetét. A Társaság igen tevékeny, folyóiratot, könyveket ad ki, ásatásokat végez és kutatásokat segít elő és jelenleg egy zsidó történeti lexikon kiadásán dolgozik. A Társaság vezetői: S. Aszaf, P. J. Beer, J. Greenbaum, Bencion Dinaburg, A. Czerikover, S. Klein, J. Rivlin. Mikor Klein professzor Budapesten járt, Blau Lajos rektor és dr. Patai József felhasználták az alkalmat, hogy nálunk is érdeklődést keltsenek a Társaság iránt és taglétszámát növeljék. Jelentkezéseket elfogad a *Múlt és Jövő* szerkesztősége, tagdíj évi 12 P, melynek ellenében a Társaság folyóiratát díjmentesen, kiadványait pedig nagy kedvezménnyel kapják a tagok.

ASTORIA

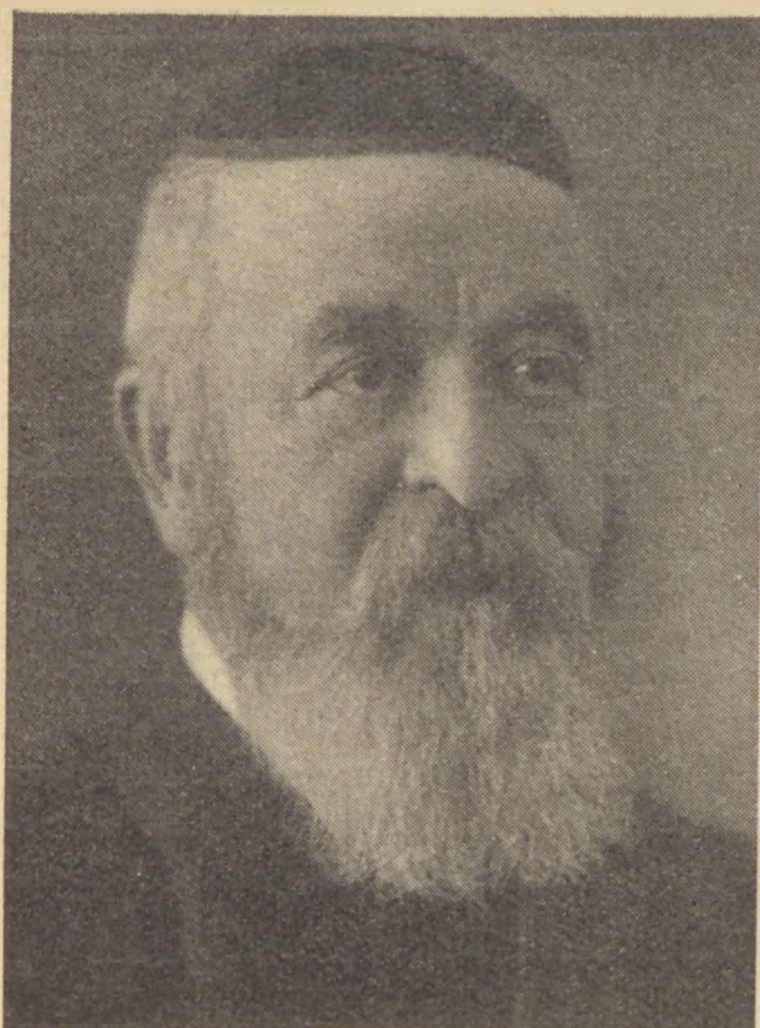
CSÁRDA

Egész nap nyitva.
Magyar ételkülönlegességek.
Minden este

VERES KÁROLY

cigányzenekara muzsikál.

A felső teremben este **TÁNC**

Rabbi Grossmann Jehuda

RABBI GROSZMANN JEHUDA HALÁLA. 82 éves korában hunyt el az ipolyságiak tudós főabbija, Groszmann Jehuda. Régebben jelent meg „Minchat Jehuda” c. agádikus műve, amely széles körökben méltatásra talált. Kéziratban 17 kötetet hagyott hátra. Ezek közül a legfontosabb „Ocar Jehuda” agádikus enciklopédia, amely az egész agádikus irodalmat felöleli. Továbbá egy grammatikai könyv,

amely főképp az igék és szinonimák törvényeivel foglalkozik. Azonkívül hátrahagyott kommentárt az atyák fejezeteihez és rövid összefoglalást a Joredeához. A halachikus kötetek mellett verseskötetet is hagyott hátra, amelyben főképpen a vallásos líra dominál. Családfáját visszavezette a prágai Löw rabbiig. Apja Nachmann Groszmann „Debora” című folyóiratot szerkesztett Amerikában és szintén jelentékeny irodalmi működést fejtett ki. 58 évig volt rabbi Ipolyságon, ahol R. Slomo Szerdahelyer utódja lett. Temetése az egész város osztatlan részvéte mellett folyt le, a nem zsidó kereskedők is bezárták üzletüket a gyász jeléül. Végrendeleltében meghagyta, hogy csak szombatot tartók foglalatoskodjanak körülötte. A templomban egyetlen fia, dr. Groszmann Frigyes budapesti ügyvéd mondott megható gyászbeszédet. Majd dr. Vámos Béla hitközségi elnök a hitközség nevében búcsúztatta, ezután következett a különböző községek rabbijainak és küldöttségek szónokainak búcsúja. A szűkebb családból gyászolják vejei: dr. Fischer Lipót verseci főrabbi, dr. Borsódi József kecskeméti főrabbi, Haas Albert lipótszentmiklósi gyáros és özvegy leánya: Lusztig Miksáné.

A M. I. E. F. H. O. E. Pécs Dunántúli Csoportja tisztújító közgyűlése egyhangú lelkesedéssel választotta meg ismét elnökké dr. Reichenfeld Lászlót. Társelnökök Fried György oh. és György György jh., alelnök Steinberger László oh., főellenőr Marbach István bh., főtitkár Schnitzler Zsigmond jh., főpénztáros Wirth Ferenc oh., főjegyző Duxler József, gyak. tanárjelölt, titkár Singer Imre jh., könyvtáros Neumann Dezső oh.

JERUSALEM és PILSNA

12.600 tonnás gyorshajók

Pompás turistaosztályán (csak külső kabinok, nagyrészt kétágyasok) legelsősorú szigoruan rituális ellátással

Utazzunk Trieszten át Palesztinába!

LLOYD TRIESTINO

Thököly-út 2 BUDAPEST Váci-utca 4

BIALIK-EST ÚJPESTEN. Az újpesti Venetianer-kör nagyszabású Bialik-estet rendezett a hitközség zsufolásig megtelt dísztermében. Bialik méltatására dr. Patai Józsefet hívták meg, akit Barta Endre elnök meleg szavakkal üdvözölt. Dr. Patai előadása után Tordai Judit mutatott be egész sorozatot Bialik verseiből, nagy tetszést aratva. Bevezetésül dr. Friedmann Dénes főrabbi tolmácsolta az újpestiek háláját az előadóknak.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ÁLTAL FENNTARTOTT SZÜLŐK PEDAGÓGIUMA a mult tanév folyamán rendezte első előadássorozatát. Az előadások és a hozzájuk fűződő viták olyan nagy érdeklődést keltettek, hogy a látogatók száma előadástól-előadásra egyre nőtt, amiből hátrán lehetett azt a következtetést levonni, hogy a Szülők Pedagógiumának megalapítására szükség volt. A hitközség előjárósága az eredményen felbuzdulva, a folyó tanévben folytatja ezt a munkát és a Szülők Pedagógiuma „Iskola és család” címen rendezi idei 11 előadásból álló előadássorozatát. A bevezető előadáson, mult hó 24-én dr. Dénes Lajos, ny. tanker. főigazgató volt az előadó; november havában pedig a következő előadások szerepelnek: 7-én: Iskola és család együttműködése az erkölcsi nevelésben. Előadó: Dr. Szemere Samu. 21-én: Iskola és család együttműködése a gyermek egészségének védelmében. Előadó: Dr. Deutsch Ernő, kórházi főorvos. Az előadások mind szerdai napon vannak, délután félhét órakor a Pesti Izr. Hitközség Goldmark-termében (Wesselényi-u. 7). Minden előadást vita követ. Az előadásokon és a vitában bárki résztvehet. Az előadások látogatása díjtalan.

Legszebb fedőlapos siremlékek

márványból — gránitból

TELEFON: 41-4-92

BOROS ÉS KOHN sarkőraktárában

Budapest, VII., Károly-körút 17. Orczy-ház

Izléses divatos parókák

hullámos hajból

Piechnik és Mechtl

IV., Váci utca 18

LOHR MÁRIA „Kronfusz“ vegytisztító és kélmefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85
Telefon: 30-2-37

MEGALAKULT ÉRSEKÚJVÁROTT A JERUZSÁLEMI HÉBER EGYETEM BARÁTAINAK KÖRE. Illusztris vendége volt az elmúlt szukkot-ünnepen Érsekújvár zsidóságának. A hitközség meghívására egy teljes hetet töltött itt dr. Klein Sámuel, a jeruzsálemi héber egyetem tudós professzora, aki Jeruzsálembe költözése előtt másfél évtizeden át állott mint főrabbi a hitközség élén. Dr. Klein Sámuelnek ez alkalommal Érsekújvárott tartott előadásai közül különösen az váltott ki, főként az akadémikusok körében igen erős érdeklődést, amelyben a jeruzsálemi héber egyetem keletkezésének történetét, annak munkásságát, beosztását, célkitűzéseit stb. ismertette nagyszámú hallgatóság előtt. Szóba került ennek során a Jeruzsálemi Héber Egyetem Barátainak világszervezete, amely a különböző országok zsidósága között már eddig is sokezer tagot számlál. A szervezet minden tagja évente legalább egy fonttal járul hozzá az egyetem fenntartási és továbbfejlesztési költségeihez, lehetővé téve ezáltal a Németországból elüldözött zsidó tudósok egy részének a jeruzsálemi héber egyetemen való elhelyezkedését és tudományos munkásságának folytatását. A beszéd hatása alatt, dr. Drechsler Pál és dr. Frank Árpád kezdeményezésére megindult Érsekújvárott is a szervezési munka, amelyben fentiekén kívül még dr. Winter Móric, dr. Weinberger Herman, Neuhauser József és dr. Steiner Henrik vettek tevékeny részt. Eddig ötvenen jelentették belépésüket a szervezetbe, akik kötelezték magukat, évente 1—1 fontnak megfelelő összeget a jeruzsálemi héber egyetem céljaira adományozni. A mozgalom élénk visszhangot váltott ki a környező városok zsidó akadémikusai között is, ahol előreláthatólag további erős csoportjai fognak kiépülni a jeruzsálemi héber egyetem baráti körének.

DR. GÚTH JENŐ ELNÖKI JUBILEUMA. Ebben a hónapban töltötte be az érsekújvári hitközség elnöke, dr. Gúth Jenő, elnöki működésének 25. évét. Ezt a ritka jubileumot meleg és bensőséges ünnepség keretében ülte meg a hitközség. Elsőnek Horváth Leó alelnök üdvözölte keresetlen szavakkal a jubilánst és átnyújtotta neki a hitközség által ez alkalomra készítettett művészi ezüstplakettet. Utána dr. Klein Ernő főrabbi tartott nagy hatást keltő ünnepi beszédet, majd dr. Stein Viktor, a Hitközségek Szövetségének elnöke méltatta elnöktársa érdemeit, átnyújtván neki az iskola- és népművelődésügyi minisztérium elismerő okiratát. A nyitrai hitközség négytagú küldöttsége élén dr. Neumann Lajos tolmácsolta meghívóinak testvéri szerencsekívánatait.

Dr. Fischhof Károly a Chevra Kadisa, Freund Benőné a Nőegylet, dr. Reiner Andrásné a Filléregylet, Fürst Emilné a Wizo, Róth Jenőné a Patronázs, dr. Nemes Albert a Zsidópárt, Kraus Ábrahám a cionista helyicsoport, dr. Weinberger Herman a Makkábi, Weisz Károly a főiskolások, végül Róth Jenő igazgató-tanító a tantestület és a hitközség többi tisztviselői nevében üdvözölte a negyedszázados elnöki jubileumát ünneplő dr. Gúth Jenőt, aki meghatottan mondott köszönetet az iránta megnyilvánított szeretetért és ragaszkodásért. Este százszemélyes bankett követte a kitűnően sikerült ünnepélyt.

PÉNTEKESTI ÍRÁSMAGYARÁZÓ ELŐADÁSOK. A pesti izr. hitközség előljárósága azok számára, akik az őszi és téli hónapokban az istentisztelet korai kezdete miatt a templomokat nem kereshetik fel, az elmúlt tél folyamán *lelkigyakorlat gyanánt* péntekesti írásmagyarázó előadásokat tartott. Ezeket a péntekesti írásmagyarázó előadásokat az 1934/35. évi tél folyamán az előljáróság ismét rendszeresíti és már ezentúl minden pénteken este, pontban 7 órakor a hitközség Goldmark-termében (VII., Wesselényi-u. 7) írásmagyarázó előadások fognak tartatni. Az egyes előadások előadóinak nevét az előljáróság a felekezeti hetilapokban mindig közölni fogja.

Reggeli köpenyek
10.80

SZÉKELY JENŐ
cégnél, Petőfi Sándor-u. 9.

Első forrásból kaphat
ezüst tórafelszerelést, szédertálat,
gyertyatartót,
menórát, arany, ezüst és
brilliáns ékszereket, órákat

HEIDEN LEÓ
é k s z e r é s z n é l

Saját üzem. Szombaton
zárva. Gyári árák

BUDAPEST, KIRÁLY UCCA 21. TELEFON: 38-1-10

FRÄNKEL orth. kóser gyönyörűen berendezett
ÉTTERME

Budapest, VII., Károly király út 3/a. Alkalmi vacsorák,
lakodalmak és bankettek legalkalmasabb helye

POLGÁRI ÁRAK

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragómesterek sirkőraktára
Budapest, VII., Károly király-út 3/c
Dob u. sarok Szombat és ünnepnap zárva Tel. 34-9-95

SZELLEMI MUNKANÉLKÜLIEK állandó keresethez jutnak zsidó sajtóvállalat által. Munkában segédkezet nyújtunk úgy helyben, mint vidéken. Ajánlat és jelentkezés a kiadóhivatalban.

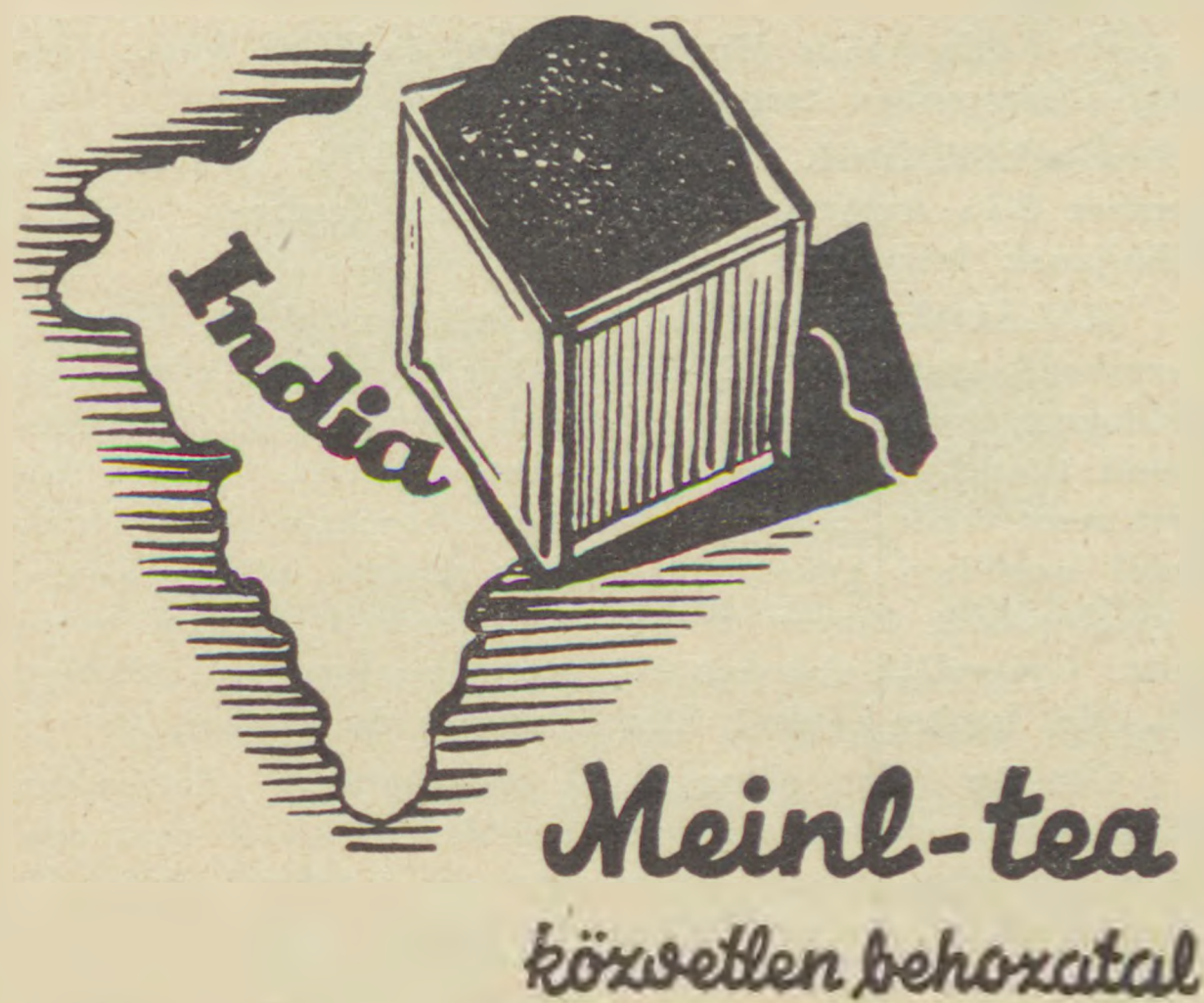
A MAGYAR CIONISTA SZÖVETSÉG ORSZÁGOS ÉRTEKEZLETE október 7-én tartotta a *Magyar Cionista Szövetség* országos értekezletét (Andrássy-út 67) *Herzl*-termében. Mintegy négyszázfőnyi közönség jelent meg a rendkívül nivós konferencián, közöttük a budapesti és vidéki zsidóság színe-java. *Dr. Miklós Gyula* elnöki megnyitójában rámutatott arra, hogy a cionizmus legközelebbi feladata a palesztinai építőmunka prosperitásához mérten, az eddignél nagyobbarányú bevándorlást biztosítani. A mandátárius hatalmak kötelessége certifikát-politikáját az építőmunka érdekében megváltoztatni. *Dr. Friedmann Ignácné*, a Magyar Cionista Szövetség női szakosztályának (*Wizo*) elnöknője ismertette a magyarországi női cionisták fejlődő munkáját és bejelentette, hogy november 1-én országos összejövetelt tart a *Wizo*. *Dr. Kauders Ferenc* körmeneti ügyvéd válaszolt a Magyar Cionista Szövetség kívánságait a legközelebbi összehívandó Országos Zsidó Kongresszussal szemben. *A hitközségeknek kötelessége a cionista követelések szerint az élő héber nyelv oktatása, zsidó ifjúsági egyesületek megszervezése, a zsidó Nemzeti Alapok támogatása, továbbá a chalucok, hachsarák, Palesztina-munkára való előkészítés megsegítése, továbbá a kivándorlás anyagi támogatása.* Neumann Emil a szédületes arányú palesztinai prosperitásról számolt be és *Berend Pál*, a Magyar Cionista Szövetség főtitkára ismertette az Országos Munkatervet, amelynek lényege, hogy a cionista munkát Budapesten és vidéken reszortokra osztja. Az ünnepélyes délelőtti megnyitót nagy tetszéssel fogadták. Délután, az intern bizottsági üléseken aktuális cionista és zsidó ügyek kerültek egy- másután szönyegre.

A NYIRBÁTORI IZR. ANYAHITKÖZSÉG f. évi november hó 3-án és 4-én avatta fel az újonnan épült rabbilakot, mellyel méltón kívánta megörökíteni jelenlegi fő-rabbijának, dr. Lemberger Ábrahámnak huszonöt éves nyirbátori működését. A jelzett szombaton a vendégrabbik szónoklatokkal hódoltak a zsidóság örök eszményeinek. A vásárnapi ünnepi közgyűlésen viszont a helybeliek tolmácsolták szívük érzelmeit.

RÉSZLETEK PATAI JÓZSEF HERZL-KÖNYVÉBŐL AZ AMERIKAI LAPOKBAN. Megemlékeztünk legutóbb arról a meleg méltatásról, melyben a „The American Hebrew” és „Jewish Tribune” Patai József Herzl-könyvét részesítette. Most a „Jewish Weekly News” közöl részleteket a könyvből „The Little known Herzl” (A kevésbé ismert Herzl) címen, Louis Rittenberg kitűnő angol fordításában.

A PESTI IZRAELITA HITKÖZSÉG PÁVA UCCAI TEMPLOMKÖRZETÉNEK „Dr. Farkas József Ifjúsági Csoportja” évadnyitó gyűlését Rosner Miklós ifjúsági elnök bevezetője nyitotta meg, majd dr. Farkas József körzeti rabbi, a csoport elnöke méltatta a zsidó ünnepek jelentőségét és szeretettel buzdította az ifjúságot vallásának ápolására, összetartásra és szorgalmas munkára. Dr. Krämer Mór rabbi lelkes szavakkal emlékezett meg E. N. H. Bialikról. A gyűlésen mutatkozott be egy Bialik-verssel és néhány megkapóan szép héber dallal a dr. Krämer Mór vezetése alatt álló Betár-csoport. Dr. Epstein Manó a páva-uccai templomkörzet nevében üdvözölte az ifjúsági csoportot megújuló munkája kezdetén.

HELYREIGAZÍTÁS. Legutóbbi számunkban közölt közleményhez kiegészítésül közöljük, hogy Sashalmon a tórát *Cziment* Henrik és neje rákosszentmihályi lakosok adományozták.

A GOLDZIHHER IGNÁC THEOLÓGIAI EGYESÜLET ÚJ TISZTIKARA. A GITE f. hó 24-én tartotta tisztújító közgyűlését. Elnök lett: *Sebestyén József*, alelnök: *Hahn István*, főtitkár: *Löwy Adolf*, főpénztáros: *Eckstein Miklós*, főjegyző: *Szabó Ödön*, titkár: *Jólesz Károly*, jegyző: *Rosenblüth Márton*, ellenőr: *Náthán Nándor*.

DR. RAKONITZ GYULA Z. L. Súlyos és fájdalmas csapás érte a budapesti orth. hitközséget. Dr. Rakonitz Gyula ügyvéd 74 éves korában rövid szenvedés után elhunyt. A megboldogult, aki fia volt dr. Rakonitz Mórnak, az ismert óbudai tudósnek és egyenes leszármazottja R. Reüvén Rakonitznak, a szentéletű számbéki papnak, már fiatalon sokat foglalkozott közügyekkel. Annakidején vezetőserepet vitt az óbudai hitközségben és polgártársai bizalma egész fiatal korában székesfővárosi bizottsági taggá választotta meg. A megdicsőült több mint tíz esztendőn át előljárója volt a budapesti orth. hitközségnek és egyben elnöke az orth. iskolaszéknek. E hivatás betöltésénél marandót alkotott, amennyiben az iskolákat reorganizálta és megalapította a leányiskolát. Utolsó útjára a rokonok, tisztelők és barátok nagy serege kísérte. A hitközség rabbisága nevében *Sussmann Viktor* rabbi, a hitközség előljárósága képviselőjében óbudai *Freudiger Ábrahám* hitközségi elnök búcsúztatta, az iskolák tantestülete kegyeletét dr. *Deutsch Adolf* igazgató tolmácsolta. Halála a *Freudiger* és *Lindenbaum* családokat is mély gyászba döntötte. — תנצב"ה

A ZSIDÓ GIMNÁZIUM BARÁTAINAK EGYESÜLETE (Budapest, VII., Szent Domonkos-u. 10) *Maimuni Mózes* születésének 800 éves fordulója alkalmából pályázatot hirdet olyan dolgozatra, amely *Maimuni* írásaiból héber nyelven és magyar fordításban olyan szövegrészeket közöl, amelyek alkalmasak arra, hogy a nagy gondolkodót közel hozzák a mai művelt ifjúsághoz. Pályadíj 150 pengő. A jelígyes pályaművek beadási határideje 1935 március 15. „MI AZ OKA A ZSIDÓGYÜLÖLETNEK?” Az értékes röpirat szerzője ezúton értesíti a főtisztelendő rabbikart, hogy kívánatra tiszteletpéldányt küld a rabbi uraknak. Címe: *Korein Dezső*. Budapest, VI., *Paulay Ede* ucca 12.

NEU BERTALAN

30 éves régi cég,
előkelő körök szabója

ÚJ ÜZLETHELYISÉGET NYITOTT

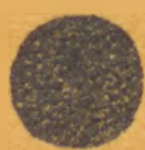
BUDAPEST, V.,
gróf Tisza István-u. 16
(Bálvány-utca sarok)

Rendkívül gazdag választék
a legfinomabb szövetekből

A mai gazdasági viszonyoknak megfelelő mérsékelt árak!

Ami a szülőket legjobban érdekli

Leány- és fiúruha,
Leány- és fiúkabát

LITZMANN IRMÁ
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

F. FÜRTH MARGIT

„KERESZTÚTON“

Ára 2.— pengő. Kapható a Mult és Jövő kiadóhivatalában.

Olcson és jól vásárolhatunk

KLEIN
ANTAL

ÚJ ÁRUHÁZÁBAN

KIRÁLY-UTCA 49.

Csányi u. sarok. Szemben a Nagymező-utcával

Bekötési táblák

és tartalomjegyzék a Mult és Jövő 1933.
évfolyamához kapható a kiadóhivatalban:

Vilmos császár-út 34.

Ára 2.50 pengő

SIRKÓ

ALAPITVA: 1865-IK ÉVBEN

Minden kalapban ez a márka

nyakkendő, fehérnemű, pyjama

és a férfidivatok minden cikkét a
legjobban és legolcsóbban **KOZMÁ-nál** kapja.

VII., Károly király ut 3, a sarkon

Pollák Sarolta

kozmetikus

Andrássy-út 32. I. emelet. Telefon: 157-98

Szépségápolás

Villanyos szőrtelenítés. Szemölcs-
irtás. Q u a r z.

„Miracle“

hajeltávolító szétküldése uta-
sítással. „Miracle“ szépségápoló-
szerek. (Kérjen prospektust) 25 éves működés.

Kundmachung

Wirkungsvolle **הודעות** in deutscher
Sprache für jede erdenkliche Gelegen-
heit wie zum Beispiel **Barmizvo,**
Chasene **ה"ה ויו"כ** Gast- u. Antritts-
reden verfertige von Fall zu Fall zu
mässigem Preise, unter Diskretion. Ho-
norar von 5 Pengő *aufwärts*, 50 H. Porto
recommandiert im voraus erbeten.

Pscheftl werden gegen extra
Vergütung angefertigt.

Mein **פרקי אבות** **auf** **מנחת ישראל** **P 1.20**

Rabbiner Israel Braun

Budapest, VII., Szövetség-utca 43

Márványdiszmutárgyak, kőfa-
ragó munka gyári előállítása

MAZZI LUIGI

Budapest, VII., Garay-utca 39
Telefon: 31-4-66

HÁZASSÁG

Fixl Erzs (Myjava) és *Kohn* Vilmos (Vác) f. hó 9-én tartották esküvőjüket Pöstyénben. (Minden külön értesítés helyett.)

Dr *Klein* Andor főrabbi (Abony) és *Klein* Rózsa (Tokaj) Debrecenben tartották meg esküvőjüket.

Kauftheil Ernő, a temesvári Zs. N. Sz. v. főtitkára november 8-án tartotta esküvőjét *Pollák* Terézzel, Oradea rabbijának leányával.

HALÁLOZÁS. *Freimann* Henrik tiszolci (Tisovec) kereskedő szeptember 29-én 62 éves korában elhunyt. A boldogult a város legtekintélyesebb polgára volt, akit mindenki tisztelt és becsült. Temetése impozáns keretek között ment végbe, a nagykiterjedésű rokonságon kívül körülbelül ezerfőnyi gyászoló közönség kísérte utolsó útjára. Gyászbeszédet *Singer* Rezső rimaszombati főrabbi mondott. Gyászolják felesége és gyermekei: Ing. V. *Freimann*, Ph. Mr. *Lenke* Földes, *Ella* *Freimann* és rokonai.

Október 7-én elhunyt 74 éves korában *Petrozsény* közgazdasági életének egypár évtizeden át kiváló reprezentánsa, *Schäffer* Mihály, szorgalmas és tevékeny életet eltöltött tekintélyes kereskedő, aki minden zsidó intézmény támogatásában előljárt. Dr. *Vágvölgyi* főrabbi méltatta az elhunyt érdemeit. Fiai, dr. *Schäffer* Hermann ügyvéd, a petrozsényi orth. hitközség elnöke és *Schäffer* Lipót nagykereskedő, a Cionista-Jabotinszky párt erdélyi országos elnöke, valamint nagykiterjedésű rokonság gyászolja.

Hartmann Izidor késmárki nagykereskedő, a zsidó munkának különösen áldozó harcosa, életének 76. évében elhunyt. Csak nemrég ünnepelték cége fennállásának 50. jubileumát, amelyben résztvett az egész Szepesség. Segítő készségével csak barátokat szerzett mindenütt. A jótékony-ságot a legnemesebb módon gyakorolta és a felebaráti szeretetet mindenek fölé helyezte. Egy igaz ember szállt vele sírba.

Dr. *Deutsch* Mór lugosi ügyvéd, a lugosi cionista egyesület díszelnöke, az erdélyi szövetség társelnöke, aki a szövetség alakulása óta nagyszabású tevékenységet fejtett ki, elhunyt. Még betegen is folytatta munkásságát az erdélyi zsidóság érdekében, amelynek vezetése körül hervadhatatlan érdemeket szerzett.

HEGEDŰRE ZONGORAKISÉRETTEL öt könnyű előadási darab jelent meg a Rózsavölgyi-cég kiadásában, melynek szerzője *Stromwasser* Leó, a jeles hegedűpedagógus, aki ezekkel a dallamos előadási darabokkal az ifjú hegedűtanulóknak hálás anyagot nyújt.

EREC JISZROELBEN LAKÓ DIPLOMÁS ÜGYVÉD, kinek tyukfarmja és kertészete van, *nősülni óhajt.* Egyedülálló, 52 éves. Elvenne feleségül *idősebb leányt*, vagy gyermektelen *özregyet*, ki a gazdálkodást szereti. Cím megteudakolható a „Mult és Jövő“-nél. (Válaszportó.)

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz szállítva is * Lakodalmakat vállal elsőrendű kivételben * Elsőrendű fajborok

Budapest, VI., Révay ucca 4/B

Telefon 23-8-43

Sirkövek Budán, Margittánál

I., Torbágyi-út 2. szám
59-es villamos végállomás
a Farkasréti zsidó temető mellett
Telefon: Aut. 57-2-59

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-út 34

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmidek Géza

3 szó csupán

**SIRKŐ
LÖWY-nél
BUDÁN**

II., Fő-utca 79

Telefon 51-5-81

Külön nagy lerakat

ALKALMI VÉTELEK

a legolcsóbb áron II, Zárda-utca **3**
Margit-krt sarok

1600 méter tiszta gyapjuszövetből

Ön is válasszon és rendeljen elegáns
95 P-ért férfiruhát

FEHÉR M. MIKSA

világvárosi férfiruha-áruházában

Károly-körut 12. szám

Divatos átmeneti kabátok nagy választékban!

PAPLAN BIZALOM DOLGA

Sok ezer állandó vevőm bizonyítja, hogy nálam bizalommal és olcsón vásárolhat.

DORSCHOVITZ

paplangyár
BUDAPEST, VIII
PRÁTER-U. 53.
Alapítva 1910.

Klot doubl	P 8-161
Műselyem brocat paplan fehér kártolt vattával	P 20 ..
Műselyem brocat puhely paplan Ia min.	P 65 ..
60% selyem brocat, mindkét oldalán legprimább higiénikus puhellyel	P 85 ..
Damast matrac 3 részes prima afrikkal	P 24 ..

lakásberendező
ipar

Semmelweis ucca 7.

Külön javító és bőrfestő műhely

Kisipari termék

dömping árak

garantált minőség

Ügyeljen címünkre

**Nagymező-utca
36**

Telefon: 18-4-77

EZÜST

DISZMŰÁRU, EVŐESZKÖZÖK GYÁRI ÁRBAN

SCHLEIFER

EZÜSTÁRUGYÁR VII., KAZINCZY-UTCA 10

TELEFON: J. 435-28

**KOLLER, MŰSZAKI IRODA
CSILLÁRGYÁR**

VILLAMOS- ÉS GÁZBERENDEZÉSEK,
FÉMÁRUGYÁRTÁS, VILLAMOS MO-
TOROK ÉS VENTILÁTOROK. VÉTEL,
ELADÁS ÉS CSERE. ÁTALAKÍTÁSOK

BUDAPEST, VIII., DOBOZI-U. 15. TELEFON: 31-3-37

Felhívjuk t. viszonteladóink figyelmét, hogy a hidegebb időjárás beálltával a virsli és kolbászárú szállítások megkezdődtek.

Minden fűszer- és csemegekereskedő érdeke, hogy cikkeink állandóan raktáron legyenek, mert azok viszonteladásával tekintélyes jövedelemtöbblet érhető el.

Küldeményeinket 5 kg. vételnél teljesen költségmentesen szállítjuk.

**Kolbászárú csomagjaink már
5 kg. P 8.10-től**

Kérje részletes füstölthús-
árú és konzervárjegyzékün-
ket, amely mindenről tájé-
koztatja.

„SKREKSZALÁMI“
név garantál a minőségért.

Skrek Lipót rt.

orth. כשר szalámi-, kolbász-
árú- és konzervgyár

**BUDAPEST,
VII., DOB-UTCA 27**

Sürgőnycím:
SKREKSZALÁMI